

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

V-2

110702
1/0

17091

4

b 56

Կ. ՊՕՆՍ. — ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ
Ակորեան խան, 13

ՏԻՆՈՒՄ ԵՐԱՅԻՄ

Հինգերորդ Տպագրութիւն

1877
Հաւանաւ Սեպտեմբերի 13
Երկրորդ Երկրորդ
Երկրորդ Երկրորդ
Երկրորդ Երկրորդ

Ս. Յ. Մ.

Ի ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

ՏԵԱՌՆ Տ. ԳԷՈՐԳԱՅԳ.

ԵԶՆԿԱՅ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Կ Ո Ղ Բ Ա Յ Ի Ո Յ

ԵՂՄ ԱՂԱՆԵԴՈՅ

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

1879

250
220
I-199

ՅԱՄԻՐՅԱ

ՅԱՄԻՐՅԱ

ՅԱՄԻՐՅԱ

ՅԱՄԻՐՅԱ

146

ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՀԵՐԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԲԱՆԳԱՐԱՆ

146

ԵՂՆԵԿԱՅ

ՎԱՐԿԱԳԵՏԻ

ԿՈՂԻՄԱՅԻՈՅ

ԳԻՐԲ ԱՌԱՋԻՆ.

ԵՂՆ՝ ԱՂԱՆՂՈՑ ՀԵԹԱՆՈՍԱՅՆ.

Ա. **Յ**ՈՐԺԱՄ զաներևութէն և զնորին զմշտնընծաւոր զԵրուՍնէն ճառիցէ որք, բանզի մարմնաւոր լեալ է, պարտի զմիտս յստակել և զխորհուրդս սրբել, զոյզս շարժմանց պարզել, զի յայն զոր առաջի եղ՝ հասանել կարասցէ: Նա և որ ընդ ճառագայթս արեգականն հայել կամիցի, պարտի զպղտորութիւն աշացն՝ զաղան և զբիժն ի բաց պարզել, զի մի մարբն՝ որ զբբօքն շողայցեն, արգել հայելոյ ի յստակութիւն լուսոյն լիցին:

Եւ արդ քանզի մի էութիւնն անքնին է և անհաս բնութեամբ, առ նորա անքնութիւնն ընծայութիւնն անգիտութեան մատուցանելի է, և առ էութիւն նորին դաւանութիւն գիտութեան և ոչ բնութեան: Ձի որ էն՝ պարտի զի մշտնջենաւոր իցէ և անսկիզբն, որոյ ոչ սկիզբն յուժեքէ առեալ լինելոյ, և ոչ ունի զոր ի վեր քան զինքն, զոր պարտ իցէ նմա պատճառ կարծել կամ իմանալ՝ եթէ ի նմանէ իցէ առեալ սկիզբն էանալոյ: Ձի ոչ որ է առաջին քան զնա, և ոչ որ է յետոյ նման նմա, և ոչ ընկեր հաւասար նորին, և ոչ էութիւն հակառակ նմա, և ոչ գոյութիւն ընդդիմակաց, և ոչ բնութիւն հիւժարեք ի պէտս նորա, և ոչ նիւթ ինչ՝ յորմէ առնիցէ զոր առնելոց իցէ. այլ ինքն է պատճառ ամենայնի, որ ի լինելն և ի գոյանալ եկին ի չգոյէ և ի գոյէ. որպէս երկինք վերինք և որ ինչ յերկինս. և երկինք երևելիք որ ի ջուրոց. և երկիր, և ամենայն ի նմանէ և ի նմա. յորմէ ամենայն, և ինքն ոչ յուժեքէ: Որոյ ըստ իւրաքանչիւր կարգաց տուեալ է սկիզբն

լինելոյ աներևութիցն անմարմնոց, և երևելեացն մարմնաւորաց. որ բաւականն է որպէս ի տալն զկենդանութիւնն, նոյնպէս և ի գիտութիւն իւրոյ անարար էութեանն ժամանեցուցանել, և յիւրոց արարածոցն ի հաստունն ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց ածել: Որ ոչ այնու միայն զարմանալի է, զի ածն ի չգոյէ ի գոյ զչգոյսն, և եցոյց յոչնչէ յինչ զչէսն, այլ զի և անարատ և անխախուտ պահէ ըզլեայն. որոց և յառաջնունն իսկ աննախանձ ետ զկենդանութիւնն, առ ի յայտնելոյ զիւրոյ զբարերարութեանն հանդէս:

Քանզի ոչ եթէ կարօտ ինչ որ իւր էր, եթէ վասն այնորիկ խնայիցէ՝ իւր միայնոյ սեպհականեալ զկենդանութիւնն. և անզօր և տկար, եթէ զանձին եւեթ խորհիցէ զգօրութիւնն: Եւ ոչ նիւզ ի գիտութեանէ, եթէ ինքեան եւեթ պահիցէ զգիտութիւնն և ոչ կարօտ յիմաստութեանէ, եթէ յորժամ այլոց բաշխիցէ զիմաստութիւնն իւր, կարծիք ինչ կարօտութեան ի ներքս մտանիցեն: Այլ կենդանի է և աղբիւր կենդանութեան. տայ ամենայնի

կենդանութիւն, և ինքն կայ լի և յանժապառ կենդանութեան. և զօրացուցանէ զանզօրս մեծազօր զօրութեամբ, և ինքն ոչ թերանայ ի զօրացուցիչ զօրութենէն. և պարզէ գիտութիւն ամենայն անգիտաց, և ինքն բաւանդակ ունի յինքեան զամենագէտ գիտութիւնն. և բղխէ յամենսին զանպակաս իմաստութիւնն, և ինքըն մնայ անխախտ յամենահնար իմաստութեանն:

Եթէ աղբերք մշտաբուղխք, որք ի նորա հրամանէ կարգեցան, հանապազ բըղխեն և ոչ պակասեն, որոց բղխումներն զայլոց կարօտութիւնս չնուն, և ինքեանք ի նմին յորդութեան կան մշտնջենաւորք, հրչափ ևս առաւել այն՝ որ նոցա զյորդութիւն բղխմանցն յօրինեաց, որ աղբիւրն է բարութեան. որ զամենայն զոր արար գեղեցկս արար, այս ինքն զբանաւորս և զամբանաւորս, զմտաւորս և զանմտաւորս, զխօսունս և զանխօսունս, զասունս և զանասունս: Եւ բանաւորաց և մտաւորաց յիւրաբանչիւր առաքինութեանց կարգեաց ստանալ զբարութիւն, և ոչ ըզ-

գեղեցկութիւն. զի գեղեցկութեանն տուիչ ինքն է, և բարութեանն՝ զանձնիշխանութիւնն արար պատճառ:

Բ. Ապա եթէ ինչ յարարածոց՝ որ գեղեցիկ է՝ այն ի բարւոյ արարչէ կարծիցի ոմանց, որպէս Յունացն հեթանոսաց և արանցն մոզուց և հերձուածողաց, որ չար իմն էութիւն հակառակ բարւոյ դնեն, զոր հիւղն կոչեն՝ որ Սարգմանի նիւթ, մեր առաջին և նախարարբառ պատասխանի այն է՝ եթէ ի բարեբար արարչէն չար ինչ չիք լեալ. և չիք ինչ չար որ բնութեամբ չար իցէ. և ոչ է արարիչ չարաց իրաց, այլ բարեաց:

Եւ արդ զոր ինչ յարարածոցն բարի կարծիցեն, կամ զոր չար. զի բազում անգամ զոր բարին կարծիցեն, միայն առանձինն՝ առանց ընկերին խառնութեան՝ վնասակար լինի, յամենեցունց առ հասարակ վկայեալ: Արեզակն թէ բարի է, և առանց օրոյ խառնուածոյ այրիչ և ցամաքեցուցիչ է. նոյնպէս և լուսին խոնաւական բնութիւն, առանց խառնուածոյ ջերմութեան արեզական, վնասակար

և ապականիչ է: Եւ օր, առանց ցօղոյ
խոնաւուծեան և ջերմութեան, վնասա-
կար և ապականիչ է. և ջուրք զհող
երկրի ողողանեն և ապականեն. և եր-
կիր առանց ջուրց պատառի և խորխորի:
Եւ այսպէս չորեքին բնութիւնքն, ուստի
աշխարհս կազմեալ և կայ, առանձինն՝
ապականիչք են միմեանց, և խառնեալ
ընդ ընկերին՝ օգտակարք և շահաւորք:
Եւ զի այս այսպէս է, ամենեցուն յայտ-
նի է՝ որ կամին ուսանել:

Ապա ուրեմն է ինչ զօրութիւն ծածուկ,
որ զապականիչսն միմեանց խառնուա-
ծովք արար օգտակարս իրերաց: Եւ որ
առողջ միտս ունին, ոչ զշարժունսն՝ այլ
զշարժիչն պարտին փառաւորել. և ոչ
ընդ արբանեակսն, այլ ընդ վարիչն պար-
տին զարմանալ. և ոչ ընդ զնայունսն,
այլ ընդ զնացուցիչն. քանզի և նոքին իսկ
իւրաքանչիւր փոփոխամբք յայտ առ-
նեն, եթէ է ոմն՝ որ փոփոխէ զնոսա:
Արեգակն ծագելովն և վերանալով և ի
մուտս դառնալով. և լուսին անմամբ լըն-
լով և նուազելով. և այլք ևս յարարա-

ծոցն ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց շար-
ժելովն և դադարելովն: Եւ արդ չէ առողջ
մտաց՝ զշարժիչն և զփոփոխիչն թողուլ,
և շարժնոցն և փոփոխելեաց պաշտօն
տանել և երկրպագութիւն մատուցանել.
զի որ շարժին և փոփոխի՝ չէ էական.
այլ կամ լեալ յուժեքէ և յիմեքէ, և կամ
հաստեալ ի չգոյէ: Եւ որ էն և շարժէ
զամենայն, ինքն ոչ շարժի և ոչ փոփո-
խի. քանզի էական է և անշարժական է:

Գ. Եւ զի մի էութիւն մշտնջենաւորա-
կան է և պատճառ ամենեցուն լինելոյ,
այնմ՝ և որ զբազմաստուածեան պաշ-
տամունսն մութին՝ վկայեն, և պատճա-
ռեն այսպէս: Մեր, ասեն, քանզի չեմք
բաւական մերձենալ յամենեցունց պատ-
ճառն, յէն ի Գոյն ի մշտնջենաւորն և
յանմատոյցն, վասն այնորիկ այլովքն խո-
նարհագունելիք նմա պաշտօն մատուցա-
նեմք. և որովք նմա զպաշտօնն մատուցա-
նեմք, հարկ է և զնոսա ողորել զոհիւր
և նուիրօք:

Եթէ որպէս վկայենն՝ մի է պատճառ
ամենեցուն, և նոյն էական և մշտնջենա-

ւոր, յայտ է թէ այլքն ոչ էականք են և ոչ մշտնջենաւորք . և զիւրդ չէականքն և չմշտնջենաւորք ընդ էականին և ընդ մշտնջենաւորին երկրպագութիւն առնուցուն : Եւ մանաւանդ մարմնաւորք և երեւելիք, որպէս արեգակնդ և լուսինդ և աստեղք և հուր և ջուր և երկիր, որ ի մոզուց և ի հեծանոսաց պաշտին :

Ապա եթէ ասիցէ որ յայնպիսեացն . Բարիորք է, զի մի էութիւն պատճառ ամենայնի ասէք . արդ եթէ մի էութիւն է՝ որ զամենայն յամենայնի ազդեցուցանէ, և չիք ինչ նմա հակառակ, մեզ զերախտաւորսն և զբարերարսն՝ որ ի նմանէ կարգեալ են՝ զիւրդ հրամայէք անարգել :

Ասացուք, եթէ զերախտաւորսն և զբարերարս՝ որ ի նմանէ կարգեցան՝ մեք ոչ հրամայեմք անարգել . բայց դարձեալ և ոչ զպաշտօն արարչին՝ արարածոցն մատուցանել . զի չիք որ բարերար և երախտաւոր, բայց միայն որ արար և ոչ ինայեաց . և պահէ կենդանի զբանաւորսն աներևոյթս, և ոչ նախանձի . զհրեշտակաց ասեմ և զհողուց մարդկան, և

զզգայականացն անշնչից յիւրբանչիւր կայանի :

Արդ բարիորք է արեգակն և զեղեցիկ բնութեամբ . և մեզ և ամենայն արարածոց՝ որ ի ներքոյ երկնից՝ յօգուտ և ի դարման, իբրև ճրագ մի ի մեծի տան ի մէջ ձեղուան և յատակի շուցեալ՝ առ ի զխաւարն և զստուերն զերկուց մեծացն անօժոց ի բաց ի միջոյ փարատելոյ . բայց ինքն եթէ իցէ և եթէ չիցէ՝ զայն ոչ գիտէ, զի չէ ի բանաւորաց և ի մտաւորաց . նոյնպէս և այլքն յանշնչոցն արարածոց : Եւ թէ ջուր թէ հուր թէ երկիր թէ օդ, թէ իցեն և թէ չիցեն՝ զայն ոչ գիտեն, և զսպասաւորութիւնն՝ յոր կարգեցան՝ անդադար մատուցանեն, վարելով այնր՝ որ կազմեացն զնոսա : Եւ մեք ոչ անարգեմք զնոսա, և ոչ պաշտօն մատուցանեմք նոցա . այլ հայեցեալ ընդ նոսա՝ փառաւորեմք զկարգիչն նոցա և զյօրինիչ, զի մեք ի պէտս են, և կարգչին իւրեանց ի փառս :

Զիւրդ պաշտիցեմք զարեգակն, որ ներթ կոչի իբրև զճառայ առ ի սպասն՝

209-290 146

յոր կարգեցաւ՝ հասանելոյ, և մերժ եր-
ժազ զօղէ իբրև զարհուրեալ, և տայ
տեղի խաւարին ընու զմիջոց ի մեծի
տանս. և ընդ ժամանակս ժամանակս ի
խաւար դառնայ՝ առ ի յանդիմանութիւն
և յամօժ իւրոցն պաշտօնէից. յայտ ա-
բարեալ եձէ չեմ ես արժանի պաշտա-
ման, այլ այն՝ որ զիս և զամենայն տիւ
լուսաւոր պահէ, և զցայգ զօղեցուցանէ.
և երբէք երբէք խաւարեցուցանէ՝ և իր-
բև խօսուն բերանով անշշունչն բողոքէ՝
եձէ չեմ արժանի պաշտօն առնելոյ այլ
պաշտօն հարկանելոյ: Կամ զլուսին՝ որ
ամսոյ ամսոյ հիւժանի, գրեձէ և մեռա-
նի, և ապա սկիզբն առնու կենդանա-
նալոյ, զի քեզ զյարութեան օրինակն
նկարիցէ: Կամ զօգ՝ որ մերժ գոչիցէ
վարազացեալ՝ հրամանաւ, և մերժ սար-
սէ ի գոչելոյն՝ սաստիւ: Եւ կամ զհուր՝
որում և զքեզ իսկ երկրորդ արարիչ
կազմեաց յօրինիչն, զի յորժամ կամիցիս՝
վառիցես, և յորժամ կամիցիս՝ խափու-
ցանիցես: Կամ զերկիր՝ որ հանապազ
բրեմք, և ցանկ կոխեմք, և գաղբ զմեր

և զանասնոց մերոց ի նա հեղումք: Կամ
չցուրս՝ զոր հանապազն ըմպեմք, և զա-
նուշումիւն նոցա ի ժանտահոտութիւն
ի փոքի մերում դարձուցանեմք, և զնեք-
քին և զարտաքին աղտեղութիւնս մեր
նորօք սրբեմք:

Եւ այսու ամենայնիւ յայտ է՝ թէ զոր
առ աստուածան ունին, անարգեն շատր
և անպատուեն: Նա և զողումն և սոսկու-
է՛րն ունի զարարածսն, յորժամ զպատիւ
արարչին որ նոցա մատուցանիցէ. և յայտ
առնէ երկիր շարժելովն, և լուսաւորքն
խաւարելովն, և օղբն զժգմելովն և բըստ-
մնելով, և ծով սաստկութեամբ ալեացն
սպառնալեօք: Զի թէ ոչ սաստ արարչին
նահանջէր զնոսա, մի մի ի նոցանէն բա-
ւական էր զամենեսին սատակել՝ առ ի
խնդրելոյ զվրէժ անարգանաց հասարա-
կաց արարչին: Կամ ծով ծածկելով, որ
տիար աւազովն պաշարեալ՝ չիշխէ ան-
ցաննել ըստ հրաման: Կամ երկիր կլանե-
լով, որ ի վերայ ոչընչի կայ հաստատեալ,
և յոչինչ դառնալ և դարձուցանել չէ
սլաշաճ զիւր բնակիչսն: Կամ հողմ պար-

տասեցուցանելով, որ կենդանութիւնն է ամենայն շնչաւորաց, և չիշխէ արգելուլ զկենդանութիւնն՝ առանց հրամանի կենդանապահին: Կամ օղբ երբեմն զսառնամանիսն շնչելով, և երբեմն զխորշակն բերելով. և լինէր ամենայն ինչ ոչ ինչ:

Այլ նա աւասիկ իրբև զկառս իմն լլծեալ ի չորից երիվարաց զաշխարհս տեսանեմք. ի ջերմութենէ ի ցրտութենէ ի ցամաքութենէ և ի խոնաւութենէ. և զօրութիւն իմն ծածուկ կառավար, որ զչորս կազեցողսն ընդ միմեանս ի հաշտութեան և ի հաւանութեան պահեալ նուաճէր: Ամենայն կառք ի համազգեաց երիվարաց լծին, բայց միայն այսց կառաց՝ որ ի չհամազգեաց լծեալ են. և որ ի համազգեացն լծեալ են՝ երբեմն սայժաբին, երբեմն օձտեն և ի տազնապի զկառավարն և զանձինս կացուցանեն. և երբեմն խորտակուին իսկ կառացն զորձեն. և յորժամ ողջ կառքն իցեն, և ողջ կառավարն, և վարժ երիվարքն, ուշ եղեալ ի հանդէպ երեսացն ևեթ արշաւին. և այս կառք զարմանալիք ի հա-

կառակ և յաննման երիվարաց լծեալ և ծածուկ ձեռամբ ուղղեալք, ոչ ի մի միայն կողմն ի հանդէպ երեսացն ևեթ արշաւին, այլ յամենայն կողմանս վարզին, և ընդ հանուր արշաւին, և ընդ բնաւս սլանան, և ամենայնի բաւական են: Յորժամ ընդ արևելս ընծանան, չէ ինչ արգել՝ թէ ընդ արևմուտս ոչ արշաւիցին, և յորժամ ընդ հիւսիսի վարզին, չէ ինչ արգել՝ թէ ընդ հարաւ ոչ սուբայցեն. զի ձեռն կառավարին բաւական է յամենայն կողմանս զխմեցուցանել, և ընդ չորս անկիւնս տիեզերաց արշաւեցուցանել:

Գ. Դարձեալ առ այսպիսի ճշմարիտ սասցածս անպատշաճ հարցուածս մատուցանեն. ուստի իսկ բնաւ են, ասեն, այդպիսի անհարժութիւնք. զի թէ Աստուած բարեաց արարիչ է և ոչ չարաց իրաց, ուստի է խաւար, ուստի են չարիք, ուստի են աշխատութիւնք. ուստի են լլկանք՝ մերթ ի ցրտոյ մերթ ի խորշակէ: Կամ ուստի են անզգամութիւնք, զի տեսանեմք երկուս արս միազգիս ընդ միմեանց զրգուեալ, միմեանց մահաւ և

արէամբ ծարաւի են: Եւ այլբ զգերեզմանս կրկտեն, և զԹաղեալ մարմինս ընդ հողով՝ մերկացեալ խայտառակեալ՝ արեու ցուցանեն. և զմեծարեալ ղին, առ փուծի չծածկելոյ, Թերևս և շանց ևս կուր արկանեն: Եւ է երբէք զի մին փախուցեալ երթայցէ անձնապուր ուրէք զկեանս անձինն շահել, և միւսն ցասմամբ բորբորեալ՝ սրով զկնի ընծացեալ, ոչ դադարէ՝ մինչև յագեցուցանէ զցասումն. ուստի է այն անյազ ցասումն ըն: Եւ ոմն մերկանայ զհանդերձս ընկերին, և Թէ ընդդէմ դառնայցէ յարեւէ ևս արկանէ: Եւ ուրումն ի մտի եղեալ զողանալ զայլոյ ամուսնութիւն, և ելեալ անօրէնութեամբ յօտար մահիծս, չտայ լինել հայր որդոց այնմ՝ որ օրինօքն ամուսնացեալ իցէ: Եւ երբէք երբէք պատերազմունք շարժին, ուր մեղաւոր և արդար առ հասարակ կոտորին, և մահք տարածամբ և ախտք չարաչարք: Եւ զի պիտոյ է մեզ բնաւ մի ըստ միոջէ Թուել, այլ համառօտ իսկ ասել՝ Թէ ուստի է այս ամենայն, և ոմ է սկիզբն և զործիչ

այնպիսի անպատեհից, բայց ԼԹէ իցէ ինչ չար զօրութիւն՝ որ զայն ամենայն անհարժութիւնս տայցէ զործել, և ինքն իսկ արարիչ իցէ նոցա. զի զԱստուած արարիչ ասել այնպիսի իրաց անպատշաճ է. և ոչ ի նմանէ ունել զզոյութիւն չարեաց: Զիւնրդ մարթ է զայնպիսիսն յԱստուծոյ կարծել. զի Աստուած բարերար է և լաւութեանց արարիչ, և ի չարութեանց ինչ ի նա ոչ մերձենայ, և ոչ խնդալ ընդ այն ախորժէ, այլ և խտտէ ևս զզործան և զզործելիս. զի անընտանի են չարիք ի բնութենէ նորա:

Վասն որոյ կարծի՝ Թէ էր ինչ ընդ նմա, որում հիւզն անուն էր՝ որ է նիւթ, ուստի զամենայն արարածս արար և զատոյց ամենարուեստն իմաստութեամբ, և զարդարեաց վայելչութեամբ. և յայնմ նիւթոյ պարտ է կարծել զչարիս, որ անիրան և անկերպարան էր և խառն ի խուռն օձտելով երժևեկէր, և կարօտէր Աստուծոյ արուեստգիտութեանն: Եւ Աստուած ոչ ԼԹող զնս հանապազ խառն ի խուռն վարել, այլ եկն յառնել զա-

բարածս, և ի յոռութեանցն նորա յագ-
նուագոյնսն զատուցանել կամեցաւ . և
այնչափ ինչ արար ի նմանէ՝ որչափ Աս-
տուծոյ վայելէր առնել արարածս . և
որ ինչ մրբախառն էր ի նմանէ, և չէր
սլատշած արարչութեան, զայն եծող . և
յայնմ մրբոյ են չարիք մարդկան:

Ե. Պատասխանի . արդարև իսկ չա-
րիքն որ լինին՝ ի տարակուսի կացուցա-
նեն զբազումս, և բազում արք աւագք
վասն նորին խնդիրս մեծամեծս արարին:
Կէսք անսկզբնակից ինչ ընդ Աստուծոյ
կամեցան դնել . և կէսք ըստ նմանէ նիւթ
ինչ, զոր հիւղն անուանեն, Թէ ի նմանէ
արար զարարածս . և կէսք հրաժարեցին
բնաւ ի խնդրելոյ, որպէս Թէ ամենևին
այնմ խնդրոյ չիր սպառուած: Բայց մեզ
հարկ եղև ի սիրոյ բարեկամաց, և յոչ
ուղիղ հայելոյ ընդդիմակացն, ըստ մե-
րում տկարութեան ապաւինեալ յԱստու-
ծոյ շնորհսն, միւսել ի խնդիր. ճառիցս
մանաւանդ զի յուսացեալ ևս վստահ
իցեմք յուղղոց ունկնդրաց ի կամացն մը-
տադիւրութիւն . ուստի և լինիցի նոցա

զճշմարիտն ուսանել, և մեզ ոչ ի զուր
ինչ զբանս ծախել: Քանզի ոչ եթէ անի-
րաւութեամբ ինչ յաղթել ջանամք, այլ
իրաւամբք զճշմարիտն ուսանել:

Որով յայտ է Թէ երկուց անարարաց
ի միասին չէ մարմ լինել: Զի ուր երկու
որ ի միասին իցեն, հարկ է Թէ իցէ ինչ՝
որ զատանիցէ ի միջի: Արդ զհանրդ հա-
մարիցին զԱստուած . իրբև ի տեղուչ ինչ
յամենայն ի հիւղն լինել, եթէ ի միում ինչ
ի մասին նորա: Եթէ զամենայն զԱստուած
յամենայնի ի հիւղն լինել ասիցեն, որչափ
մեծ ևս ասիցեն զԱստուած, գտանի հիւղն
մեծ քան զնա: Քանզի յորում իցէ որք, այն
յորում էն, քան զայն որ ի նմա էն՝ մեծ
գտանի, զի բաւական եղև տանել բոլոր
զնա . և եթէ ի մասն ինչ միայն ինմանէ,
և այնպէս բիւրապատիկ իսկ մեծ քան
զնա հիւղն գտանի, զի սակաւ ինչ մասն
նորա բաւական եղև ընդունել զամենայն
զնա: Եւ եթէ ոչ ի նմա, և ոչ ի մասին
ինչ նորա, յայտ է՝ Թէ այլ ինչ էր ան-
ջրբայետ ընդ մէջ երկոցուն, մեծ քան
զերկոսին . և ոչ միայն երկու անսկզբնա-

կիցք զտանին, այլ երեք. Աստուած, և հիւզն, և անշրպետն, և մանուսանդ մեծ և անշրպետն քան զերկոսին:

Իսկ եթէ էր երբէք հիւզն անզարդ և անարդ և անկերպարան, և զարդարեաց զնա Աստուած, քանզի ի յոռութեանցն նորա ի լաւն դարձուցանել կամեցաւ, ապա ուրեմն էր երբեմն՝ զի յանզարդս և յանարդս և յանկերպարանս էր Աստուած, և հարկ էր թէ իբրև զհիւզն իսկ և նա խառն ի խուռն վարէր:

Եւ թէ յամենայն ի հիւզն՝ որպէս ասենն՝ էր Աստուած, յորժամ զնա ի զարդ և ի յարդ և ի կերպարանս ամէր, ինքն յո՞ մարթ էր ամիտիւն, զի չէր ուրեք մարթ ամիտիւն: Մի թէ և զինքն ընդ հիւզին ի զարդս ի յարդս և ի կերպարանս ամէր, քանզի չգոյր ուրեք տեղի ամիտիւն, որ յետնոյ ամպարշտութեանն է:

Ապա թէ ասիցեն՝ թէ հիւզն ի յԱստուած էր, ըստ նմին օրինակի պարտ էր խնդրել՝ որպէս զնա ինչ՝ ի նմանէ,

* Զատիւ:

որպէս զանասունս ի մէջ օդոյ՝ որք ի նմանն և զատուցեալք ի նմանէ, թէ իբրև ի տեղոջ՝ որպէս և ջուրք յերկրի:

Եւ զհիւզեայն ասեն՝ թէ անճան և անզարդ և անարդ և չար էր, եթէ ըստ նոցա մտացն իցէ, ապա չարեաց տեղի էր Աստուած. զի անհեղեղքն և անզարդքն ի նմա էին. որ անհնարին անօրէնութիւն է, կարծել զԱստուծոյ թէ երբեմն ասպնջական չարեաց էր, և ապա արարիչ չարեաց. նա և բաժանելի ևս՝ թէ ի նմա իբրև ի տեղոջ էր:

2. Արդ հարկ է ի պատճառս չարեացն զալ, և ցուցանել՝ թէ ուստի լինին չարիքն, և չէ պատճառ չարեաց Աստուած՝ այնու զի առննթեր նմա զհիւզն դնեն:

Եւ արդ զոր հիւզ առ ձեռն դնիցեն Աստուծոյ. ոչ ապաբէն զայն՝ ուստի զաշխարհս արար. որ անկերպարանն և անզարդ և անարդ էր: Զի տեսանեմք զաշխարհս ի պէսպէս կերպարանս և ի զարդս և ի յարդս. ապա ուրեմն կերպարանաց և զարդուց և արդուց արարիչ է Աստուած, և ոչ բնութեանց: Իսկ եւե՛

արարչի այն գործ է՝ զբնութիւնս առնել, և ոչ միայն արդս և զարդս և կերպարանս, յայտ է եթէ աւելորդ է կարծել՝ թէ ի նիւթոյ ինչ իմերէ՝ յընթերակացէ արար Աստուած զաշխարհս, այլ յոչընչէ և ի չգոյէ :

Նա և զմարդիկ տեսանեմք, զի ի չգոյէ առնեն ինչ. որպէս շինողքդ ոչ ի բաղաբաց քաղաքս առնեն, և ոչ ի տաճարաց տաճարս : Նորա քանզի ամենին յոչընչէ չկարեն ինչ առնել, քարինքն՝ զոր ի շինածսն յորինեն՝ ոչ ևս քարինք կոչին, այլ կամ քաղաքք կամ տաճարք. զի ոչ եթէ բնութեան գործ է քաղաքս կամ տաճարս, այլ արուեստին է՝ որ ի բնութեանն : Եւ արուեստն ոչ եթէ յընթերակացէ ինչ իմերէ՝ որ ի բնութիւնսն իցէ՝ առնու զարուեստգիտութիւնն, այլ ի դիպացն որ դիպին ի բնութեանցն : Քանզի ոչ եթէ անձնաւոր ինչ յանձնաւորաց զարուեստն կարէ ցուցանել, այլ ի դիպացն որք դիպինն. որպէս ի դարբնութենէ դարբինն, և ի հիւսնութենէ հիւսն : Զի մարդ և յառաջագոյն քան զարուեստն

է. բայց արուեստն չէ՝ եթէ ոչ նախ մարդն իցէ. ուստի զարուեստն յոչընչէ է մարդիկ պատշաճեալ հարկ է ասել : Եւ ճծէ առ մարդկան այսպէս, որչափ ևս առաւել պատշաճ իցէ զԱստուծոյ իմանալ՝ թէ ոչ միայն արդուց և զարդուց և կերպարանաց արարիչ է, այլ յոչընչէ առնել բաւական է բնութիւնս, և ոչ արգասիս նիւթ՝ յորմէ Աստուած ընտրեաց զբարին ի մի թեր, և զչարն մըրբախառն ի միւս կողմն, ուստի ջանա մըրբախառն զյստակն սղտորել :

Է. Զարիքս որ լինին ուստի իցեն : Զարցոտք և մեր. չարիքն որք լինին անձինք ինչ իցեն, թէ արգասիք անձանց : Ասեն. ի դէպ է կարծել՝ եթէ արգասիք անձանց :

Եւ հիւզն, զոր ասեն անարգասաւոր և անկերպարան, զիւրդ անարգասաւորն և անկերպարանն՝ յայլս կարէր արդիւնս ծնուցանել, եթէ ոչ ի դիպացն լինիցին չարիքն, և ոչ ի նմանէ : Զի սպանութիւնն, չէ անձն ինչ, և ոչ շնութիւնն անձն ինչ է, և ոչ դարձեալ այլքն մի

ըստ միոջէ ի չարեացն. այլ որպէս Ք
 դպրութենէ դպիր կոչի, և ի ճարտարու-
 Թենէ ճարտար, և ի բժշկութենէ բժիշկ,
 և այն ոչ եթէ անձինք ինչ են, այլ յիրաց
 անտի առնուն զանուանս, նոյնպէս և
 չարիքն ի դիպացն առնուն զանուանումն:

Ապա եթէ և զայլ որ իմանայցեն զըր-
 դիչ և զրգոխ՝ որ արկանիցէ ի միտս
 մարդկան զչարիսն, և նա ի գործոյն՝ զոր
 գործէ՝ առնու զանուն չարութեան: Բայց
 զայն պարտ է գիտել, Թէ զոր գործէ ինչ
 որ՝ ոչ ինքն նոյն է. որպէս բրուան յոր-
 ժամ անօթս գործիցէ՝ ոչ ինքն անօթ լինի,
 այլ գործիչ է անօթոցն, ուստի և զա-
 նուանումն արուեստին առնու. նոյնպէս
 և չարագործն ի չարն գործելոյ առնու
 զանուն չարութեանն՝ եթէ շուն իցէ և
 եթէ սպանօղ: Ապա ուրեմն յիրաւի ասին
 մարդիկ արարիչք չարեաց, զի ինքեանք
 են պատճառք առնելոյ և չառնելոյ: Եւ
 զչարիսն ոչ պարտիմք անձինս անուա-
 նել, այլ արգասիս անձանց և չար:

Իսկ եթէ ի նմին յամառութեան կաց-
 ցեն՝ Թէ արդարև անարդ և անարգասաւոր

էր հիւղն, և Աստուած ամ զնա ի զարդ և
 ի կերպարանս և յարգասիս, ապա զԱ-
 տուած դնեն պատճառս չարեացն: Լուս
 էր լեալ՝ Թէ նոյնպիսի կացեալ էր անհե-
 դեղ և անարգասաւոր, բան զալ յարգա-
 սիսն և ի կերպարանս, և լինել պատճառ
 չարեաց այլոց: Քանզի զինչ մարթի որ
 լինել՝ որ իցէ Թէ անկերպարան իցէ. նա
 և ասելն անկերպարան՝ զկերպարանացն
 յայտ առնէ: Իսկ եթէ էր ինչ անձնաւոր
 և կերպարանաւոր, աւելորդ է ասել
 արարիչ զԱստուած:

Այլ այնու, ասեն, զի յանարդութենէն
 և յանհեղեղութենէն զարծոյց ի զարդ և
 ի կերպարանս, յիրաւի կոչի արարիչ:

Արդ այնմ նման է, յորժամ ի քարանց
 որ շինուածս առնիցէ՝ պատշաճելոյն և
 յորինելոյն միայն արարիչ է, և ոչ բնու-
 Թեանն: Եւ արդ յինչ ինչ արդեօք արար
 Աստուած զանկերպարանս. ի լմա ինչ
 Թէ ի յոռի: Եթէ ասիցեն՝ եթէ ի լաւ,
 զչարիսն՝ որ լինին՝ պարտին խնդրել,
 Թէ ուստի լինին: Ուրեմն արգասիքն ոչ
 նոյնպիսի մնացին՝ որպէս և էինն, այլ

զի ի լաւն դարձեալ՝ լաւք ևեթ երեւեցին: Ապա եթէ ի յոռի ինչ դարձան, իշխեսցեն ասել՝ Թէ չարեացն պատճառ Աստուած է, զի նա զարգասիսն ի լաւ անդր դարձոյց:

Այլ ասեն՝ Թէ զյատակն ի մի կողմն ընտրեաց, ուստի զարարածսն արար, և զմրբախառն եթող:

Ասացուք. որպէս զի Թէ կարող էր և զայն յստակել և զչարիսն ի միջոյ բառնալ, և ոչ կամեցաւ զայն ի միջոյ բառնալ, ապա պատճառս չարեացն պարտէ զնա ասել. զի ի կիսոյն նորա արար բարի արարուածս, և զկէսն նորա եթող նոյնպիսիս՝ յապականութիւն լինելոյ բարւոք արարածոցն: Եւ եթէ ճշմարտիւ ոք բննիցէ զիրան՝ գտանէ յանհնարին վտանգս եկեալ զհիւզն քան զառաջին անկազմութիւնն, զի նախ քան զընտրելն և զզգայն զվտանգսն չարեաց՝ յապահովի և յանհոգութեան կայր. և արդ յառնելոյ զազդմունս չարեացն՝ ի տազնապի և ի տարակուսի կայ: Եւ Թէ կամիս՝ ի մարդոյ իսկ առ օրինակ. զի նախ քան ըզ-

պատկերանալն և լինել կենդանի, անմասն էր ի չարեաց. և յորժամ գայ ի չափ հասակի մարդոյ, յայնժամ միտի ի չարիս յւրմէ անձնիշխանութենէ: Նոյնպէս և ի բարերարութենէն, զոր ասեն յԱստուծոյ եղեալ հիւղեայն, գտանի՝ զի ի յոռութիւնս եկն:

Ապա եթէ ի չկարելոյ Աստուծոյ բառնալ զչարիսն՝ եթող նոյնպիսի, այնու տկարութիւն ածեն զԱստուծով՝ կամ Թէ բնութեամբ տկար իցէ, կամ Թէ առ երկիւղի յաղթեցաւ յայլմէ զօրագունէ քան զնա: Եթէ յաղթեալ կասկածանօք ի մեծագունէ քան զնա ասիցեն, հարկ է Թէ զչարիսն բռնադատիչս կամաց նորա զընեն: Եւ ընդէր ըստ նոցա բանիցն չարիքն ոչ լինէին աստուածք, որ Աստուծոյն յաղթել կարէին:

Ը. Դարձեալ հարցցուք զհիւղայն. պնդի ինչ բնութիւն իցէ, եթէ յօղուածով. զի ազգի ազգի զործուածք իրացն յայսպիսի բնութիւնս ածեն զմեզ: Զի եթէ պարզ բնութիւն էր հիւզն, և մենակերպ, և զաշխարհս ի յօղուածոց և ի պէս պէս

բնութեանց և ի խառնուածոց հաստատեալ է, անհնարին է ասել՝ եթէ հիւղեայն լեալ իցէ: Վասն զի չէ մարդ յօղուածոյիցն ի միոջէ պարզ բնութենէ ունել զհաստատութիւնն. բանզի յօղուածոյքն ի պարզական բնութեանցն յօղին:

Եւ եթէ ի պարզական բնութեանցն յօղեցաւ, ապա էր ժամանակ՝ յորժամ հիւղըն իսկ չէր ի միջի, զի ի պարզականացն յօղելոյ եղև հիւղն. ուստի լեալ իսկ երևի հիւղն, և ոչ անարար: Զի եթէ յօղուածով էր հիւղն, և յօղուածոյքն ի պարզականացն ունին զանձնաւորութիւն, ապա էր երբէք՝ զի չէր իսկ հիւղն, մինչ չև պարզականացն ի միմեանս յարեալ էր. և եթէ էր ժամանակ՝ յորժամ զի հիւղն չէր. ապա չդոյր ժամանակ յորում չէր անարար: Զի եթէ Աստուած անարար էր, և պարզականքն ևս անարարք ուստի հիւղն յօղեցաւ, յայտ է թէ չէին երկուքն միայն անարարք, այլ հինգ:

Եւ արդ տեսցուք, հաւանք ինչ ընդ միմեանս էին բնութիւնքն, ուստի հիւղն յօղեցաւ, թէ հակառակք իրերաց. նա

աւասիկ տեսանեմք զբնութիւնսն միմեանց հակառակս. բանզի ընդդիմակաց է հրոյ ջուր, և լուսոյ խաւար, և ցրտոյ ջերմ, և ցամաքի խոնար: Եւ ինքեան ինչ հակառակ և վնասակար չէ, բայց ընկերին. և անտի յայտ է՝ թէ չեն ի միոջէ նիւթոյ, և ոչ մի նիւթն ի չորից հակառակորդաց: Արդ եթէ մինչ էր նիւթըն՝ ոչ եթէ ինքեան հակառակ էր, այլ ընկերին. որպէս սպիտակ թխոյ, և քաղցր դառին:

Թ. Եւ արդ զհիւղեայն խնդիր թողեալ՝ զոր նիւթն ամենայնի կոչեն, ի չարեացն խնդիր եկեցուք՝ զոր ի նմանէն իմանան: Զի յորժամ չարիքն յայտ լինիցին՝ թէ չեն անձնաւորք, անտի և հիւղն յանդիմանի՝ թէ ոչ էր երբէք, և ոչ բնութիւն անձնաւոր:

Արդ զմարդկան իսկ չարեաց հարցցուք. արգասիք անձանց իցեն, և եթէ անձինք ինչ չարիքն. զի որ ինչ ի մարմինս և ի հոգիս շարժմունք խաղան, ոչ մարմի ասել՝ թէ այն մարդ իցէ, այլ կամական շարժմունք. զի մարդն անձնաւոր է, և

բարբն չանձնաւորք, որպէս սպանու-
թիւն կամ շնուծիւն՝ որ ի բարուցն զոր-
ծիցին:

Արդ եթէ այնք՝ արարածք ինչ անձնա-
ւորք իցեն, հարկ է և զպատճառն զոր
դնեն՝ արարած անձնաւոր կարծել. զի
որոյ մասն ինչ արարած է, յայտ է եթէ
նա ամենեկին իսկ արարած է. և որոյ
մասնն չէ արարած, նա բնաւ իսկ չէ
արարած: Ապա ուրեմն էր երբէք՝ զի
բնաւ չէր ամենեկին ինչ արարիչ բովան-
դակ, մինչ չև Աստուծոյ զմարդն արա-
րեալ էր, ուստի չարիքն լինին: Քանզի
մասանց չարեաց գտանի մարդն արարիչ,
անտի յայտ է թէ և բովանդակ իսկ չա-
րեացն արարիչ Աստուած է, զոր ամե-
նեկին մի երբէք լիցի ասել՝ Թէ Աստուած
չարեաց պատճառ իցէ, այլ այն որ իւ-
րով կամօք զգործ չարեացն գործիցէ. և
յուամէ չարն գործի՝ յիրաւի նմին և
անուն չարութեան զնի, որպէս և յառա-
ջագոյն իսկ ասացաք:

Ժ. Եւ արդ եկեւցուք յիրացն իսկ ի
բնին, զի յորժամ ճշդիւ մրցուծիւնք լի-

նիցին՝ դիւրաւ զյայտնութիւն Տառիցն,
յանդիման կացուցանիցեն:

Արդ զԱստուած բարի և բարերար
ասիցեն: Հարկ է թէ բարի և բարերար
ասեն, և չարութիւն ինչ ի նա ոչ մերձե-
նայ: Եւ եթէ այն այնպէս իցէ. նախ
զշնուծենէ և զպոռնկութենէ հարցցուք,
և սոգա զայլոցն նոյնպիսեաց: Եթէ Աս-
տուծոյ կամօք գործէին այնպիսի չարիք,
ընդէր ի գործելեաց չարեացն վրէժս պա-
հանջէ. այլ այնու զի ըստ չարեաց գոր-
ծոցն վրէժս պահանջիցէ՝ յայտ է և թէ ոչ
ախորժէ զչարիսն, այլ ատենայ, և պա-
տիժս պատուհասից ի վերայ գործելեացն
ածէ. որոց, ըստ իւրեանց անստու-
թեան, խրատք նորս՝ չարութիւնք կար-
ծին. որպէս և ամս սպանողք յորժամ ի
պատիժս մտանեն՝ ոչ բարերարս զպատ-
ժածուն կոչեն, այլ չարութարս. քանզի
այնպիսի բարք են չարագործաց՝ զիրա-
ւունսն անխրատութիւն ասել: Բայց մեզ
մի լիցի այնպիսի ինչ ասել. այլ զչարիսն
ոչ անձնաւորս կարծել, այլ կամածինս:

Ապաքէն պոռնկութիւն և շնուծիւն՝ ի

մերձենալոյ ի միմեանս առն և կնոջ լինին . եթէ յիւր կին որ օրինօք ամուսնացեալ մերձենայցէ վասն որդէծնութեան և զաւակի սերելոյ, բարիոր է մերձաւորութիւնն . ապա եթէ ուրուք թողեալ զիւր կին, զայլոյ ամուսնութիւնն թշնամանիցէ, գործ չարութեան գործէ : Եւ թէպէտ մերձաւորութիւնն նոյն է, և օրինակ մերձաւորութեանն ոչ նոյնպիսի . բանզի մին բուն հայր լինի որդոյ, և միւսն զօղունի : Նոյն բանք են և վասն պոռնկութեան . եթէ վասն որդէծնութեան որ մերձենայցէ յիւր կին, յիրաւի է . ապա եթէ տա ցանկութեան օտար մարմնոց ցանկանայցէ, կարի իսկ անիրաւութիւն : Եւ յայտ է՝ թէ իրբն չարք յայնժամ լինին, յորժամ պէտքն օրինօք ոչ վճարեացին :

Նա և զսպանութենէ նոյն բանք են . յորժամ զքմբռնեալն ի շնութեան որ բուզանանիցէ, պատուհաս ի վերայ ածեալ վասն յանդգնութեանն, չառնէ չար ինչ : Ապա եթէ զանմեղն որ, որոյ ոչ ինչ ի քնականացն գործեալ իցէ՝ սպանանիցէ, կամ վասն ինչս զերձանելոյ, կամ վասն

ստացուածս հատանելոյ, չարութիւն գործէ . և գործն նոյն է երկոցունց, բայց օրինակն ոչ նոյնպիսի :

Նա և յինչս առնուլ նոյն բանք են . որ պարզև ի տեսունէ կամ ձիր ի բարեկամէ առնուցու, ոչ ինչ չարութիւն գործէ . իսկ որ բռնաբար յանաւագէն հանիցէ, չարութիւն գործէ . և առնուլն երկոցուն նոյն է, բայց օրինակ առնլոյն ոչ նոյնպիսի :

Նոյնպէս և աստուածպաշտութեան յօրինակէ անտի ցուցանի չարութիւնն . եթէ զճշմարիտն Աստուած որ պաշտիցէ, գործ ազնուական գործէ . ապա եթէ թողեալ զճշմարիտն, բարանց և վայտից՝ որպէս թէ Աստուծոյ՝ պաշտօն մատուցանիցէ, անհնարին վլաս գործէ . զի զօրինակ պիտոյիցն յանպատեհ իրս դարձոյց : Եթէ պատկեր որ գործիցէ, և ոչ վասն սիրոյ սիրելոյն՝ որ մահուամբ յաչացն վրիպեցաւ, կամ վասն զճարտարութիւն ցուցանելոյ, այլ ի պաշտօն առեալ երկիր պագանիցէ իրր Աստուծոյ, գործ չարութեան գործէ :

Եւ այսպէս կազմածոյ իրաց ինչ ևս՝ միտք գործողին գործեն զչարն, որպէս և երկամ մերթ ի բարիս պաշտի, և մերթ ի չար զի եթէ խոփ և գերանդի և մանգաղ ոք գործիցէ, ի բարւոք իրս պաշտեցաւ. ապա եթէ սուսեր և գեղարդն և սլաք, և այլ ինչ զէն՝ որ վնասակար մարդկան է, գործ չարութեան գործէ. և պատճառ չարութեանն գործելին, և ոչ երկամն :

ԺԱ. Իսկ մարդիկ ասեն, յանձանց ինչ ունիցին զայնպիսի շարժմունս, թէ յԱստուծոյ լեալ իշնն. կամ թէ այլ ոք իցէ՝ որ զայն ի մարդիկ արկանիցէ :

ՅԱստուծոյ մարդկան այսպիսի ինչ լինել՝ չթուի պատշաճ ասել, այլ ունել անձնիշխանութիւն և ազատութիւն առաջնոյ մարդոյն եղելոյ յԱստուծոյ, և ի նմանէն զնոյն իւրոց պայազատացն ժառանգել : Եւ արդ առեալ զանձնիշխանութիւնն, իւր կամի՝ ծառայանայ, որ մեծ շնորհն պարգևեալ է նմա յԱստուծոյ. քանզի այլն ամենայն ի հարկէ ծառայէ աստուածական հրամանին. եթէ զերկնից

ասիցես, կայ հաստատեալ, և ոչ շարժի ի սահմանելոյ նմա տեղոյն. և եթէ զարեգականէ կամիցիս ասել, սակայն և նա կատարէ զգատուցեալ նմա զշարժումն, և չիշխէ խուսափել յընթացիցն՝ այլ ի հարկէ ծառայէ տէրունական հրամանին : Նոյնպէս և զերկիր սեղմացեալ տեսանեմք, և բարձեալ բերէ զհրաման հրամանատուին. և զայլսն ամենայն համակերտս ծառայացեալս հրամանաց արարչին, և չիշխեն այլ ինչ քան զայն՝ յոր կարգեցանն՝ գործել. վասն որոյ գովեմք զնոսա՝ յաղագս զսահմանս հրամանացն պահելոյ :

Իայց մարդոյ առեալ զանձնիշխանութիւն, իւր կամի՝ ծառայանայ. ոչ ի հարկէ բնութեան բռնադատեալ, ոչ ի զօրութենէն՝ որ նմա վասն լաւութեանց շնորհեցաւ՝ կասեալ, այլ ի հնազանդութենէ միայն շահի զօգուտն, և յանհնազանդութենէ զվնաս. և զայն ոչ եթէ առ եղեռանէ ինչ լեալ ասեմք մարդոյն, այլ վասն լաւութեանց : Զի եթէ իբրև զմի ինչ յայլոցն բնութեանց լեալ էր՝ զոր ի հար-

կէն ծառայեն Աստուծոյ, ապա և վարձս
ընդ կամակարուծեանն առնելոյ չէր ար-
ժանի, այլ իբրև գործի մի էր արարչին,
զոր թէպէտ ի չար վարէր և թէպէտ ի
բարի, ոչ պարսաւանք ինչ էին նմա և
ոչ գովութիւնք, այլ պատճառ այն էր՝
որ զնա այնպէսն վարէր. նա և ոչ զլաւ
ինչ զիտէր այնուհետև մարդն, քանզի
չէր հմուտ այլ իմիք, բայց այնմ ևեթ՝
յոր պատշաճեալն էր: Այլ Աստուած
այնպէս պատուել զմարդն կամեցաւ, զի
առ լաւութեանցն խելամուտ լինելոյ՝
զանձնիշխանութիւնն պարգևեաց նմա,
որով կարող իցէ առնել զինչ և կամեսցի,
և զանձնիշխանութիւնն նորա ի լաւն
խրատէ դարձուցանել:

Որպէս հայր որ յորժամ զորդի իւր
խրատիցէ՝ որ կարող իցէ ուսումն ինչ
ուսանել, չծուլլալ յուսմանէն՝ այլ յառա-
ջադէմ լինել ի լաւն ստիպէ. վասն զի
գիտէ՝ եթէ կարող է յառաջադէմ լինել,
պահանջէ զուսումնն՝ յոր աւանդեցաւ:
Նոյնպէս և զԱստուծոյ պարտ է իմանալ՝
եթէ յօժարեցուցանէ զմարդն անսալ հրա-

մանաց նորա. բայց զկամակար իշխա-
նութիւնն ոչ հանէ ի նմանէ, որով կարողն
է անսալ և չանսալ հրամանացն. այլ
խրատէ և յօժարեցուցանէ զմարդն, զի
լաւութեանցն ցանկացող լիցի, որովք
արժանաւոր մեծաց պարգևաց լինիցի,
եթէ անսայցէ Աստուծոյ. այլ զի և չան-
սալոյն իշխանութիւն ունիցի. քանզի ոչ
եթէ վայրապար ինչ կամէր Աստուած
զայնպիսի պարգև տալ, որ յաւիտե-
նական անեղծութիւնն է. զի վայրապար
իսկ էր այնպիսոյն տալ՝ որ ոչ ունէր իշ-
խանութիւն երկոցունց, անսալոյ այնմ՝
զոր Աստուածն կամէր, և չանսալոյ
այնմ՝ զոր նայն չախորժէր: Բայց իրա-
ւամբք այն է, յորժամ արժանի ըստ որոց
գործեացն որ ինչ առնուցու:

Եւ արդ զիմարդ երևէր ընտրութիւն
գործոցն, եթէ ոչ ունէր մարդն իշխանու-
թիւն երկոցունց, և անսալոյն և չանսա-
լոյն: Եւ արդ յայտ է թէ անձնիշխան
եզև մարդն՝ առնել զբարի և ժտել ի չար.
Իբր ոչ եթէ չար ինչ առաջի կայր՝ յոր
մտիցի, այլ այն ևեթ առաջի կայր՝ կամ

անսալ Աստուծոյ կամ չանսալ, և զնոյն
 և եթ պատճառ չարին իմանալ: Քանզի
 լեալ մարդն առաջին՝ առնոյր պատուէր
 յԱստուծոյ, և չհնազանդեալ աստուա-
 ծական հրամանին՝ մտաբերէր ի չարիս,
 և անտի լինէր սկիզբն չարեաց:

Ուստի ոչ որ կարէ անարար ինչ՝ և
 անձնաւոր զչարն ցուցանել. և դարձեալ
 ոչ յարարչէն, այլ յանաստուծնէ՝ դի-
 պեալ ստունդանողին, և յուրուք վարդա-
 պետուծնէ՝ զրդեալ. զի ոչ եթէ այնպիսի
 ինչ հաստատեալ բնուծեամբ զմարդն
 ցուցանել կարէ որ: Եթէ այնպիսի ինչ
 բնուծիւն մարդոյն առեալ էր, ապա ոչ
 ի-բնուծնէ՛ արարածոյ և յաստուածեղէն
 գրոց. նմա վարդապետուծիւն ընծայա-
 նայր. որպէս ասէ ուրեք աստուածական
 բարբառն, եթէ ի մանկութենէ մարդիկ
 ի-ինամս չարի միտեալ են. զի ցուցցէ
 թէ որ միտին՝ կամօք միտի, և ոչ ուրուք
 բռնուծեամբ:

Արդ անաստուծիւնն և եթ՝ որ արտա-

* Անարարիչ:

քոյ Աստուծոյ կամացն զործիցի պատ-
 ճառ չարեաց իմանալի է. և նմին զայլ
 որ վարդապետ ծածուկ հաշուել, զրդիչ
 և ոչ բռնադատիչ, որ զմարդն ի լաու-
 թեանցն մերկանալ կամեցաւ: Ապա եթէ
 զպատճառն ևս կամիցին խնդրել, զնա-
 խանձն՝ որ առ մարդն եղև՝ իմացին
 զպատճառն: Եւ եթէ զնախանձուէն ևս
 ճշդիւք բնիցեն՝ թէ ուստի եղև, ասա-
 ցուք՝ եթէ յառաւելուծնէ՛ զմարդն պա-
 տուելոյ. քանզի միայն մարդ ըստ պատ-
 կերի և ըստ նմանութեան Աստուծոյ եղև:
 Իսկ եթէ այնու զԱստուած պատճառ չա-
 րեաց կամիցին ասել, անկանին յիմաստ-
 նարար խորհրդոյ: Եթէ զնորա ինչ հա-
 նեալ էր, և մարդոյն շնորհեալ, ձերևս
 յիրաւի պատճառ չարեաց կարծէր տուի-
 չըն. ապա եթէ զնա նոյնպէս որպէս եղևն
 պահեաց, և զմարդն այսպէս կամեցաւ
 առնել, պատճառ չարեաց նախանձորդն
 է: Քանզի ոչ եթէ յորժամ իցեն ուրուք
 երկու ծառայք, և զմինն ի ծառայու-
 թեան ունիցի, և զմիւսն յորդէգիրս գը-
 բիցէ, և միոյն յարուցեալ ի վերայ զմիւսն

սպանանիցէ, մի Թէ պատճառ չարեաց զտէրն պարտ իցէ իմանալ, որ ոչ եհան ինչ ի ծառայէն և շնորհեաց միւսոյն:

Թի. Արդ և զայն ևս հարցանեն. եթէ չար ինչ չկայր առաջի, ուստի օճն՝ զոր սատանայ կոչէր՝ իմացաւ զհանգամանս չարին:

Ասեմք, եթէ սատանայ չար զստունգանելն մարդոյն Աստուծոյ իմացաւ, վասն որոյ զմարդն յայն յօժարեցոյց: Արպէս յորժամ իցէ որ ուրուք Թշնամի, և Թագուցեալ զԹշնամուԹիւնն՝ գաղտ կամիցի վնասել, և չգիտիցէ զհանգամանս վնասակարութեանն, և շուրջ եկեալ յածիցի հնարս խնդրել. ապա գտեալ ժամանակ՝ յորժամ որ ի բժշկաց Թշնամոյն նորա պատուէր տայցէ յայս ինչ չհպել, և յոյս նիշ կերակրոց չճաշակել, որով առողջութեանն կարիցէ հասանել, և նորա լուեալ՝ վաղվաղակի ի կեղծիս քարեկամութեան կեղծաւորեալ՝ զբժիշկն պարսաւիցէ, և զօգտակարսն նմա վնասակարս Թելադրեալ կարծեցուցանիցէ, և հակառակ պատուէրս հրամանաց բժշ-

կին տայցէ, և այնու առնիցէ նմա վնաս. որ ոչ եթէ յառաջագոյն գիտէր զհանգամանս վնասակարութեանն, այլ ի պատուիրելոյ բժշկին գտեալ հնարս՝ եղև վնասակար: Նոյնպէս կարծի և զսատանայէ՝ նախանձելն նմա ընդ նախաստեղծ մարդոյն, և չգիտել զհանգամանս վնասակարութեանն. քանզի ոչ եթէ չար ինչ առաջի կայր՝ ուստի զհանգամանսն մարթէր առնուլ. ուսեալ յԱստուծոյ պատուիրանէն՝ որ մարդոյն տուաւ արգելուլ զնա ի ճաշակելոյ ի տնկոյ իմեքէ ի մահաբերէ, զայն յառաջագորեաց մարդոյն. որ ոչ եթէ անպիտան ինչ ի կերակուրս մարդոյ էր, և ոչ բնութեամբ տունկն մահաբեր, և վասն այնորիկ ինչ արգելաւ մարդն ի ճաշակելոյ ի նմանէ, այլ անաստութիւնն եղև պատճառ մահուան մարդոյն, իբրև յանցաւորի՝ որ անցանիցէ զհրամանաւ հրամանատուի՝ որ նմա կարգեալ իցէ:

Արդ ժտեցոյց Թշնամին զմարդն անցանել զհրամանաւն Աստուծոյ, որպէս զի ոչ եթէ ստուգեալ գիտէր՝ եթէ այնու

նմա վնաս ինչ գործել կարիցէ, այլ կարծեօք ի Յեթուս մատուցեալ, եթէ լիցի և թէ չլինիցի. և յետոյ յԱստուծոյ պատուհասէն՝ որ առ մարդն եղև վասն պատուիրանազանցութեանն՝ իմացաւ եթէ պատուիրանք նորա մահ գործեցին, և յիրաւի պատժեցան և նա և մարդն՝ զոր յօժարեցոյց յանասատուԹիւնն, ճաշակել ի փայտէն՝ որ ոչ բնութեամբ մահաբեր էր, այլ յԱստուծոյ սպառնալեացն եղև այնպիսի իրաց պատճառ:

Եւ որպէս բժշկի ոչ կարեմք մեղադիր լինել՝ վասն յառաջագոյնն զգուշացուցանելոյ որով օրինակաւ կարիցէ մարդն առողջանալ, և նորա Թողեալ զպատուէրս բժշկին՝ անսայցէ Թշնամւոյն՝ որ զվնասարար խրատսն տայցէ նմա, որով ոչ բզպատճառս վնասուն ի բժշկէն՝ որ յառաջագոյնն գուշակեաց նմա՝ իմանալի է, այլ ի Թշնամւոյն որ ի պատուիրանէ բժշկին նմա զվնասն հնարեցաւ. նոյնպէս և զսատանայէ ասեմք լեալ Թշնամի մարդկան՝ որ չև ևս գիտէր զհանգամանաւ չարեաց, այլ ի պատուիրանէն Աստու-

ծոյ ուսեալ՝ կամեցաւ վնասել մարդոյն. որպէս զի եթէ առանց Աստուծոյ կամաց ի ծառոյն ճաշակիցէ՝ առնուցու պատիժ զմահ: Քանզի եթէ յառաջագոյն չէր գուշակեալ Աստուծոյ մարդոյն չուտել ի կերակրոյ ծառոյն, և նորա յանդէտս կերեալ, չլինէր նմա պատիժ մահ. կամ որպէս թէ առ ի չգիտանա եկեր, կամ թէ առ չժուժալոյ ի կերակրոյ ծառոյն, չէր ինչ պատժի պարտական: Քանզի և մանուկ կամ նաակեր՝ որ յայլ ինչ կերակուր մտաբերիցէ, ոչ պատժելի է՝ այլ արգահատելի, որպէս թէ առ ի չգոյէ կամ թին յայն յօժարեաց: Նա և օձն, որ է սատանայ, յիրաւի պատժեցաւ՝ վասն ընդ անագորոյն Թշնամութեան ընդ մարդոյն ունելոյ:

Եւ արդ սկիզբն չարեաց զնախանձն ասեմք, և զնախանձն յառաւել զմարդն պատուելոյ, և զչարիսն յանճնազանդութեանն: Զի Աստուած այնպէս առաւել զմարդն պատուեաց, և նորա անաստեալ՝ զընկէց զպատուիրանն: Ուստի զամենայն ինչ որ լինի չար, ոչ բնու-

Քեամբ չար գիտեմք, այլ զի առանց կամացն Աստուծոյ գործին իրք ինչ՝ լինին չար :

Նա և ընդ լինելն իսկ սատանայի յԱստուծոյ, գիտաց՝ եթէ անսաստել ումեք Աստուծոյ՝ չար է և ոչ բարի. քանզի ոչ եթէ անմիտ ինչ որ եղև նա յԱստուծոյ՝ եթէ չգիտէր, եթէ որ ինչ ըստ Աստուծոյ կամացն լինի՝ բարի է, և որ ինչ արտաքոյ քան զնորա կաման՝ այն չար է, և վասն այնորիկ յիրաւի տանջէ զնա Աստուած, զի գիտէ նա զբարին, և ոչ առնէ. և հմուտ է չարին, և ոչ խորշի: Եւ ոչ չար և չարչարիչ հաստատեաց զնա Աստուած. և ոչ փորձիչ՝ եթէ նովաւ փորձեալ զարդարս զտեսցէ. և ոչ ինքն յանձնէ չար գտեալ, և ոչ անարար և հակառակ Աստուծոյ. այլ մտաւոր եղևալ յԱստուծոյ, և հմուտ գիտութեան՝ թէ չար է հակառակ կալ Աստուծոյ հրամանին, և յայն զոր գիտէրն՝ թէ չար է՝ յանդգնեցաւ, զանսաստութենէն ասեմք. և անսաստութիւնն ոչ եթէ անձնաւոր ինչ յառաջագիւտ էհաս ի գիտութիւնն

սատանայի, այլ իբրև զմի ինչ եղեալ ի դիպաց կամեցելոյն :

Նա և զմարդոյ յիրաւի, ասեմք, կրել պատուհաս ընդ որոց գործիցէ. քանզի կամաւ երթայ յուսումն այնպիսի իրաց, յորոց յորժամ և կամիցի՝ և մեկնել կարող է. քանզի և կամելոյն և չկամելոյն ունի իշխանութիւն, զորոյ զհետ երթայ և կարելն զոր ինչ կամիցի առնել :

ԹՊ. Որովհետև, ասեն, չարեաց արարիչ զԱստուած չկամիք ասել, այլ ի մարդկանէ եղեալ թելադրութեամբ սատանայի ի հնազանդելոցն նորա և ի խաբեցելոց, և յիրաւի կրեն պատիժս. զի կարէին հատանել և ընկենուլ ի րաց զչարիսն, և ոչ կամեցան, և արդ վասն նորին իսկ սատանայի հարցուք. այնպիսի արդեօք արար զնա Աստուած, եթէ ինքնին այնպիսի չէր՝ և յօժարեաց ի չարաբարել:

Եթէ այնպիսի արարեալ էր զնա Աստուծոյ, պատիժս ի նմանէ չէր պարս պանհանջել, զի պահեաց զպայման բնութեանն՝ յոր արարն զնա Աստուած. և որ

որ ոչ կամօք ինչ գործէ, ընդ այնր պատիժ չպարտի կրել. բայց որ կամօք կարող է գործել, և գործ ինչ յոռութեան գործիցէ, յիրաւի պատժի, զի ոչ եկաց այնմ՝ զոր Աստուածն կամի. ապա եթէ յԱստուծոյ բարւոք եղև, և անձամբ յանձնէ դարձոյց զկամսն ի չար՝ հետացուցեալ զինքն ի լաւէն, յիրաւի պահանջի ընդ որոց յանդգնեցան՝ պատիժս. զի զսատանայ մեր ոչ յԱստուծոյ սատանայ եղեալ զիտեմք. այլ զսատան անուն՝ վասն խոտորելոյն էստ իւր անուն. քանզի սատանայ յԵրրոյցեւոց և յԱսորոց շեզուէ խոտորեալ Թարգմանի. այլ զօրութիւն իմն զգայուն լուութեանց հաստատեցաւ յԱստուծոյ, և ի Թշնամութենէ ընդ մարդոյն ունելոյ՝ իւրն կամօք եղև բանսարկու. Թողեալ զԱստուծոյ հպատակութիւն՝ սկսաւ անսաստել, և հակառակ կալ Աստուծոյ հրամանացն ուսուցանել մարդկան, և իբրև զապստամբ յետս կացեալ Թիւրեցաւ յԱստուծոյ: Եւ վկայէ բանիս աստուածական բարբառն, որ ապստամբ վիշապն կոչէ զնա՝ եթէ

հրամանաւ սպան զապստամբ վիշապն է եւ արդարև իսկ բանն Աստուած սպան զսատանայ, այնու զի կոխելոյն զնա եւր իշխանութիւն: Արդ ապստամբ կոչէ զնա զիր. եթէ նոյնպիսի՝ որպէս եղևն յԱստուծոյ՝ կացեալ էր, ապա ոչ ապստամբ կոչէր զնա. զի որ ապստամբի որք, Թողդիւր պայմանն՝ որով ոչ անարար իսկ ցուցանի: Զի եթէ անարար էր, ապա ոչ յիւրմէն բնութենէն փոխէր. բանզի չմարթի բնութեան իմիր՝ առանց կամաց՝ մերթ բարի լինել, մերթ չար:

ԺԳ. Իսկ արդ եթէ ոչ էր անարար, ապա, ըստ ձեզ սատանայ, և ոչ այնպիսի եղեալ յԱստուծոյ, և անձամբ զանձըն դարձոյց ի լաւէ անտի ի յոռին, որ է ի հնազանդութենէ յանհնազանդութենէ արդ զայն ասացէք. զիտէր Աստուած՝ եթէ այնպէս լինելոց էր, եթէ չգիտէր: Թէ գիտէր և արար, ինքն է պատճառ՝ նորա ի լուութեանցն դառնալոյ, ապա եթէ ոչ գիտէր, զիւրդ առնէր զայն զոր ոչն գիտէր՝ Թէ որպիսի ինչ որ լինելոց իցէ:

Անգիտութիւն կարծել զԱստուծոյ՝ անհնարին յիմարութիւն է . քանզի միայն ինքն կանխազէտ է հանդերձելոց : Այլ քանզի բարերար էութիւն է Աստուած, ոչ կամեցաւ զազնուականութիւնն իւր ծածկել . վասն որոյ յառաջագոյն զիտէր զսատանայէ՝ եթէ թիւրելոց է, և զմարդիկ յանցուցանելոց՝ առ ի չունկնդիր լինելոյ հրամանաց նորա, որով միանգամայն վասն անձնիշխանութեան մարդոյն երեւելոյ արար զնա Աստուած . զի առաւելութիւն բարերարութեան նորա յայտնի լիցի մարդկան, վասն թողութեան տալոյ մարդկան յառաջագոյն գործելոցն մեղաց : Զի յորժամ զսատանայ ամպարշտացեալ տեսանիցեն և չբարձեալ ի միջոյ, և վասն իւրեանց մեղացն իմանայցեն՝ Թէ զոյ հնար թողութեան ասպաշխարութեամբ . զի Աստուծոյ բարերարութիւնն ցուցանիցի, և մարդիկ զշնորհն նորա զիտացեն . զի եթէ այն այնպէս չէր լեալ, և ոչ բարերարութեանն նորա որ խելամուտ լինէր :

Նա բնաւ իսկ, ասեն, յետ թիւրելոյն

սատանայի և խաբելոյ զմարդն՝ ընդէր իսկ ոչ երարձ ի միջոյ, զի մի զբազումս սպանանիցէ :

Ոչ եթէ չէր կարող Աստուած բառնալ զսատանայ ի միջոյ, քանզի չիբ ամենեւին տկարութիւն զԱստուծով . այլ զի չէր ինչ մեծ գործ Աստուծոյ զսատանայ ինքնին անձամբ սպանանել, և զարարած մի զիւր փոքր յոչինչ դարձուցանել, զի մի կարծիցի՝ Թէ վասն չժուժալոյ չարութեանն նորա սպան զնա : Երկրորդ անգամ՝ զի անծանօթ ևս լինէր առ յապայ մարդկան Աստուծոյ բարերարութիւնն, Թէ յառաջագոյն սպանանէր ըզսատանայ . զի ոչ որ ունէր նշանակ ինչ յայտնի բարերար կոչելոյ զԱստուած : Այլ Թերևս և կարծիք ինչ ի մէջ մտանէին՝ Թէ հուսասար ինչ որ էր նա Աստուծոյ, և աճապարեաց ի միջոյ երարձ . վասն որոյ պահեաց զնա, և ոչ կորոյս ի միջոյ, զի մարդիկ յորժամ լաւութեանցն հմուտ լինիցին, յաղթեացեն նմա՝ փոխանակ այնոցիկ՝ որք յառաջնումն յաղթեցան ի նմանէ :

Այն իսկ մեծ և զարմա՛նալի է, զի մարդն Աստուծոյ՝ վառեալ Աստուծոյ օգնականութեամբն, պատերազմեալ յաղթիցէ սատանայի: Որպէս մարտուսոյց որ ամենայն հնարիւք հնարեալ զիւր աշակերտան թեբել, առ ի ցոցանելոյ զհանդամանս մարտիցն, որով մարմիցեն յաղթել ախոյանից, և առաքիցէ զնոսա ի հրահանգս մրցել ընդ ախոյանան, և յաղթութեանցն ուշ առնել խրատիցէ, մինչև զկեսանս անգամ արհամարհել. զի լաւ համարի թէ վասն անուան բարիոր մեռանիցին, քան թէ կենդանի կայցեն և վատանուն լինիցին: Եւ նոցա զԹելադրութիւնս վարդապետին ի մտի եղեալ, և զպարզեա ընդ յաղթութեանն, զեր ի վերոյ լինիցին ախոյեանին, և պատկեալ առ վարդապետին հասանիցեն, և նշանակ ճգնութեան ընդ ախոյանին՝ առ նա զպսակն բերիցեն: Ապա և՞ է զմարտուսոյցն զմտաւ ոչ ածիցեն, և յաղթութեան և պսակի ոչ ցանկանայցեն, կործանին վատանուն յախոյանէ անտի: յիրաւի այնուհետև թշնա՛հանին և տանջին, և

մահու պատիժ փոխանակ ընդ վատութեանն կրեն:

Նոյնպէս և զԱստուծոյ իմանալի է, թէ իւրովք պատուիրանօք վառէ գեղեցիկ զմարդիկ՝ առ ի պսակելոյ զյաղթողն, և յամօթ առնելոյ զվատացեալն. իսկ և՞ է որ յոչինչ զԱստուծոյ զպատուրանան համարիցի, յորժամ մրցել ընդ բանաարկութիւն մարտնչիցի, վաղվաղակի կործանի, բանդի չունի զնշանակս յաղթութեանն. և յիրաւի կրէ պատիժ պատուհասից այնպիսին, զի ոչ նմանեաց ընկերին՝ որ կոռեցաւ և յաղթեաց:

Արդ վասն այնորիկ թողեալ է Աստուծոյ զաստանայ իբրև ի հրահանգս կոռանցաց յաշխարհի, զի յորժամ իւր նահատակեալքն կոռիցին և յաղթիցեն նմա՛ պարժանք առաջնոյ յաղթութեանն նորա բակեացին յայժմունս յայնպիսեացն մարդկանէ, որ լաւութեանցն ցանկութեամբ պարտիցեն զնա, և նշան յաղթութեան զնահատակութեանն կանգնիցեն: Բանդի կոխան արկեալ ընդ ոտիւք մերովք՝ անկեալ դնի մեռեալ, և կործանի՝ առ ի

լաուժեանցն ցանկուժեան մերոյ ի պարտութիւն մատնեալ :

ԺԵ. Արդ յետ այսր ամենայնի հաւանութեանց յամառեալ զնոյն ի մէջ բերեն. բնութեամբ են՝ ասեն՝ չարիք, և ոչ կամածինք :

Ասեմք. եթէ բնութեամբ իցեն, ընդէր օրէնք ի թագաւորաց զնիցին, և սաստք ի յիշխանաց, և պատիժք ի դատաւորաց. ոչ ապաքէն վասն կարծելոյ չարեացն : Եւս, թէ բնութեամբ իցեն չարիքն, ոչ պարտի օրէնսդիրն օրէնս զնել, և ոչ իշխանն պատիժս ի վերայ չարագործին ածել : Ընդէր պատժիցեն զայն՝ որ ոչ կամօքն չար իցէ, որում արգահատելն պարտ էր, և ոչ պատիժս ի վերայ հասուցանել :

Եւ արդ այնպիսոյն եթէ կին շնայցէ, չպարտի մեղադիր լինել. բանզի ոչ կամաւ՝ որպէս ասենն՝ յօժարեցաւ ի չարն, այլ բնութեամբ բռնադատեցաւ : Եւ եթէ որդւոյ իւրոյ սուր առեալ՝ ի վերայ խաղայցէ, մի լիցի նմա մեղադիր. զի ոչ իւր կամաւ երթայ, այլ չարն տանի զնա

յայն : Եւ եթէ ի դրացւոյ և ի բարեկամէ թշնամանեսցի՝ մի փոխարէն թշնամանեսցէ, այլ առաւել արգահատեսցէ ևս. զի ոչ եթէ նա ինչ թշնամանէ, այլ չարն՝ որ բռնաբար վարէ զնա : Նոյնպէս՝ յորժամ դուստր զմայր անարդիցէ, և նու զկեսուր իւր, և կին զայր, և ծառայ զտէր, և եղբայր զեղբայր, մի ինչ տարցին ընդ միտ, որք անարգեցանն, այլ արգահատեսցեն նոցա որպէս ի չարէն բռնադատելոց :

Իսկ եթէ տեսանեմք՝ թէ թագաւորն զիրոց օրինաց վրէժս պահանջէ, և պահանջմամբ վրիժուցն զվնասն կարծէ, և դատաւորն զգողն և զաւազակն պրկէ և բերէ՝ վասն զվնասակարութիւնն ի միջոյ բառնալոյ, և հայր զորդի դժնեայ մահապարտեալ՝ դատաւորաց մատնէ, և այլքն ամենեքեան զիւրաքանչիւր զանցնիւր զարգանաց վրէժս պահանջեն՝ կամ անձամբ կամ իշխանօք, յայտ է թէ չարիքն որք գործին՝ կամածինք են և ոչ բնականք : Բայց աղէ՛ դու զկարին իսկ զոր շոայլեալ ցանկուժեամբ՝ պրկեաւ և մտրա-

կեա, տես թէ բնաւ ամենեկին գտանիցի ի նմա յիշատակ ցանկութեանն: Եւ արդարեւ ոչ ինչ ընդ վայր ասացեալ է բան Խմաստնոյն, թէ ծառայ որ ընդ ունկն ոչ լսէ՝ ընդ մկանունս տան լսել նմա:

Նա և յայլուստ ևս մարթեմբ իմանալ, զի մարդոյ բնութիւն բարեաց ցանկացող է, և ոչ չարեաց: Զի շունն, որ շնայ, մինչ դեռ իւկ ի գործ շնութեանն իցէ՝ եթէ որ շուն կոչէ զնա, ըմբոստանայ. պոռնիկն, որ յայտնի պոռնկի, զանուն պոռնկութեանն չախորժէ լսել. նոյնպէս և գողն և աւազակն, և այլ ևս չարագործքն, թէպէտ և զգործ չարագործութեան գործեն՝ զանուն չարագործութեանն յանձն ոչ կամին առնուլ: Նա և կեղծաւորն կեղծաւորեալ, որ մեղմեխանօք ընկերին կամիցի վնաս առնել, Սագուցանէ զկեղծաւորութիւնն, և որպէս թէ բարւոյ ինչ խրատ տայցէ՝ հրապուրեալ արկանէ ընդ վնասի: ք զանմեղն. և եթէ ոչ զբարւոյ զղէմս զգեցեալ մեղմեղիցէ, չկարէ ըստերիւրել յիրաւանց զիրաւագէտն:

Նա և յորժամ զխիստ որ իշխան կամիցի

ի քաղցրութիւն ամել, չկարէ յայտ երծալ ասել՝ թէ դու խիստ ես, այլ քաղցրախառն բանիւք մատուցեալ ողորձ՝ թէ դու, տէր, քաղցր ես և բարերար ամենեցուն, ամենեքին գոհ են զքէն, բոլորք առ իրաւագէտս ունին. և այնպէս կարէ մեղմով քաղցրացուցանել զխատութիւն իշխանին, և խոնարհեցուցանել ամել յիրան և յարժան: Նոյնպէս և առ ցատուցեալն և տրտմեալն և առ նախանձտըն քաղցրութեամբ որ մատչի և ցածուցանէ. և անտի յայտ է՝ թէ բարեաց ցանկացող է բնութիւն մարդկան, և ոչ չարեաց:

Եւ եթէ զազանացն զազանութիւն չար ինչ բնութեամբ կարծեցուցանիցէ նոցա, զիտասցեն՝ զի կէսքն յանասնոցն ի պէտս արարան, որպէս և արջառ և ոչխար և ամենայն ինչ որ ուտելի է և կրելի է. և կէսքն վասն երկիւղ ի միտս մարդկան ծնուցանելոյ: Զի թէ զազանք ահագինք են, և վիշապք և օձք և այլ ճճիք վնասակարք, և մարդն այնչափ հպարտացեալ է՝ մինչ ըստ Աստուծոյ երկիւղին

սահմանս արտաքոյ ելեալ անսաստէ,
եթէ այնպիսի զարհուրեցուցիչք չէին՝
հրչափ ևս առաւել չկայր երբէք յա-
կաստանի :

Նա և նորին իսկ, որ չարքն կարծին
անմտաց, երբէք երբէք օգտակարք լի-
նին և զերծուցիչք ի մահուանէ : Զինչ
չար քան զօձ կայցէ, և ի նմանէ թերի-
ակէ. և ի սպանող դեղոց, որք ի նեն-
գութենէ մարդկան կազմեցան, չև հասու-
ցեալ և անդէն բուժէ : Եթէ բնութեամբ
չար ինչ էր օձ, կամ չարի իրիբ արա-
րած, ապա չգտանէր ինչ ամենևին ի
նմա օգտակար, և ոչ զգօնանայր երբէք
ի գազանութենէ անտի իւրմէ. նա առա-
նիկ տեսանեմք ի հնարագիտութենէ թով-
չաց զգօնացեալ, և իրբև զչուան խաղա-
լիկ է նոցա, և բազում անգամ բնակեալ
ի տան՝ չմեղանչեն բնակչացն :

Եւ արդ եթէ հեծանոս իցէ՝ որ չար
ինչ բնութեամբ կարծիցէ, յանդիմանեցի
յիւրոց արուեստակցացն օձապաշտացն.
որ այնչափ զգօնացուցանել զօձս գիտեն,
մինչև կոչել յուժիւրք ի տունս, և կերա-

կուրս մատուցանել, որպէս բարիլացիքն
վիշապին՝ զոր պաշտէինն. և սպան զնա
Աստուծոյ սիրելին՝ նովին ընտելական
կերակրովս :

Եւ եթէ մոզ իցէ, և չարի արարած
զգազանսն վասն գազանութեանն ասիցէ.
ի հասարակաց մտաց փաշաման կրեալ
ըմբերանեցի : Զի եթէ գազանքն չարի
արարածք իցեն, և երկիր բարւոյ. զի-
ւորդ բարւոյն արարած չարին արարա-
ծոց դայեակ մտեալ՝ սնուցիչ լինիցի, որք
ի նմանէ կերակրին և ի ծոց նորա հանգ-
չին. զի երկու հակառակք իրերաց՝ մի-
մեանց ծախիչք են, որպէս խաւարի
լոյս, և ջեր սառաւանդաց :

Արդ եթէ գազանք չարի արարածք
էին, և երկիր բարւոյ, ծախել պարտ էր
զնոսա երկրի՝ և ոչ սնուցանել, սպառել
և ոչ սերել. ապա եթէ երկիր և զգազան-
սքն սնուցանէ և ոչ ապականէ, յայտ է՝
եթէ յորմէ արարչէ երկիր լեալ է, ի նմա-
նէ և գազանքն արարեալ են. և չիք ինչ
չար բնութեամբ. քանզի չիք ինչ չար
արարիչ բնութեամբ : Եւ մանաւանդ թէ

և գազանք իսկ, զորոց ասեն՝ Թէ ի չարէ արարչէ եղեալ են, ցուցանեն Թէ չեն ուստեք՝ այլ յերկրէ, այնու զի յերկրէ կերակրին և ի նմա բնակեն, և անդրէն ի նոյն շրջեալ հողանան :

Նա Թէ և ի չարէ ինչ էին չարք արարեալք, ոչ ինչ ի նոցանէ օգտակար դտանէր, այլ ամենևին իսկ վնասակար: Իսկ արդ եթէ տեսանեմք, զի կիսոցն մորթքն պատուպարան մերկութեան մերոյ լինին, և կիսոցն ճրագուն դեղնեղի լինի, և այլ ինչ յանդամոցն, որպէս առիւծուն և արջոյ և այլոցն՝ ըստ իւրաբանչիւր մի ըստ միոջէ, յայտ է՝ եթէ ի բարւոյ արարչէ լեալ են, վասն միոյ իրիք օգտակարին գտանելոյ ի նոսա: Զի որ չար ինչ է, նորա և ամենայն ինչ վնասակար է, և մորթ և միս. այլ նոցա՝ որպէս զմորթն՝ զդեմնումք, և ոչ վնասէ, և զմիսն եթէ սիրտ ուրուք առնոյր և ուտէր՝ ոչ վնասէր. որպէս վարագի՛ որ գազանագոյն է՝ քան գամենայն գազանս՝ ուտի միսն, և ոչ վնասէ. նոյնպէս և նոցայն՝ եթէ ուտէր որ՝ չվնասէր:

Եւ յարջառ, զոր ասեն՝ եթէ ի բարւոյ արարչէ արարեալ է, գտանի ինչ վնասակարութիւն: Զցլու միս ուտել՝ դարման է մարմնոյ, բայց եթէ զարիւնն որ ըմպիցէ՝ սատակի: Նոյնպէս և ի բանջարս է ինչ՝ որ առանձին սատակիչ է, և խառնեալ ընդ այլ բանջարս՝ բժշկիչ պէտպէս ցարոց լինի: Զմանրագորն եթէ որ լոկ ուտիցէ՝ սատակիչ է, և խառնեալ ընդ այլ արմատս՝ բնածու լինի բընահատաց: Եւ զհազար՝ եթէ ի տօթ ժամանակի ուտիցէ որք, քանզի զովացուցիչ է, զտապս ի փորոյն փարատէ. և եթէ ի հով ժամանակի ուտիցէ որք, վնասէ. և եթէ զջուրն քամեալ անապակ ըմպիցէ որք, սատակի. և եթէ զսերմն աղացեալ՝ ջրով ըմպիցէ որք, ի ցանկութենէ արկանէ: Եւ կանեփուկն թուի ինչ է, որոյ սերմն նորա դեղ է, և նոյն դարձեալ կասեցուցիչ ցանկութեան: Եւ մուխսինտոյ, որ առանձինն ի յայտնի ինչ ժամանակի ըսպանող է, նովիմք զմաղձս հնացեալս հրնարին բժիշկք հատանել: Եւ կաղանջասան ազգ ինչ՝ առանձինն սպանող է, և

խառնեալ ընդ այլ դեղոյ՝ մաղձադեղ է բուժիչ ի մահուանէ :

Արդ յայսպիսի իրն անհարժաւառ ոչ ուղիղ հայելոյ, կարծեցին եմէ չար ինչ բնութեամբ իցէ. բայց Աստուած այսպէս իմաստուն զմարդն կազմեաց, զի և ի դարմանիչսն մարթիցէ վայելել. և որք միտակարքն կարծիցին, և անտի ևս հետքիւր օգտակարութիւնս կարիցէ, զտանել, առ ի յանդիմանէոյ զբարս անմտացն՝ Թէ չիք ինչ որ բնութեամբ չար է :

ԹՂ. Բայց Թէպէտ և նորա աստուածական օրինացն ոչ հաւատան, մեք յուղղորդ պատասխանեոյ զմեր ընտանիս մի դրկեացուք :

Այնչափ ինչ չար ի գազանացն բնութեամբ ոչ գոյր, մինչև ամեալ զնորարարսն առ նորաստեղծն՝ նմա նոցա անուանս հրամայէր դնել. և եմէ մօտ ոչ գային, զիմարդ միոյ միոյ ըստ իւրաքանչիւր ավզաց անուանս յօրինէր. ապա եմէ մօտ գային, և ընտելութիւն ընդ մարդոյն ունէին, յայտ է՝ Թէ ոչ չարք էին, և ոչ մարդոյն միտակարք. այլ յեա յան-

ցանելոյ մարդոյն զԱստուծոյ պատուիրանան՝ տուան նմա զարհուրեցուցիչք, առ ի չհպարտանալոյ հողելիինն՝ որ ի նորոյ եղև, և ի հող դանաւոց էր :

Եւ առաջնոյ չվնասակարութեան զազանացն մարդոյ՝ աժմու համբոյրս և ընտելութիւնս վկայեն : Զի ոմն զգայլոյ կորիւն սնուցանէ, և իբր զչան կորիւնս՝ այն ընտելութեան ընդ անձն ահկանին : Եւ միւսն զառիժու կորիւն սնուցեալ՝ ամէ ի համբոյր և ի բծինս ; մինչև պատել զսնուցանելեան. և եմէ այլ որ ի նա հուսյ գայցէ, չմոռացեալ զբարս գազանութեանն՝ ի վերայ յարձակի. և նորա աստուածական գազանին իբր շան, ցածուցանէ յանաստ գազանութենէն : Եւ այլ որ զարջոյ մոծիւն սնուցեալ՝ կարաւիչս ուսուցանէ, և նմանեցուցեալ զարուց մարդկան՝ զգազանաբարոյն ցածուցանէ : Եւ այլ որ զկապիկս անպատական ըմբռնեալս՝ հտադիտս և ընչադտուկս և ամենաչար ուսուցանեն : Եւ այլոց զբարբս իգակերպս կալեալ Թողչութեամբբ յընտելութիւն մարդկան

ածեն, ջրեցուցեալ զԹոյնսն սպանողս :

Արդ եթէ չար ինչ էին զազանքն բնութեամբ, չէր հնար վնասակարացն ընդ իւրեանց վնասակարին ընտելութիւն ունել : Եւ եթէ զխորշակս և զսառամանիս ի վնասակարութեանն ի չարէ արարչէ կարծիցեն, գիտացեն. եթէ ոչ ձիւն և սառամանիք պնդէին զլերինս, արմատք խոտոց ոչ պարարէին. և եթէ ոչ տօթ ջեռուցանէր զանդաստանս, պտուղք ոչ ճասանէին :

ԺԷ. Եւ եթէ զախոս և զհիւանդութիւնս և զմահս տարածամս, և զբնաւ զմահ իսկ ի չարէ ինչ արարչէ իմանայցեն, եթէ աստուածական օրինաց հաւատային՝ անդստին յօրինացն առնէաք պատասխանի : Բայց որովհետև ի չարէ արարչէ դնեն զայսպիսի անհարժութիւնս, հարցցուք և մեր ցնոսա. բարեացն արարիչ և չարեաց՝ ո՞ քան զո հարուստ իցեն : Եթէ ասիցեն՝ եթէ բարեացն արարիչ հարուստ է, ասեն. զի եթէ հարուստ որ էր նա քան զչարեացն արարիչ, ոչ տայր նմա զվնասակարութիւնսն յիւր ի բարի

աշտրածսն արկանել. նա և տեղի ևս չէր պարտ տալ նմա յիւրումն վայրսն : Զի եթէ կարող որ ինչ էր, նախ իւր տեղիս զատ ի նմանէ առնէր, և ապա զարարածս՝ զինչ և կարող էր առնել :

Արդ զայն ասացեն. կարող էր զնա մերժել բարին յիւրոց ի բարիոր արարածոցն, եթէ չէր կարող : Եթէ ասիցեն՝ եթէ կարող էր, լուիցեն. եթէ կարող էր մերժել զչարն և ոչ մերժեաց, ինքն է պատճառ վնասուն. և եթէ ոչ էր կարող մերժելոյ զչարն, գտանի՛ զի հարստագոյն քան զնա էր չարն, որ բռնաբար նեղէ և ազականէ զբարիոր արարածս նորա : Դարձեալ և այն ևս սուտ է, զոր ասենն, թէ ի վախճանի յաղթէ նմա բարին. զի որ յառաջնումն չկարաց յաղթել, յայտ է՝ թէ և ի վախճանին չկարէ յաղթել :

Այլ մեր զցաւոց և զմահուան բազում ինչ պատճառս ունիմք ճշմարիտ բանիւ ի մէջ բերել : Նախ այն իսկ՝ զի յորժամ մարդն զԱստուծոյ պատուիրանան անց, ապա եղև ընդ ցաւովք և ընդ մահուամբ .

բանզի ցկինն ատաց՝ Թէ ցաւովք և տրտմութեամբ որդիս ծնչիր. և ցայրն՝ Թէ աշխատութեամբ և քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո, մինչև լիցի բեզ դարձ անդրէն յերկիր՝ ուտի առար. զի հող էիր, և ի հող դարձչիր: Որով յայտ է, զի Թէպէտ և բնութիւն մարդոյ՝ քանզի մարմնապատ է՝ ընդ ցաւովք և ընդ մահուամբ կարձէր, այլ Թէ կացեալ էր ի պատուիրանին՝ պահէր զնա կենդանաբարն կենդանի. որ յոչընչէն կարող եղև զշունչ մարդոյն առնել, և պահէ միշտ կենդանի և անմահ, նոյն և զմարմինն՝ զոր յերկրէ ստեղծ՝ կարող էր պահել կենդանի:

ԺԶ. Այլ իբրև զայս լսեն Թշնամիր ճշմարտութեանն, ազգի ազգի զինուր վառին ընդդէմ ստուգութեանն. զի կէսըն ասեն՝ Թէ չէր մարթ մարմնաւորի անմահ կալ. և այլքն ասեն, վասն զի ոչ տեէր մարմինն ընդ շնչոյն յերկար ժամանակս կեալ, հարկ է անտեսականին մեռանել:

Այլ զառաջինսն յանդիմանեն Եղիայ և

Ենովք: որ ցայժմ կենդանի են. և զայլսն՝ հասարակաց համօրէնն յարութիւն: Զի եթէ այժմ վասն զի անտեսական են մարմինք՝ յայն սակս մեռանին, ապա և ի յարութեան՝ ըստ նոցա բանին՝ չտական ընդ շնչոյն. և այսու յայտ առնեն՝ Թէ զյարութիւն իսկ մարմնոյ խտիանել կամին, ուր սատուածական գիրք և արարածոց բնութիւնք անդադար վկայեն զյարութենէ մեռելոց:

Այլ ասեն. Թէ ոչ մահականացու իսկ էր մարմին, զի ոնրդ էր՝ զի վասն դոյզն յանցմանն անկանէր ընդ մահուամբ, և ոչ արգահատէր նմա արարիչն և ներէր յանցմանն:

Զի ներող և արգահատող է արարիչն, այն ամենեցուն իսկ յայտնի է. և առաւել յայնմանէ, զի յետ յանցանելոյ մարդոյն՝ իջեալ անմարմինն՝ իբր զմարմնաւոր որ ոտնաձայն առնէր ի դրախտին. և մեղմով և աղերսալից բարբառով ասէր ցյանցուցեալն՝ ուր ես Ադամ, զի մի տազնապեցուցեալ՝ չտացէ ուշարերել նմա ապաշխարութեան. և զի չեկն ի

զգոցունն յանցուցեալն, յիրաւի կրեաց
պատիժ զմահ:

Դարձեալ և այլազգ ևս. զի իւրոյ
արարչին յառաջագոյն պատուիրեալ էր
նմա՝ Թէ յորում աւուր ուտես ի պտղոյ
ծառոյն, ի նմին աւուր մեռանիս. և
Թշնամին յետոյ եկեալ ասէր՝ ոչ մեռա-
նիս, այլ իրրև զաստուածս լինիս: Եւ
արդ իյր բանից պարտ էր հաստատուն
լինել, այնր՝ որ յառաջագոյն զգուշա-
ցոյց, և կամէր ունկնդրութեամբ պա-
տուիրանին զնա անմահ պահել, եթէ միւ-
սոյն՝ որ պատրանօք ջանայր զնա մահկա-
նացու առնել:

Եւ եթէ չէր արարչին յետ յանցանելոյ
զպատուիրանսն զմարդն մահկանացու
արարեալ, հանապազ մարդն սատանայի
հաւատայր, և ոչ Աստուծոյ. զի սա-
սաց՝ եթէ ուտես ի պտղոյն, մեռանիս:
և նա ասէր՝ Թէ ուտես, չմեռանիս, այլ
իրրև զաստուածս լինիս: Արդ եղ մահ ի
վերայ բնութեանս մարդկան արարիչ բը-
նութեանն. զի իւր բանն հաստատեցի,
և չար խրատտուն պարտաւորեալ զառ-

նիցի. զի Թէ պէտ առ ժամանակ մի վասն
այսց երկուց պատճառանաց ընդ մա-
հուամբ անկանխցի, այլ ըստ իւրում կա-
րողութեան յարուցէ միւսանգամ, և
յանսպառ յաւիտեանս կենդանի և անմահ
պահեցէ: Եւ որ զհրեշտակս և զհողիս
մարդկան յոչընչէ արարեալ՝ կենդանիս
և անմահս պահէ, նոյն և զմարմինս կա-
րող էր կենդանի պահել՝ Թէ չէր առաջնոյ
մարդոյն զԱստուծոյ հրամանն զընկեցեալ:

Թի. Այլ զի Աստուած մահուան չէ
պատճառ, վկայեցէ ամենարուեստ ի-
մաստունն, որ ասէ՝ եթէ Աստուած զմահ
ոչ արար, և ոչ խնդայ ընդ կորուստ
մարդկան. այլ հաստատեաց Աստուած
զմարդն յանդժոճութիւն պատկերի իւրոյ
մշտնջենաւորութեանն, և նախանձու բան-
սարկուին եմուտ մահ յաշխարհ: Եւ դար-
ձեալ ինքն իսկ ասէ. ես սասցի՝ Թէ
աստուածք իղէք, և որդիք բարձրելոյ
ամենեքին: Այսինքն՝ եթէ ես զձեզ ան-
մահս արարի, եթէ կացեալ էիք յիմում
հրումանին. բայց որովհետև ոչ կացէք
իմում պատուիրանին, դուք իրրև զմար-

դիկ մեռանիք, իբրև զմի յիշխանաց անկանիք. ես ոչ ընդ ձեր մահ կամէի, և ոչ ընդ իշխանին վատ խրատտուն անկանել:

Այլ բնաւ իսկ, ասեն, ընդէր եմոյ՞ զնոսա ի կռիւս ընդ միմեանս:

Այսու զանձնիշխանութիւնն սատանայի և զմարդոյն կամին խախտել. զի Աստուած՝ որ աննախանձն արար զնոսանձնիշխանս, ոչ կամէր թէ յրպէս զանատենս ի հարկէ վարիցին, և ապա անձնիշխանութիւնն այնուհետև չլինէր անձնիշխանութիւն:

Բայց Աստուած թէպէտ և ունէր իշխանութիւն զիւրոյ արարաւոյն զհանդէսն տեսանել, այլ ոչ ինքնդրդեաց ըզնոսա անկանել ընդ միմեանս: Իբրև ետես զսատանայ նախանձու բորբորեալ թոյլ ետ անձնիշխանին ընդ անձնիշխանին ոգորել. քանզի՞ զիտէր՞ և թէ ոչ ինչ տկարագոյն է սորա անձնիշխանութիւնս քան զնորայն, և ոչ նա կանխագէտ, և սա ոչ կանխագէտ, և ոչ սա բռնաւոր, և սա տկար որ: Եւ զի չէլ բռնաւոր որ,

յայնմանէ՛ յայտ է՛ զի ցկինն պատրանօք մատուցեալ հարցանէր, և ոչ բռնութեամբ զարհուրեցուցանէր: Եւ զի չէր կանխագէտ, ասէ. զինչ է այդ՞ զոր սասց Աստուած, զի ի նմանէն ուսցի զհանգամանսն:

Դարձեալ և ի Յորայ փորձանացն է ուստնել՝ թէ չէ սատանայ բռնաւոր և կանխագէտ: Զի եթէ բռնաւոր որ ինչ էր նա, ոչ յԱստուծոյ խնդրեալ առնոյր օճան, և ապա միւր ի փորձութիւնսն. և եթէ կանխագէտ էր, ոչ մատչէր փորձեալ քանզի զիտէր՝ թէ յորժամ ոչ կարէ յաղծել, յամօժ լինելոց է:

Նա և ի տէրունական իսկ ի փորձանացն իմանալի է՝ թէ չէ կանխագէտ, այնու զի ասէր ինքն իսկ՝ թէ որդի ես Աստուծոյ. և յայտ առնէր, թէպէտ և լուեալ էր ի մարդարէիցն՝ թէ զայոց է որդին Աստուծոյ. այլ զժամանակ գալլատեանն ոչ գիտէր: Եթէ գիտացեալ էր՝ եթէ արդարև որդին Աստուծոյ էր այն, որ նմա իբրև զմարդ երևէր, ոչ փորձէր զնա և ոչ յամօժ լինէր. որ թէ-

պէտ և յաստուածեղէն զօրութեանցն իմացաւ զգալուստ որդւոյն Աստուծոյ, և տագնապեալ աղաղակէր, Թէ գիտեմ զքեզ ով ես սուրբդ Աստուծոյ:

Դարձեալ Թէ կանխագէտ ինչ որ էր նա, ոչ զրգուէր զՀրեայսն՝ զնա ի խնայ հանել, Թէ զիտացեալ էր՝ Թէ մահն Քրիստոսի ընկենոյր զնա յիշխանութենէ. ըստ այնմ զոր ասաց Տէրն՝ Թէ իշխան աշխարհիս այսորիկ ընկեսցի արտաքս: և դարձեալ՝ Թէ տեսանէի զաստանայ իբրև զփայլակն անկեալ յերկնից. և դարձեալ՝ Թէ իշխան աշխարհիս այսորիկ արդէն իսկ դատապարտեալ է. զի ցուցցէ Թէ և յիշխանութենէ անկաւ՝ որ աստուածանալն կամեցաւ, և յաւիտենական դատաստանացն պարտական եղև:

Ի. Արդ որովհետև վասն մահու և ցաւոց ի վերայ մարդոյն զնելոյ ցուցաւ յաստուածատուր զրոնց՝ Թէ վասն անցանելոյ զպատուիրանաւն Աստուծոյ մտին յաշխարհ, ասասցուք և զայլ ևս զպատճառսն՝ վասն որոյ տարածավմահր լինին:

Բագում անգամ Թերևս չարիք ինչ մե-

ծամեծք առաջի մարդոյն կայցեն, կամ նեղութիւնք՝ որոց ոչ կարէ ժուժալ, կամ փորձութիւնք՝ որոց ոչ լիցի բաւական տանել, Աստուած կանխագէտ և մարդասէր զՅացեալ յիւր արարածն՝ տարածամ մահուամբ զերծուցանէ զմարդն յայնպիսի չարեացն. ըստ այնմ զոր զիբն ասէ, Թէ յառաջ բան զչարն ժողովեսցի արդարն:

Դարձեալ և այլազգ ևս. առնին մահր տարածամբ, զի յամենայն տիս և ի բոլոր ժամանակս պատրաստական մարդոյն գտեալ՝ չզեղծիցի յաստուածպաշտութենէ:

Բայց Թէպէտ և յանիծից մտին ցաւը յաշխարհ, սակայն են և այլ ինչ պատճառք: Երբեմն վասն մեղաց, ըստ այնմ՝ զոր ցանդամալոյծն ասաց Տէր, Թէ ողջացար՝ այսուհետև մի մեղանչէր: Եւ հայեցեալ ընդ հաւատս մատուցանելեացն, առէ ցմիւս անդամալոյծն՝ Թէ թողեալ լիցին բեզ մեղք բո. զի յայտ արասցէ, Թէ են ինչ ցաւք՝ որ վասն մեղաց լինին. և են ինչ ցաւք՝ որ ոչ վասն մեղաց. որպէս յորժամ աշակերտըն հարցին զՏէր

վասն կուրին՝ Թէ ոյր մեղ է վասն կուրու-
 Թեանդ, դորա Թէ ծնողաց իւրոց, և նա
 ասէ Թէ ոչ դորա և ոչ ծնողաց իւրոց,
 այլ վասն փառացն Աստուծոյ՝ զի փառա-
 ւորեացի ի դմա Աստուած : Եւ են ցաւք՝
 որ ոչ վասն մեղաց են, և ոչ յԱստուծոյ
 ինչ ի փառս, այլ ի չկռուելոյ խառնու-
 ծոցն : Քանզի մարդոյ մարմին ի չորից
 տարերց խառնեալ է. ի խոնաւուծենէ, ի
 ցամաքուծենէ, ի ցրտուծենէ, և ի ջեր-
 մուծենէ, և Թէ մի ինչ պակասիցէ կամ
 ոլովիցէ, ցաւս գործէ ի մարմնին և
 այն կամ ի շատ ուտելոյ և յլմպելոյ լի-
 նի. կամ ի սոստիկ պահոց, կամ յան-
 խտիր կերակրոց, կամ յոյժ ի տօթի աշ-
 խատելոյ, կամ կարի ի ցրտոյ լլկելոյ,
 կամ յայլոց ինչ այնպիսեաց հակառակոր-
 դաց՝ որովք անհարձուծիւնք ի մարմնս
 գործիցին :

Եւ պատերազմաց սկիզբն յազանու-
 Թենէ մարդկան եղև, ուստի յափշտա-
 կուծիւնք սահմանաց են և զիւրից և
 օտար քաղաքաց, ընչից և ստացուածոյ :
 Նոյնպէս և պոռնկուծիւնք՝ առ ի չկու-

լոյ ի սահմանս ամուսնուծեանն, զոր
 Աստուած ի բնէ կարգեաց՝ Թէ Թողցէ այր
 զմայր և զմայր իւր, և երթիցէ զհետ
 կնոջ իւրոյ : Զհետ կնոջ իւրոյ՝ ասէ, և
 ոչ զհետ կանանց. զի և զսուաչին սահման
 բնուծեանն հաստատեացէ, ասաց Տէր ի
 սուրբ աւետարանսն՝ Թէ զոր Աստուած
 զորգեաց, մարդ մի մեկնեացէ :

Եւ դիւահարուծիւնք վասն հպարտու-
 Թեան մարդկան լինին. քանզի ե՞Թէ
 որդի ուրուք մտավարժ իցէ, զան ոչ ըմ-
 պիցէ. և որ չէն մտավարժ՝ բազում ան-
 զամ զժառայ այր առաջի նորա զան հար-
 կանեն, զի ի նա հայեցեալ՝ ընդ այն
 լինիցի մտավարժ, ապա ե՞Թէ և այնու ևս
 ոչ խրատիցի, ի նա իսկ մատուցանեն
 զտանջանսն :

ԻՍ. Այս ասացաւ վասն հարցանելոյ
 ոմանց, Թէ մեղաւորք վասն մեղաց տան-
 ջիցին ի դիւացն, տղայոցն անմեղաց ըն-
 դէր տիրիցեն դէքն :

Զամենայն մարդիկ յորդգրուծիւն կոչէ
 Աստուած, որպէս մարգարէիւն ասէր,
 որդի անդրանիկ իմ Իսրայէլ, և դարձեալ՝

Թէ որդիս Տնայ և սնուցի: Թէ առաքի-
նացեալքն ընդ օրինօք՝ որդիք կոչէին,
որչափ ևս առաւել զորոց ասէ՝ Թէ ետ
նոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ
լինել:

Արդ քանզի իբրև յորդիս մատուցեալ
է ի մեզ Աստուած խրատել, երբեմն
հարկանէ առաջի մեր իբրև զծառայ՝
զանասունս մեր, և երբեմն զանդս և
զայգիս. զի ընդ այն հայեցեալ՝ մտցուք
ընդ լծով Աստուծոյ երկիւղին. ապա եթէ
այնու ևս ոչ խրատիցիմք, ի մեզ իսկ
մատուցանէ զտանջանսն, կամ ցաւովք,
կամ ինեղութեամբք, կամ դիւօք: Տանջին
և անմեղք՝ զի ի մտի կալցին այլքն զբան
Իմաստնոյն՝ որ ասէ. եթէ արդարն հազիւ
կեցցէ, ամպարիշտն և մեղաւորն ուր
զտանիցին: Եւ այն յայն սակս լինի՝ զի
մի արդարն յարդարութենէն ծուլասցի, և
մի մեղաւորն միշտ ի մեղսն կայցէ: Եւ
չէ այնմ պարտական Աստուած, այլ չա-
րիք մարդկան ածնն զԱստուած այնպիսի
տանջանօք խրատել զմարդիկ, զի որպէս
այլոց հաւատովք հաստատեաց զանդա-

մալոյձն, և շնորհեաց նմա Թողութիւն մե-
ղաց, նոյնպէս և այլոց սակաւուց տան-
ջանօք՝ ածէյերկիւղ և իխրատ զբազումս,
յորժամ դիպիցէ անմեղօք, և յորժամ դի-
պիցէ մեղաւորօք, որպէս ինքն միայն
ճարտար գիտէ: Եւ ոչ եթէ ի դատապար-
տութիւն ինչ ոգոց լինի մարդոյն տան-
ջանքն դիւաց, այլ առաւել ևս յարգա-
հատութիւն. մանաւանդ՝ Թէ անմեղ ոք
իցէ, և վասն այլոց երկիւղ ի միտս ար-
կանելոյ՝ յայնպիսի տանջանս մատնիցի,
զոր իբրև զմտրակ կախեալ ի մեծի տանս՝
ցուցանէ Աստուծոյ տեսչութիւնն, զի հա-
յեցեալ ընդ այն բազմաց՝ ամբոփեսցին
և մտցեն երկիւղիւ ընդ Աստուծոյ հա-
զանդութեամբ:

Եւ է երբէք՝ զի վասն մեղաց իսկ լինին
այսպիսի տանջանք. և է երբէք՝ զի պա-
տահարք պատահեն, և ապաւինեալք ի
սրբոց մարտիրոսացն նշխարս՝ փրկին
մարդիկ յայնպիսի տանջանաց, որով զօ-
րութիւնն Աստուծոյ՝ որ ի սուրբսն է՝
Երեւի, և ինքեանք յոգիս ինչ ոչ մլասին:
Այլ զի զև զղև ոչ հանէ, զայն իսկ

յայտ արար. Թէ սատանայ, ասէ, զսատանայ հանէ, ապա ուրեմն բաժանեալ է յանձնէ իւրմէ. այլ ես ասէ հոգւով Աստուծոյ հանեմ զդեա: Եւ ընդէր ինքն որ Աստուածն էր՝ ասէր, հոգւով Աստուծոյ հանեմ զդեա, այլ զի մարդկան ուսուցոյ, եթէ ոչ արժանաւորք շնորհաց հոգոյն սրբոյ լինիցին, ոչ կարեն հանել զդեա, որպէս առաքեալքն մինչ ոչ նախ առին իշխանութիւնն ի Տեառնէ, ոչ կարէին հանել զդեա: Նա և նմին իսկ, որ ի տանջանսն իցէ, ետ իշխանութիւն հանելոյ զդեան. ասէ, այդ ազգ ոչ ելանէ իւրք՝ եթէ ոչ պահօք և աղօթիւք: Ոչ եթէ մի ինչ ազգ իցէ դիւաց՝ որ պահօք և աղօթիւք ելանիցէ, և այլքն ոչ, այլ ամենայն իսկ գունդքն դիւաց ի պահոց և յաղօթից փախստական գնան:

Ի՞նչ. Այլ կախարդք, ասեն, յղեն դեա և հանեն զդեա:

Չի կախարդք զդեա՝ ոչ կարեն հանել՝ բաւական է մեզ հաւանեցուցանելոյ բանն Տեառն, զոր ասաց՝ Թէ սատանայ զսատանայ ոչ հանէ. զի կախարդն եթէ հա-

նէր, ապաքէն դիւօք հանէր. և զօրէ ասաց Քրիստոս՝ Թէ դե զդե ոչ հանէ. ապա յայտ է Թէ այլազգ իմն իբր լինին, որպէս ի նոցանէն իսկ ելեալ է բանն՝ և ոչ ի մէնջ: Ասեն. հանել չկարեն, բայց անդէն կապել մարԹեն, զի հանապազ խեղդ ընդ անձն հոգւոց մարդոյն դեմ լինիցի: Եւ այն յԱստուծոյ արժանիցն յիրաւի լինի. զի եթող ոմն զԱստուած, զսուրբս, զպահս, զաղօծս, և ի կախարդն՝ որ և անձին չկարէ օգնել՝ ապաւինեցաւ. զի ո՞րք ի կախարդաց անցաւ և անզև և անմահ իցէ: Նա և տեսանեմք իսկ զկախարդան միշտ ծնկեալս ի գիւացըն, և մանաւանդ մուրին. զի նախ ինքեանք զիւստարին, և ապա այլոց իմն իմն խոստանան տալ, որ չիցէ ի ձեռս՝ ոչ նոցա և ոչ դիւացն, որոց բանիւ խօսին տալ ինչ ումէք, բայց միայն Աստուծոյ որ արարիչն և տուիչն է:

Եւ արդ բան անդէն կապել կախարդացն զդեան՝ որպէս ասենն, և խեղդ ընդ անձն միշտ ոգւոց մարդոյն առնել, չաւ էր Թէ յայտնէր, և սրբովք աղաչեցեալ

դԱստուած՝ օգնականութիւն գտանէ՞ր աս-
ժեւոյ ի չարէն :

Այլ մեր ասեմք, թէ մտանեւոյ ի մտոզ
չունի իշխանութիւն՝ առանց Աստուծոյ
Թուլացուցանելոյ . և այնր պէսպէս պատ-
ճառք են, որպէս ինքն միայն զիտէ . և
յայտ անտի է՝ զի յորժամ ի խոզից երա-
մակն մտաբերեցին մտանել, ոչ կարացին
մտանել՝ եթէ ոչ նախ ի Բրիստոսէ առին
հրաման : Եւ յորժամ զՅորն կամեցաւ
փորձել սատանայ, ոչ իշխեաց ժտել՝ եթէ
ոչ նախ յԱստուծոյ առ հրաման փորձելոյ :
Եւ զՅուդայէ ասէ՝ Թէ ընդ պատառոյն
եմուս սատանայ : Զի թէ չէր Բրիստոսի
Թուլացուցեալ և սատանայի՝ որ զրգուէրն,
և Յուդայի՝ որ վասն կծծուծեան եկն
յայն, ոչ իշխէր մտանել ի նա . այլ վասն
յանդիմանելոյ զանձնիշխանութիւն երկո-
ցուն՝ Թուլացոյց ըստ կամաց երկոցունց :

Նա և մինչ դեռ տանջին իսկ ոմանք
ի դիւէ, եթէ ոչ յԱստուծոյ տեսչութիւն
լինէր նմա, չարաչար մահուամբ սատա-
կէր : Նա և զպաշտօնեայսն իսկ իւրեանց՝
եթէ ոչ Աստուծոյ սաստ պահէր, ազգի

ազգի խեղուծեամբք խեղէին, և անհնա-
րին մահուամբք սպանանէին . բայց վասն
զի ոչ են ձեռնհաս, ոչ իշխեն յայնպիսի
իբր մտաբերել : Եւ այս յայտ անտի է,
զի թէ պէտ և կանխաւ զիտէ Աստուած՝
Թէ ոմն կուսպարիշտ լինելոց է, ոմն կա-
խարդ, և ոմն սպանանող, ոչ արգելու
զնկարիլ սաղմիցն նոցա, և զփչումն հոգ-
ւոցն նոցա, զի նորա բարերարութիւնն
երեւեցի, և նորա յիւրաբանչիւր անձնիշ-
խանութեանն պարտաւորեցին :

Եւ յայտ է՝ Թէ որպէս առնելոյն ինքն
տէր է, նոյնպէս և ի դարմանսն վայելե-
ցուցանելոյ, և ի լկանաց չարին ապրե-
ցուցանելոյ . զի ոյր իւր ինչ որ է՝ յիւրն
զընդայ և խնայէ . և որ ոչ է իւր, նա
զօտարին օցտէ և ցրէ . որպէս ասէ յաւե-
տարանին՝ Թէ գայլ ոչ վասն այլ իրիք
գայ, այլ զի յափշտակեացէ և ցրուեցէ .
այլ ճշմարտից հաւատացելոց ոչ սատա-
նայ փորձութեամբքն կարէ ստնանել, և
ոչ կախարդք դիւօք . որպէս ինքն Տէրն
ասաց զիւր աշակերտսն՝ եթէ ահա ետու
ձեզ իշխանութիւն կոխել զօճս և զկա-

բիճա, և զամենայն զօրութիւն թշնամոյն :
 Եւ դարձեալ՝ Թէ նշանք հաւատացելոց
 այս են . զդեա հանիցեն, և օձս ի ձեռն
 տացեն, և զդեղ մահու ըմպիցեն, և ոչ
 մեղանչիցէ : Եւ միանգամայն իսկ ասա-
 ցեալ, Թէ անմեղի ումեր ոչ դեւք մեղան-
 ջել կարեն, և ոչ զազանք սպանանել յօ-
 ժարեն . որպէս ոչ Դանիէլի զազանքն
 վնասեցին, և ոչ երից մանկանցն հուր
 հոցին :

Որպէս առաջնոյ մարդոյն՝ մինչ չև յան-
 ցուցեալ էր՝ հնազանդ էին, և ոչ մեղան-
 ջականք . և որպէս առ առաքելուքն
 վատթարեալ էր ստանայ, մինչև կա-
 խարդացն յահէ նշանացն՝ զոր առնէին՝
 բերել զգիրս կախարդանացն զծանրա-
 գինս՝ և այրել առաջի առաքելոցն, և
 դիւացն աղաղակել՝ Թէ դրաւ են ծառայք
 Աստուծոյ բարձրելոյ : Որոց նշանայն
 նշխարք՝ և այժմ ի սուրբ եպիսկոպոսս
 և ի ճշմարիտ վանականս երևին . և զայնր
 զփորձ ոչ միայն քրիստոնեայք, այլ և
 Ենթանսք և մոզք գիտեն :

ԻՊ. Քայց և զայն ևս պարտիմք զի-

տել, Թէ հրեշտակք և դևք և ոգիք մարդ-
 կան անմարմինք են . զի զհրեշտակաց
 ասէ՝ արար զհրեշտակս իւր հոգիս, և
 զպաշտօնեայս իւր բոց հրոյ : Հոգիս կոչէ
 զնոսս վասն արագութեանն, որպէս զի
 ասիցէ՝ Թէ քան զհողմն Թեթևք են . քան-
 զի ոգւոյ և հողմոյ անուն երբայեցերէն
 և յունարէն և ասորերէն նոյն է . նա Թէ
 և հայերէն որ մանր միտ դնիցէ՝ նոյնպէս
 զտանի . յորժամ տագնապեալ որ յումքէ
 իցէ՝ ասէ, չետ ոգի կլանել, չետ ոգի
 առնուլ . և այնու զօրոյս՝ զոր միշտ ծը-
 ծեմք՝ յայտ առնէ : Եւ բոցեղէնս կոչէ
 զնոսս վասն սաստկութեանն . որպէս
 այլուր ասէ, հզօրք են զօրութեամբ առ-
 նել զկամս նորա . այլ ոչ եթէ ի բնութենէ
 հողմոյ և հրոյ են . զի եթէ ի բնութենէ
 հողմոյ և հրոյ էին, ապա և նոքա յիբաւի
 մարմնաւորք կոչէին, և ոչ անմարմինք .
 քանզի որ մարմնաւոր է՝ ի չորից հիւծից
 յողեալ է, որպէս մարմինք մարդկան և
 բնաւ անասնոց . և որ ինչ անմարմին է՝
 նա պարզ բնութիւն է, որպէս հրեշտա-
 կաց և դիւաց և ոգւոց մարդկան :

Եւ արդ ո՛ր իշխիցեն շնչել, որք
 ասեն՝ Թէ հրեշտակք ընդ կանայս ամուս-
 նացան. զի նորա հրեղէնք կոչին, և
 մարդիկ խոտեղէնք : Ուստի յայտ իսկ է՝
 Թէ հրոյ ընդ խոտոյ ոչ ամուսնութիւն
 լինի, այլ ծախումն : Եւ երեքեան ջոկքս
 այտօքիկ, քանզի համարնեայք են, նմա-
 նագոյնս և նովին իսկ անուամբ անուա-
 նին : Ասի հրեշտակ ոգի, այլ ոգի հար-
 կաւոր՝ որ է հնազանդ և կամակատար :
 ասի և դև ոգի, այլ ոգի չար վասն ան-
 հնազանդութեանն և ապստամբութեանն :
 զոր Թէպէտ և ի մեր լեզու՝ այս չար
 ասեմք, որպէս ի խորանաց հարցն մերոց
 առաջնոց ըստ սովորութեան ի մեզ կար-
 գելոյ, այլ գիտեմք՝ եթէ այսն հողմ է,
 և հողմն՝ ոգի, ըստ յառաջագոյնն ասա-
 ցելոյ : Քանզի յորժամ մեք ասեմք՝ Թէ
 սիբ շնչէ, ասորնեայք ասեն՝ այս շնչէ.
 և վասն տարածութեանն միայն և արա-
 գութեան կոչին հրեշտակք և դևք և հո-
 գիք մարդկան ոգեղէնք, որ է հողմեղէնք :
 Որպէս վասն սաստկութեանն բոցեղէն
 կոչին հրեշտակք. նոյնպէս և վասն արա-

գութեանն և տարածութեան հողեղէնք,
 որ է հողմեղէնք. բայց բնութիւն նոցա ի
 վեր է քան զհողմ և քան զհուր, նուրբ
 և արագ քան զմիտս :

Եւ չեն ինչ զարմանք՝ Թէ նորա մերոց
 զբացեաց արարածոց անուամբքս անուա-
 նին, ուր և նոցա արարիչն ոչ զարշի
 զայնպիսի անուանս զինքեամբ առնուլ՝
 վասն իրիք իրիք տեսչութեանց : Կոչի Աս-
 տուած հողի, այլ կայ ընտրութիւն ի
 միջի. ասէ, Աստուած հողի կենդանի է.
 որ է կենարար. կոչի և հուր, ըստ այնմ՝
 Թէ Աստուած քո հուր ծախիչ է : Եւ արդ
 տեսցուք՝ Թէ հո՛ւր միայն ծախիչ իցէ Աս-
 տուած. նա աւանիկ նորին հոգւոյ միւ-
 գով մարգարէիւ յայտ արարեալ՝ Թէ լոյս
 է. ըստ այնմ՝ Թէ Տէր լոյս իմ և կեանք
 իմ, ես յումմէ երկեայց :

Եթէ հուր ծախիչ ևեթ էր, զիմարդ կո-
 չէր լոյս կենարար. ոչ ապաքէն յայտ է՝
 Թէ ուր սաստկութիւնն պիտոյ է, անդ
 հուր կոչի. և ուր քաղցրութիւնն՝ անդ լոյս
 կենարար, այս ինքն ի վեր է քան զհուր
 և քան զլոյս. և այլ ինչ բազում անուանց

առնու զինքեամբ վասն պէսպէս դարմանից:

Եւ յորժամ երևել սրբոց իւրոց կամէր, ոչ այլով իւրք կերպարանօք՝ այլ միայն մարդոյ կերպարանօք, զոր ըստ իւրում պատկերին արար, յայտնէր. և այն ոչ վայրապար ինչ լինէր, այլ զի զառաւել տէրն իւր՝ զոր ընդ մարդկան ունէր՝ ցուցանիցէ. և դարձեալ՝ զի յառաջագոյն կրճեսցէ զմարդիկ անել ի գիտութիւն. զի յորժամ զորդին իւր իրբև զմարդ յաշխարհ առաքեսցէ, մի օտարոտի ինչ զիրան համարեսցին. մանաւանդ զի զխիցեն՝ Թէ ինքն իսկ այն կերպարանօք յայտնէր: Որպէս իջեալ ի դրախտն առ Ադամ՝ ոտնաձայն իրբև զմարդ առնէր: Եւ եկեալ օրդոյ առ Աբրահամ երկուք հրեշտակօք, արժանի առնէր Տաշ ի վրանի նորա տակոյ: Եւ ի խօսս մատուցեալ ի լերինն ընդ Աբրահամու, զերկուս պատանիս իւր՝ զհրեշտակս մարդկակերպեալս՝ ի Մոզոմ առ գեղեցիկ ասպնջականն առ Ղովտ արձակէր: Եւ հրացուցեալ և չայլայլեալ զհրեշտակն ի մորենուշն, ի մարդկեղէն

բորբառ անեալ, տայր ընդ նախընծայեցելոյ առն Աստուծոյ ընդ Մովսէսի խօսել: Եւ այրակերպեալ զգորտվարն իւր զՄիքայէլ, զօրագլխին իւրում Յեսովայ ի դաշտին ցուցանէր: Եւ առաքեալ հրեշտակ ի տուն Մանուէլի խօսել ընդ նմա, մարդկօրէն ընծայեցուցանէր: Եւ երբէք երբէք զրեժէ մարդացեալ իսկ՝ բերան ի բերան և ձեռն ի ձեռն ընդ բարեկամին իւրում ընդ Մովսէսի խօսէր: Եւ առնն Յագաւորի ըստ սրտի իւրում գտելոյ, Թաղձելոյ ի հարուստոցն, հրեշտակ ի կերպարանս մարդոյ սուսեր ի ձեռն ցուցանէր: Եւ Եզեկիէլի հրատեսիլ և բոցալեզու ի կառս ազգի ազգի կերպարանօք յօդեալ, և կառավար մարդկակերպարան երևեցուցանէր. և քերթէս ազգի ազգի զազանօք յօդեալ, և ձեռն ձգեալ իրբև զմարդոյ բրթէի ի միջոյ բրթէից ցուցանէր: Եւ իւր իսկ երբեմն իրբև զհինօրեայ, երբեմն իրբև զմատաղօրեայ, վասն այլ և այլ տեսչութեանց կերպարանեալ ցանկալոյ առնն երևէր: Եւ այնպէս իւր և իւրոց ծառայիցն նոյնզուռնակ երևելով՝

զառաւել յիրոյն, զոր ընդ մարդոյն ունէր, յայտ առնէր:

Այս ամենայն ասացաւ, զի ցուցի թէ որ ինչ երևի՝ մարմնաւոր է, և որ ինչ ոչ երևի՝ անմարմին. և ի մարմնաւորացն են որ թանձրամարմինք են, և են որ անօտր մարմինք. որպէս առաքեալ ասէ, թէ այլ մարմինք երկնաւորացն, և այլ մարմինք երկրաւորացս: Երկրաւորաց՝ մարդկան և անասնոց, թռչնոց և սողնոց. և երկնաւորաց՝ արեգական և լուսնոյ և աստեղաց: Եւ զի զնոցանէ ասէ, և ոչ զհրեշտակաց, անդէն զնովիմբ ածեալ ասէ՝ թէ այլ փառք արեգական են, և այլ փառք լուսնի:

Եւ միանգամայն իսկ ասացեալ, թէ որ ինչ ի զգայնոցս շօշափի կամ զննի կամ ազդի՝ այն մարմնաւոր է, և որ զգայնոց ոչ ազդի՝ անմարմին: Նուրբ է տարր լուսոյ, այլ զի ակամբ զննի՝ մարմնաւոր է. նուրբ է տարր օդոյ, այլ զի ցրտութեամբն ազդի մարմնոյ՝ մարմնաւոր է. նուրբ է տարր հրոյ, այլ զի շերմութեամբն ազդի մարմնոյ մարմնաւոր է. նոյնպէս և ջրոյ՝

որ քան զժանուսն նրբագոյն է, և քան զթեթևան թանձրագոյն:

Ի՛. Եւ արդ քանզի անմարմինք են հրեշտակք և դէք, յայն սակս և ծնունդք ոչ զոն նոցա:

Այլ, ասեն, համբարուաց ծնունդք զոն և մեռանին:

Նախ զայն տեսցուք, թէ բնաւ զուցեն այլ ինչ արարածք բանաւորք քան զհրեշտակս և զդևս և զմարդիկ. և ապա եկեսցուք յայնր ի բնին, թէ իցեն ի դիւաց կէսք մարմնաւորք կէսքն անմարմինք:

Զի չիք ինչ արարած բանաւոր արտաքս քան զայս երիս ջոկս, զհրեշտակաց, զդիւաց և զմարդկան, յամենայն աստուածատուր զրոց և ի բնութենէ արարածոց յայտնի է: Բայց թէպէտ և ասին ինչ անուանք ի զրոց յուշկապարկաց կամ համբարուաց կամ պարկաց, ըստ կարծեաց մտաց մարդկան ասին, և ոչ ըստ բնութեան. քանզի դիւաց է կերպարանս կերպարանս ցուցանել, և մարդիկ ըստ կերպարանացն անուանս դնեն. որպէս յորժամ քաղաքք և զիւղք աւերեսցին, և

Handwritten note in Armenian script: Երևան

անդ գեք բնակիցեն, և կեղծս ի կեղծս
 յայտնիցին, և մարդկան ըստ կեղծեաց
 նոցա անուանս եղեալ՝ զոմն յուշկապար-
 քիկ, զոմն պարիկ, զոմն համբարու կո-
 չիցեն. նոյնպէս և զրոց ըստ մարդկան
 կարծեացն եկեալ՝ առ ի նշանակելոյ ըզ-
 սաստկութիւն աւերածի աշխարհին, յուշ-
 կապարկաց ասեն բնակել յաւերակն,
 զոր յոյն լեզու իշացուլս ասէ :

Արդ ցուցցեն թէ գտանիցին իշացուլք
 ի Բարբիլոնի. ապա ուրեմն յայտ է՝ եթէ
 անուանք առանց անձանց են յուշկապար-
 կաց և իշացուց. և զիրք ըստ սովորու-
 թեան մարդկան կարծեաց եկեալ, նոյն-
 պէս անուանեցին՝ առ ի զաւերն Բարբի-
 լոնի նշանակելոյ. իբրև զժողացուլն՝ զոր
 ի կովէ ելեալ ասեն, և զպայն իմն ի մարդ-
 կանէ, և զառլեզն ի շանէ. և այն ոչ եթէ
 անձինք ինչ են, այլ անուանք զբանգտա-
 նաց, և բաջազանք մոլորելոց մտաց ի
 դիւաց : Զի ի մարմնաւորէ աներևոյթ ինչ
 ոչ ելանէ, որպէս ոչ յաներևութէ իմեքէ
 մարմնաւոր. ոչ երբէք ի մարդկանէ
 ելեալ պայն՝ եթէ առ երես արարած իցէ,

և ոչ ի կովուց ծովացուլն ելեալ՝ եթէ ի
 ծովակս բնակիցէ : Զի մարմնաւորի չէ
 հնար՝ թէ ի ջուրս կեցցէ, որպէս և ոչ
 ջրականին՝ թէ ի ցամաքի կեցցէ. և ոչ
 ի շանէ ինչ ելեալ, եթէ ընդ աներևոյթ
 զօրութիւնս ինչ կեցցէ, և յորժամ վիրա-
 ւոր որ անկեալ ի պատերազմի դիցի՝
 թէ լիզիցէ և ողջացուցանիցէ, զոր արա-
 լէզն կոչեն. այլ ամենայն՝ առասպելք
 են, և պատուաց դրոշխներ, և մանա-
 շանդ թէ ի դիւաց իսկ մոլորութենէ :

ԻՅ. Այլ և վիճեալ ևս պնտին ի բանիցն
 վերայ : Մին ասէ՝ թէ ի մերում գեղ ծո-
 վացուլ զկով զործեաց, և զգոչիւնն հա-
 նապագ մեր լսեմք ամենեքեան : Եւ միւսն
 ասէ. զպայն իսկ իմ աչօք տեսեալ է :

Մի՞թէ և զարալիզէն ևս որ կարիցէ
 ասել՝ թէ և զայն ուրուք տեսեալ իցէ .
 և թէ յառաջին ժամանակն արալէզք լի-
 գէին զվիրաւորս և ողջացուցանէին, արդ
 ընդէր ոչ լիզիցեն և ողջացուցանիցեն .
 ոչ նոյն պատերազմունք են, և նոյնպէս
 վիրաւորք անկանին :

Այլ յայնժամ, ասեն, դիւցազունք էին :

Եւ մեք զգիցն իսկ պահանջեսցուք ի նոցանէ: Մարմնաւորք էին արդեօք դիրքն, Թէ անմարմինք: Եթէ մարմնաւորք էին, յայտ է Թէ մարդիկ էին, և զմարդկան ուրուականս ի պաշտօն առեալ՝ դիս անուանէին. ապա եթէ անմարմինք էին, չէր մարթ անմարմնոցն ընդ կանայս մարմնաւորս ամուսնանալ: Զի եթէ այնմ հնար ինչ էր, ոչ երբէք դադարէր սատանայ ի կանաց սատանայածինս ծնուցանել. զի որ անմարմին որ է, նա և անսերմն է. վասն զի սերմն մարմնաւորաց է, և ոչ անմարմնոց. և առանց սերման ի կընտէ ծնանել միումն ևեթ մարթ եղև՝ որ արարիչն է բնութեան մարմնոյ. և որպէս կամեցաւ, կարող եղև ի կուսէ ծնանել առանց ամուսնութեան:

Ուստի ամենայն իմաստնոց արտաբնոց յիւրաքանչիւր դիցն տկարութիւն հայեցեալ, չիշխեցին ասել՝ Թէ ի կնոջէ՞ որ առանց ամուսնութեան ծնաւ: Եւ որպէս ոչ զոն ծնունդք դիւաց, նոյնպէս և ոչ մահ. Թէպէտ և անմահ բնութեամբ Աստուածութիւնն ևեթ է՝ որ մշտնջենաւորն

է, և ոչ յումերէ առեալ սկիզբն լինելոյ. այլ և սկզբնաւորացն և բանաւորաց պարզեաց աննախանձ զանմահութիւն, զհրեշտակաց և զգիւաց ասեմ, և զոգուց մարդկան: Յորոց մարդիկ, քանզի յերկուց բնութեանց են՝ ի մարմնաւորաց և յանմարմնոց, յիրաւի սերին ծննդեամբ, և զան յածումն ամուսնութեամբ. և մեռանին մարմնովք, և ոչ ոգւովք, վասն պատուիրանազանցութեանն:

Այլ հրեշտակք և զևք ոչ յաւելուած ծննդեամբ առնուն, և ոչ պակասութիւն մահուամբ. այլ որպէս հաստատեցանն՝ նոյնպէս և նովին թուով կան, առանց յաւելուածոյ և նուազութեան: Եւ ոչ այլ ինչ արարած զոյ՝ որ կարիցէ ի կերպարանս կերպարանս լինել, որպէս զվիշապացն և զհանգացն համբաւեն. այլ միայն հրեշտակք և զևք՝ որք կարող են զօղս զնդել և պարզել, և ազգի ազգի կերպարանս երեւցուցանել:

Այլ և վիշապք, ասեն, և նհանգք կեղծս ի կեղծս լինին. յորոց մին անձնաւոր է, և միւսն ոչ անձնաւոր:

Վիշապն՝ որ մարմնաւոր է, զիւր կերպարանսն ոչ կարէ փոխել: Զի եթէ հնարինչ էր մարմնաւորաց զկերպարանս փոփոխել, նախ մարդ՝ որ առաւել քան ըզնոսա է՝ փոխէր զկերպարանսն յինչ և կամէր. այլ որպէս մարդոյ ոչ է հնար փոխել ի կերպարանս ինչ՝ յոր և կամիցի, նոյնպէս և ոչ վիշապին:

Նա և ոչ նհանգ ինչ անձնաւոր գոյ, բայց եթէ դե ի տեղիս բնակեալ իցէ, և մերթ կերպարանիցի. և մերթ վնաս զործիցէ: Եւ ոչ վիշապը զտոհմականս արդեանց կրեն, և ոչ զբաստ գոյ նոցա՝ եթէ զարդիւնս ի կալոց ուրեք կրիցեն, և ի զուր է կալ կանն սսել ումբ ի կալս՝ և ոչ առ առ: Զի վիշապն որ ինքն զբաստ է, այնու զի անասուն և անխօսուն է, զիւրո՞ր որ ինքն զբաստ է՝ զայլ զբաստ վարիցէ, զի վիշապի այլազգ ինչ բնութիւն չէ՝ եթէ ոչ օձի, այն յայտ իսկ է: Եւ զօձ յաղմանդամ, կամ զգազան ինչ ծովածին, կոչեն զիրք վիշապ. որպէս զմարդ յաղմանդամ հսկայ անուանեն, նոյնպէս և զօձ ցամաքային անճոռնի, և

զգազանն ծովական լեռնաձև, զկիտացն սսեմ և զդեւրիինաց, վիշապս անուանեն. ըստ այնմ՝ թէ զու ջաղջախեցեր զզլուխ վիշապացն ի վերայ ջուրց. և ետուր կերակուր ծողովրդոց եթովպացոց:

Տեսանես, զի զձկունս մեծամեծս ծովածինս՝ վիշապս կոչեն զիրք. և յայտ անտի է՝ թէ զձկանց սսե, այնու եթէ ետուր կերակուր ազգաց եթովպացոց. թէպէտ և սստ այլք ի սստանայ ստակեցին զվիշապն, որպէս և զայն՝ զոր Յորն գրեալ է: Եւ այլ ինչ ոչ են վիշապք՝ բայց կամ օձք մեծամեծք ցամաքայինք, կամ ձկունք անարիք ծովականք. զորոց սսեն, թէ լեռնաբերձք և մեծամեծք են. և որս և կերակուր նոցա մանր ձկունք են, որպէս և օձից մեծամեծաց մանր մանր ինչ ճճիք կամ անասունք: Եւ ոչ որս երբեք՝ որպէս մարդկան՝ արարեալ են վիշապաց, կամ առնիցեն. և ոչ տաճարք իբրև մարդկան են նոցա ի բնակութիւն. և ոչ զորք ի Թագաւորազգեաց և ի դիւցազանց ունին կարգեալ առ իւրեանս կենդանի. զի կենդանիք ի մարմնաւոր

րաց երկուսն և՛ կան, Ենովք և Եղիստ:

Այլ որպէս զԱղեքսանդրէ խարէինդեր՝
Թէ կենդանի կայցէ, որոց ըստ եզրիստա-
կան հնարողութեանն կապեալ արկեալ
կախարդանօք զղև ի շիշ, կարծեցուցա-
նէին Թէ Աղեքսանդրոս կենդանի իցէ և
մահ խնդրիցէ. և զայլուստն Բրիստոսի
խայտառակեաց զխարէութիւնն, և եքտրձ
ի միջոյ զգայժակղութիւնն: Նոյնպէս և
մոլորութիւնն զիւսաց խարեաց զղիւցա-
պաշտս Հայոց, եթէ զոմն Արտաւազդ
անուն արգելեալ իցէ զիւսաց, որ ցայժմ
կենդանի կայ, և նա ելանելոց է և ունե-
լոց զաշխարհս, և ի սնտի յոյս կապեալ
կան անհաւատք. որպէս և Հրեայք՝ որ
ի զուր ակնկալութիւն կապեալ կան, եթէ
Դաւիթ գալոց է՝ շինել զԵրուսաղէմ և
ժողովել զՀրեայս, և անդ Թագաւորել
նմա նոցա:

Եւ այնպէս շանայ սատանայ՝ զի զա-
մենայն որ ի բարւոք ակնկալութեանէ վրի-
պեցուցէ. և ի սնտի յոյս կապիցէ: Մեծացուցանէ յաչս մարդկան զվիշապս,
զի յորժամ անագինք երևեսցին ոմանց՝

առնուցուն զնոսս ի պաշտօն: Կարծեցու-
ցանէ Թէ և նհանգք ինչ իցեն զետոց, և
շահապետք վայրաց. և յետ կարծեցու-
ցանելոյ՝ ինքն կերպարանի կամ ի վի-
շապի կերպարանս կամ ի նհանգի իմն և
ի շահապետի, զի այնու զմարդն յիւրմէ
արարչէն Թիւրեսցէ: Զի եթէ էր ինչ նը-
հանգն անձնաւոր, ոչ երբեմն ի կնոջ
կերպարանս երևէր, և երբեմն փոկ լի-
նէր և լուզորդաց ընդ ոտս անկեալ՝ հեղ-
ձուցանէր. այլ կամ կինն կին կայր, կամ
փոկն փոկ:

Նոյնպէս՝ և զոր շահապետ վայրաց կո-
չեն, ոչ մերթ մարդ երևէր և մերթ օձ,
որով և զօձապաշտութիւնն հնարեցաւ
յաշխարհ մութանել: Նոյնպէս և վիշապն
ոչ մի անգամ օձաձև երևէր, և միւս ան-
գամ մարդկակերպ, որպէս յառաջագոյնն
խկ ասացաւ՝ Թէ որ մարմնաւոր ինչ է,
այլ կերպարանս չկարէ փոխել,

Այլ Թէ ի կալս ջորիք և ուղտք երևի-
ցին՝ զիւսաց կերպարանք են այն, և ոչ
վիշապաց. և եթէ ի դաշտս երազազանք
ձգիցին, և հեծեալք իրրև զմարդիկ սնես

երէոյ արշաւիցեն, կեղծիք զիւաց են և ոչ հշմարտութիւն ինչ իրաց. և եթէ ի գետս ի կանաց ինչ ի կերպարանս երեւիցին, սատանայի կերպարանք են: Քանզի նմանգ ինչ անձնաւորք չիք, և ոչ ի մարդ իրրև զդև մտանէ վիշապ որպէս ոմանք ի շէլոյ զիւահարին կարծեցին. քանզի մարմնաւորի ի մարմնաւոր չէ հընար մտանել: Եւս եթէ բառնայցի ի վեր այնպիսի վիշապն, ոչ եթէ եզամբք ինչ անուանելովք՝ այլ ծածուկ զօրութեամբ իւիք յԱստուծոյ հրամանէ, զի մի շոգին մարդոյ կամ անասնոյ մեղանչիցէ. որպէս որ բասիլիսկոսն կոչի ազգ ինչ օձից՝ հարկելով միայն սատակէ զմարդ կամ զանասուն. ուստի յորժամ ի ջրհորս գտանիցի՝ ճրագ առեալ իշանեն ի ներքս ըմբռնել. զի հայեցեալ ընդ ճրագն՝ ոչ մեղանչիցէ մարդոյն օձն:

ԻՉ. Այլ մէք ըստ զրոց սրբոյ՝ զհրեշտակս արբանեակս գիտեմք յօղնականութիւն մարդկան, ազգաց և թագաւորութեանց. ըստ այնմ զոր ասէն՝ Թէ կացոյց ասեմանս ազգաց ըստ Թուոյ հրեշտակացն

Աստուծոյ: Եւ դարձեալ այնու զոր ասէ յաւետարանի, Թէ մի արհամարհէք զմի ի փոքրկանց, զի հրեշտակք նոցա հանապազ տեսանեն զերեսս հօր իմոյ՝ որ յերկինս, այսպէս իմն երևի՝ Թէ իւրաքանչիւր մարդոյ հրեշտակ առանձինն պահապան կայցէ. Թէպէտ և այլք զաղօթից կարծեցին ասացեալ ի Տեառնէն, որպէս Թէ աղօթք նոցա՝ որ հանուպազ մտանեն առաջի Աստուծոյ՝ կոչին հրեշտակք: Այլ և Առաքեալն ասէ. ոչ ամենքեան հոգիք հարկաւորք են առաքելացուք՝ ի սպասաւորութիւն վասն այնոցիկ, որք ժառանգելոց են զփրկութիւն. որ ի հարկի նմա կան, և փրկութեան սատարք մեզ լինին:

ԻՅ. Այլ Թէ սատանայ է, ասեն, զըրգլուիչ չարեաց, յայլս արարածոցն ընդէր մաղթէ զերկրպագութիւն հեծանտութեան, և ոչ յինքն միայն կորզիցէ:

Ղի բամբասեալ ի չարութենէ սատանաւ, այն ամենեցուն յայտնի է: Արդ եթէ իւր միայն խնդրէր զպաշտօնն, վաղվազալի խրտուցանէր զպաշտօնեայն իւր,

այնու զի չարն չարչարիչ կարծիցի նոցա
այլ յօժարեցոյց զկէսսն՝ լուսաւորաց եր-
կիր պագանել, և զայլս՝ օդոյ և հրոյ,
երկրի և ջրոյ և հասակաց և փայտից և
քարանց, մինչև օձից և զազանաց և ճը-
ճեաց անգամ. զի միայն զնախանձն՝ զոր
ի մտի եղեալ էր գոռալոյ ընդ մարդոյն՝
կատարեսցէ : Եւ արդ մի ինչ վերտես-
ցին, որ արարածոցն երկիր պագանեն՝
Թէ զսատանայի զկամս ոչ առեիցեն. զի
արարածոց պաշտօն մատուցանելոյ վար-
դապետ այլ ոք չէր, բայց միայն սա-
տանայ :

Եւ արդ զհմրդ կարիցեն նզովել զսա-
տանայ, որք զկամս նորա կատարեն .
զի եթէ որք զճշմարիտն Աստուած պաշ-
տեն, և վարուք ինչ զեղծիցին, բամբա-
սին յաստուածական բարբառոյն՝ եթէ
խոստանան զիտել զԱստուած, և գոր-
ծովք իւրեանց ուրացեալ են ի նմանէ,
հրչափ ևս առաւել նորա առանց սա-
տասխանատուութեան են, որոց առաջ
զպաշտօն ճշմարտին՝ անշնչոց և անմտն-
չից արարածոցն մատուցանեն :

Ի՛՛՛՛. Բայց Թէպէտ և պէսպէս զինուք
վառեցաւ Թշնամին ճշմարտութեան, Յու-
նաց իմաստնոցն կարծեցուցանելով՝ Թէ
նիւթ ինչ միշտ առընթերակաց կայր Աս-
տուծոյ՝ ուստի զարարածն արար : Եւ
քանզի նիւթոյ անուն ի նոցա լեզու ի
մրուք՝ մերձ է, վասն այնորիկ զչարեացն
սկիզբն անտի կարծեցին :

Եւ Պարսից բէշին գտիչք սու ի տա-
րակուսելոյ՝ Թէ ուստի չարիքն լինիցին,
ընդ նոյն արահետս վրիպեալք ի ճշմար-
տութենէն՝ զնոյն բազաղանս այլովք պատ-
մութեամբք կարկատեցին, որպէս Թէ ի
միտքէ ի հօրէ երկու որդիք ծնան. մին
բարի՝ և բարեաց արարիչ, և մին չար՝
և չարեաց գործօն : Ի նոյն խարափ ան-
կեալ և աղանդոցն, զոր Թշնամին իբրև
զորոմն ի մէջ ցորենոյ սերմանեաց, զի
կէսքն երիս արմատս զնէին, բարւոյ և
արդարոյ և չարի. և այլքն երկուս բար-
ւոյ և չարի. և ոմանք եօթն :

Եւ արդ եկեղեցւոյ Աստուծոյ գործ այն

• ԵՂի նիւթ. ևն; մրուք :

է, զարտաքինսն իրօք ճշմարտութեան
առանց գրոց յանդիմանել, և զկարծեալսն
ներքինս և ոչ ճշմարտեալս՝ գրովք սըր-
բովք յանդիմանել:

Զհիւզայն կարծիս, որովք Յոյնքն մոլո-
րեցան, բաւական համարեսցուք առաջնոց
բանիցն յանդիմանութեամբ վճարել. և
ընդ Պարսից բէշին գտօղս. ապաւինեալ ի
շնորհսն Աստուծոյ մատիցուք ի պայքար:

ԳԻՐԻՔ ԵՐԿՐՈՐԴ.

ԵՂՄ ՔԷՇԻՆ ՊԱՐՍԻՑ.

ՄԱ. ԻՆՁ չև բնաւ էր ինչ, ասեն,
ոչ երկինք և ոչ երկիր և ոչ այլ ինչ արա-
բածք՝ որ յերկինս կամ յերկրի, Զրուան
ոմն անուն էր, որ Յարգմանի բախտ կամ
փառք: Զհազարամ յաշտ արար՝ զի Յե-
րևս որդի մի լինիցի նմա, որում անուն
Որմիզդ, որ զերկինս և զերկիր և զամե-
նայն որ ի նոսա՝ առնիցէ. և յետ հազար
ամի յաշտ առնելոյ՝ սկսաւ ածել զմտաւ,
ասէ. օգնւտ ինչ իցէ յաշտս զոր առնեմ,
և լինիցի ինձ որդի Որմիզդ, եթէ ի զուր
ինչ ջանայցեմ: Եւ մինչ դեռ նա զայս
խորհէր, Որմիզդ և Արհիմս յղեցան յար-
գանդի հօր իւրեանց. Որմիզդն ի յաշտն
առնելոյ, և Արհիմս ի յերկուանալոյ ան-
տի: Ապա իմացեալ Զրուանայ, ասէ.
երկու որդիք են յորովայնի անդ, որ որ
ի նոցանէ վաղ առ իս հասցէ՝ զնա Յա-

զաւոր արարից . և ծանուցեալ Որմզդի զխորհուրդս հօրն՝ յայտնեաց Արհմենին . ասէ, Զրուան հայր մեր խորհեցաւ՝ Թէ որ ի մէնջ վաղ առ նա երթիցէ, զնա Թագաւորեցուօցէ: Եւ զայն լուեալ Արհմենին՝ ծակեաց զորովայնն, և էլ եկաց առաջի հօրն: Եւ տեսեալ զնա Զրուանայ, ոչ զխտաց եթէ ո՞ր իցէ . և հարցանէր՝ եթէ ո՞վ ես դու: Եւ նա ասէ . ես եմ որդին քո: Ասէ ցնա Զրուան . իմ որդին անուշահոտ և լուսաւոր է, և զո՞ւ խաւարին և ժանդահոտ ես: Եւ մինչ զեռ նորա զայս ընդ միմեանս խօսէին, ծնեալ Որմզդի ի ժամու իւրում լուսաւոր և անուշահոտ, եկն եկաց առաջի Զրուանայ: Եւ տեսեալ զնա Զրուանայ, գիտաց՝ եթէ Որմզդ որդի նորա է, վասն որոյ զյաշտն առնէր . և առեալ զբարսմունան՝ զոր ի ձեռին իւրում ունէր, որովք զյաշտն առնէր, ետ ցՈրմզդ և ասէ . ցայժմ ես վասն քո յաշտ առնէի, յայսմ հետէ դու վասն իմ առնիցես: Եւ ի տալ Զրուանայ զբարսմունան ցՈրմզդ և օրհնել զնա, մատուցեալ Արհմենի առաջի

Զրուանայ՝ ասէ ցնա . ոչ այնպէս ուխտեցեր՝ Թէ ո՞ր յերկուց որդոցն իմոց յահաջ առ իս հասցէ, զնա Թագաւոր արարից: Եւ Զրուանն առ ի չըրելոյ զուխտն՝ ասէ ցԱրհմնն . այ սուտ և չնրագործ, տուեալ լիցի քեզ Թագաւորութիւնն ինն հազար ամի, և զՈրմզդ ի վերայ քո արքայ կացուցեալ . և յետ ինն հազար ամի Որմզդ Թագաւորեսցէ, և զինչ կամիցի առնել՝ արասցէ: Յայնժամ սկսան Որմզդ և Արհմնն առնել արարածս . և ամենայն ինչ՝ զոր Որմզդն առնէր՝ բարի էր և ուղիղ, և զոր ինչ Արհմնն գործէր՝ չար էր և Թիւր:

Բ. Այսպիսի անհաւատ և դանդաշանաց բանից տխմարաց մտաց կարկատելոց՝ չէր սրարտ ամենեին բնաւ առնել պատասխանի. զի բաւական էր իւրեանց իսկ անմտութիւնն յանդիմանել զնոսա անդատին ի նոցին բանից՝ որ ընդ միմեանս կրուին, և միմեանց հակառակ են: Բայց քանզի այսու իմն մեծարոյ երևին առաջնորդք քեշին իւրեանց հնազանդեցելոցն, և խեղդ ընդ անձն ար-

կեալ՝ ձգեն զնոսա ի խորխորանս, հարկ է տալ պատասխանի, և ցուցանել՝ թէ ոչ ինչ աւելի քան զոր Մանի, զոր ինքեանք մորթեցին, ասեն :

Ձի նա երկու արմատս բարոյ և չարի ասէ, և զայն ոչ յղութեամբ և ծննդեամբ, այլ ինքնակացս՝ միմեանց հսկառակ. և նորա զնոյն ասեն՝ տենչանօք Ջրուանայն յղութեամբ և ծննդեամբ: Եւ եթէ նոյնքէջ է երկոցունց, ընդէր առիցեն մօզք զզանդիկս, եթէ ոչ զի վարուրն զամեն ի միմեանց. թէպէտ և կերպարանօք և ոչ ճշմարտութեամբ: Այլ ի բէշին մի են երկոքեան. նորա երկարատեանք, և սորա նոյնպիսիք. նորա արեապշտք, և սորա ծառայք արեգական. նորա ամենայն անշնչոց շունչ կարծեն, և սորա նոյն օրինակ զնոյն իմանան:

Բայց զի Մանի կամեցաւ վերագոյն քան զնոցայն կեղծօք վարս ցուցանել՝ թէ ամենևին իսկ ազատ ի կարեաց ցանկութեանց իցէ, և ոչ քան զնոցայն միայն՝ այլ և քան զամենայն բէշից սնտոի յանդիմանել յողջկանց խաղտելոյ մորթա-

զերծ մահուամբ պակասեցաւ ի կենաց : Որով յայտ է թէ վարուք և եթ մեկնեալ են ի միմեանց. զի նորա կերպարանողք են, և սորա զեղխք, և յայտ յանդիման ակնադիւրք, և կրօնիւք նոյնք և նոյնպիսիք :

Արդ՝ մեր թողեալ զնոսա հարցցուք ըզնոսա. Ջրուանն, զոր յառաջ քան զամենայն ինչ ասեն, կատարեալ հք էր, թէ անկատար :

Եթէ ասիցեն, թէ կատարեալ էր, լուիցեն, եթէ կատարեալն, յու՛մմէ կարօտանայր խնդրել որդի, որ գայցէ, և զերկինս և զերկիր առնիցէ. զի եթէ կատարեալ էր, ինքն իսկ կարող էր առնել զերկինս և զերկիր : Ապա եթէ անկատար էր, յայտ է, թէ էր ոմն ի վեր քան զնա. որ զնորա թերակատարութիւնն շնուլ կարէր : Եւ եթէ էր որ ի վեր քան զնա, նմա պարտ էր առնել զերկինս և զերկիր, և զամենայն որ ի նոսա, առ ի ցուցանել զիւր բարերարութիւնն և զօրութիւնն, և ոչ Ջրուանայ որդի շնորհել որ զերկինս և զերկիր, և զամենայն որ ի նոսա արասցէ :

Այլ ասեն, փառաց առնէր զյաշտն :
 Հարցցուք . փառքն յուճմէ՛ յաջողեալ
 էին նմա . թէ վասն զի մշտնջենաւոր էր՝
 փառաւոր էր : Եթէ յուճեքէ պարգևեալ
 էին նմա փառքն, հարկ է կարծել՝ թէ էր
 ոմն ի վեր քան զնա զօրագոյն և փառաւո-
 րագոյն, ուստի ի նա փառքն հասին : Ապա
 եթէ չէր որ ի վեր քան զնա , ի զուր էր
 զյաշտն հազարամեան առնել, զի փառքն
 ոչ եթէ անձնաւոր ինչ են , այլ ի յաջո-
 ղութենէ ուրուք անուանին փառք , որ-
 պէս ի չաջողութենէ ուրուք անուանի
 թշուառութիւն . և երկոքին ի դիպաց ար-
 գասիք են, և ոչ անձանց հաստատութիւնք :

Եւ այլ ևս . զի եթէ արեգակն և լուսին
 չև ևս էին լեալ, որով ժամքն և աւուրք
 և ամիսք և տարիք կարգին , հողար ամն
 ուստի երևէր . զի չէին ի միջի լուսա-
 ւորքն , որք զԹիւ աւուրք և ամսոց և տա-
 րեաց կարգէին . այլ յայտ է՝ թէ անմտու-
 Թեամբ լի են բաշաղանքն :

Գարձեալ թէ երկինք և երկիր և որ ի
 նոսայն՝ չէին, ուր առնէր զյաշտն կամ
 իւ : Յորժամ երկիր չէր և ոչ տունկը ինչ

որ ի նմանէ, զբարսմունսն ուստի՛ գտա-
 նէր ունել ի ձեռին . կամ բնաւ զինչ իսկ
 յազէր, զի անասունք չև ևս էին արա-
 քեալ : Եւ որ քան զամենայն անմտագոյն
 է, զհազար ամ, ասեն, յաշտ արար . և
 յետ հազար ամին յերկուացաւ, ասէ՛ թէ
 լինիցի ինձ որդի Որմիզդ, և եթէ չլինիցի,
 և ի զուր ինչ վաստակիցիմ : Եւ այնու
 ցուցանէ՛ թէ տկար էր Զրուանն և կարօտ
 և առանց գիտութեան . և պատճառք չար-
 իկացն նոյն է, և ոչ Արհմն : Զի եթէ նո-
 քա չէր յերկուացեալ, որպէս ասենն,
 Արհմնն ոչ լինէր՝ զոր չարեացն արարիչ
 ճամբաւեն . այլ ինքն երկմտեաց, որ
 անհաւատն է և լի անկարգութեամբ :

Զի ոչ երբէք ի միոջէ աղբերէ երկու
 բիլամունք ելանեն, մինն քաղցր և միւսն
 դառն . և ոչ ի միոջէ ծառոյ երկու պը-
 տուղբ՝ մին անոյշ և մին դաժան : Արդ
 եթէ քաղցր զիտեն զԶրուանն, ոչ պար-
 տին զդառն պտուղն զԱրհմն ի նմանէ
 համարել . և եթէ դառն հաշուին, չէ պատ-
 ճառ զքաղցր պտուղն զՈրմիզդ ի նմանէ
 զնեւ : Եւ ի դէպ ելանէ նոցա աստուա-

Ճական բարբառն, որ ասէ. կամ արարէք զժառն քաղցր, և զպտուղ նորա քաղցր. և կամ արարէք զժառն դառն, և զպտուղ նորա դառն. զի ի ծառոյ անախի պտուղն իւր ճանաչի:

Եւ թէ արարածք յիւրաբանչիւր յօրինուածս կան, և երբէք զսահմանօքն եղեւօք նոցա ոչ անցանեն, որչափ ևս առաւել Ջրուանն՝ եթէ մշտնջենաւոր որ էր՝ և արարածս առնելոյ հնարս խնդրէր՝ եթէ անձամբ և թէ այլով և թէ որդովն՝ որպէս ասենն, պարտ էր կարգ ինչ ցուցանել և ոչ անկարգութիւն:

Ձի ոչ երբէք տեսաք՝ թէ կովք էշս ծընան, և էշք եղինս, և ոչ զայլք մաքիս, և ոչ մաքիք աղուէսս, և ոչ առիւծք ձիս, և ոչ ձիք օձս. բայց միայն մի ինչ ծնունդ է՝ զոր մարդիկ հնարեցան արտաքոյ կարգաց բնութեան, ծնուցանել ի ձիոց և յիշոց ջորիս. և նոյնք անսերմն և անծնունդ են. զի ոչ յԱստուծոյ կարգեցան՝ այլ ի մարդկանէ հնարողութենէ՝ Արդ Ջրուանն եթէ արջառ էր, զկարիծն զԱրհմն զիւրոյ ծնանէր. և եթէ զայլ էր

զգառնն զՈրմիզդ հիմ ծնանէր. ոչ ապաքէն մարդկան մտաց բաջաղանք են:

Ձի և Ջրուանն իսկ մարդ լեալ է, այր մի բաշ առ Տիտանօքն. և որպէս սովոր են Յոյնք և Արիք և ամենայն ազգք հեճանոսաց՝ զբաշս առ դիւցազունս ունել, հայեցեալ ընդ այն բէշակարկաւորն Պարսից՝ թէ որովհետեւ մարդիկ աշխարհիս զնա առ աստուածս ունին, ես զերկնից իսկ և զերկրի և զամենայն արարածոց արարչութիւնն ի նմանէ կարծեցուցից:

Եւ զի ճշմարիտ է բանս, յայտ անտի է՝ զի մարդկօրէն բարուք զբէշն կարկաւորէ, և յղութեամբ և ծննդեամբ զկրօնսն կցկցէ: Ձի նախ երկուց արարչաց՝ զբարւոյ և զչարի ի միոջէ հօրէ զծնունդսն համբաւէ. և ապա մայրենի և բուրական առականօք զարարած լուսաւորացն մուծանէ: Եւ զայն ոչ վասն այլ իրիք, այլ վասն մարմնասիրութեան և ախորժական ցանկութեանն: Բանզի հայեցեալ յազգն արիական՝ թէ իզատէր էր, ըստ նմին նորին մեղկ բարուցն նմա օրէնս կցկցեաց, զի յորժամ զաստուածոցն իւրեանց լի-

ցեն՝ թէ յանարժան խառնակութիւնս մը-
տարբերցին, և նորա նոցին նմանեալք՝
զնոյն անառակութիւնս անխտիր գործե-
ցեն. յորմէ աստուածականն հետի՝ որ ի
վեր է: Զի Աստուծոյ որդի ունել՝ ոչ ա-
մուսնութեամբ վայելէ, այլ մշտնջենաւո-
րութեամբ, որպէս մտաց զբան, և աղբեր
զգետ, և հրոյ զշերմութիւն, և արեգա-
կան զլուսաւորութիւն: Եւ ոչ որպէս նո-
քայն ժտին՝ թէ կարօտեալ էր՝ զի որդի
Վի լինիցի նմա, որում անուն իցէ Որմիզդ:

Ո՛վ մորոտութիւն. չև ուրեր որդի ի
միջի, և նա չյղացելոյն և չծնելոյն անուն
դնէր: Ամենայն ծննդոց յետ ծննդեանն
դնին անուանք, և նա զիւրոյ յառաջ բան
զծնանելն դնէր նմա անուն Որմիզդ,
բայց թէ հաւատայր՝ թէ և արդարն լի-
նէր նմա որդի. և եթէ հաւատայր՝ ընդէր
երկմտեաց, և եղև երկմտութեամբն
պատճառ ծննդեան Արհմենի, ուստի չա-
րիքն յաշխարհ մտին: Եւ այն են զար-
մանք՝ զի մինն ի հազարամեայ յաշտն
առնելոյ հազիւ լինէր, և միւսն յառժա-
մայն յերկմտութենէ անտի:

Դարձեալ որ զայն գիտաց՝ եթէ երկու
որդիք են յորովայնի անդ, զայն ընդէր
ոչ ծանեաւ՝ թէ մինն բարի և միւսն չար:
Եւ թէ գիտաց և ոչ եղծ զչարն, ինքն է
պատճառ չարին. ապա եթէ զայն չգիտաց,
զիւրոյ իցէ հաւատալի՝ եթէ զմիւսն ծա-
նեաւ. և եթէ յայնժամ ոչ իմացաւ, յոր-
ժամ խաւարին և ծանդահոտ ետես զնա՝
և յայնժամ արդեօք ոչ գիտաց: Այլ և
գիտաց և ետես և արար զխաւարինն
Թագաւոր. ինքն է պատճառ չարեացն՝
այնու զի ոչ եղծ զչարն, այլ և Թագաւո-
րութիւնն ևս ետ նմա ինն հազար ամի:
Եւ ում Թագաւորեցոյց զնա, եթէ ոչ բա-
րիօք արարածոցն եղելոցն յՈրմիզդայ առ
ի չարչարելոյ զնոսա՝ խառնելով ի նոսա
զիւր չար արարածս:

Այլ և զՈրմիզդ, ասեն, Թագաւորեցոյց
ի վերայ նորա:

Եթէ Թագաւոր նորա իցէ Որմիզդն, զի-
ւրոյ զբարիօք արարածսն իւր տայցէ
չարչարել: Եթէ հայրն յորդոյն արարածս
ոչ խնայեաց՝ այնու զի ի ձեռս չարին
մատնեաց, որդին զիւրսն զիւրոյ ոչ զլն-

դայցէ : Առ տկարութեան ինչ, Թէ առ
չարականութեան : Եթէ առ տկարութեան
չգեմեղիցէ, ապա ոչ այժմ Թագաւորել
է նմա, և ոչ ի վախճանի՝ որպէս ասենն՝
յաղթել կարէ : Իսկ եթէ առ չարականու-
թեան իցէ, զոանի զի ոչ միայն հայրն՝
որ Թագաւորեցոյց զչարն՝ է պարտ չա-
րեաց, այլ և որդին՝ որ կամակից եղև
հօրն և համարձակիչ չարին :

Դարձեալ զի զԹագաւորութիւնն որդոցն
ետ, միտև զինն հազարամեան, և միւ-
սունն զանսպառականն, ինքն յորճւմ
կարգի կայցէ : Զի մինչ չէրն ինչ՝ չէր
իմիք Թագաւոր, քանզի և ոչ արարիչ
իրիք էր. և յորժամ որդիքն եղեն, նորա
եղեն արարիչք՝ ոմն բարեաց և ոմն չա-
րեաց, և նորին Թագաւորք՝ ոմն ժամա-
նակեան և ոմն յաւիտենական. և մնաց
Զրուանն դատարկ յարարչութենէ և ի
Թագաւորութենէ. զի արարիչ չէ, քանզի
չէ իւր արարեալ. և Թագաւոր չեղև,
քանզի ոչ արարածոց լինէր Թագաւոր :
Եւ յայտ է՝ Թէ ոչ էր երբէք Զրուանն,
և ոչ է : Զի որ է որք, կամ արարիչ է կամ

արարած : Արդ սա քանզի ոչ արարիչ է
և ոչ արարած, ոչ երբէք նա Աստուած,
և ոչ է և ոչ լինի :

Պ. Այլ իբրև Զրուանն, ասեն, զայն
ի մտի խորհեցաւ՝ Թէ որ յորդոցն իմոց
վաղ առ իս հասցէ՝ զնա Թագաւոր արա-
րից, զիտաց Որմիզդ և զխորհուրդն յայտ-
նեաց Արհմենին :

Թէ զհօրն խորհուրդ ծանեաւ Որմիզդ,
զեղբօրն չարածոյ զխորհուրդ ընդէր ոչ
զիտաց՝ Թէ ծակէ զորովայնն և ելանէ,
և յառաջ երթայ առնու զԹագաւորու-
թիւնն, որ լինելոց էր առ եղեռանէ նմա
և արարածոցն իւրոց, զի նախ յառաջ-
նունն իսկ յետս հարեալ վատթարիցէ ըզ-
նա, և ապա զինն հազար ամն զեղջ և
ապաշաւ լինիցի առ ի զար հայելոյ իւր
յուզիղ յարարածսն, զոր աղաւաղեալ
կամակորիցէ : Եւ կամ Զրուանն, որ զեր-
կուց որդւոց զյղութիւնն զիտաց յորովայ-
նի, յորժամ եկեալ առաջի կայր Արհմեն՝
ընդէր ոչ ծանեաւ զնա :

Դարձեալ որ զիւր որդին Որմիզդ անու-
շահոտ և լուսաւոր անդէն յորովայնին զի-

տէր. զմիւս որդին՝ Թէ ժանդահոտ և խաւարին իցէ, իբր ոչ զիտաց: Ո՞չ ապաքէն յայտ է՝ եթէ ոչ իբր հաւատարիք պատմին ի նոցանէ, այլ առասպելք կարկատունք:

Եւ միւսն ևս՝ որ քան զամենայն անհաւատագոյնն է, զի մին ի հազարամեայ յաշտն առնելոյ հազիւ լինէր. և միւսն յառժամայն յերկուանալոյ անտի: Եւ եթէ ի յերկուանալոյ անտի եղև Արհմնն որդի, ոչ պարտ էր զնա իւր որդի կոչել. զի եթէ իւր որդի էր, նմին նման գոյր և նոյնպիսի. կամ Թէ բարի էր՝ բարի, կամ Թէ չար էր՝ չար: Մի՞թէ և նոյնպէս հայրն Զրուան և բարի էր արդեօք և չար. և ի բարիօք երակէն նորա բարւոք որդին եղև, և ի չար մայրէն նորա չարն: Եւ Թէ այնպէս ինչ ոչ էր, ապա և ոչ նա ըզչարն իւր որդի կոչէր, և ոչ Թագաւորութիւն տայր նմա: Այլ Թէ ինքն բարի էր, զչարն եղծանէր և բարւոյն տայր զԹագաւորութիւնն. որով ինքն քաջանուն լինէր, և զբարի որդին իւր զՈրմիզդ չառնէր միշտ սրտառուչ: Այլ յայտմ ամենայնէ յայտ է՝ եթէ ոչ երբէք լեալ է

Զրուանայ հայր աստուածոց, և ոչ տուիչ Թագաւորութեանց:

Յ. Դարձեալ ասեն. զբարսմունսն զոր ի ձեռին ունէր՝ ցորդին իւր ցՈրմիզդ ետ, և ասէ. ցայժմ ես վասն քոյ յաշտ առնէի, յայտմ հետէ դու վասն իմ առնիցես:

Արդ եթէ նա վասն նորա յաշտ առնէր, զի որդի լինիցի նմա, իսկ Որմիզդ վասն նորայմր ասկա առնէր. մի՞թէ կասկնձ ինչ ուստէք էր նմա, և այնր աղագաւ պատուիրէր նմա վասն իւր յաշտ առնել. մի՞թէ յորմէ զորդին ինդրեաց, Թէ գուցէ ընդ որդոյն տալոյ՝ զնա բաժ առնուցու: Եթէ այն ինչ ի մտի էր նորա, բարսմունքն ինչ ոչ կարէին օգնել. և ի տալ զբարսմունսն չասաց աս՝ Թէ դու ինձ յաշտ առնիցես. զի ցուցցէ Թէ էր ոմն՝ որում նա վասն որդոյն յաշտ առնէր. և որդոյն պատուիրեաց վասն իւր նմին յաշտ առնել:

Եւ եթէ էր որ ի վեր քան զնա և քան զորդին, որում զյաշտն առնէին, զնա պարտ էր իմանալ պատճառ իւրեանց և արարիչ ամենեցուն, և ոչ զԶրուան պատ-

Տառ Որմըզդի և Արմենի, և զնորա արարիչ չարեաց և բարեաց: Քան Ջրուանայ որդի արարիչ տայր, որ ի վերն քան զՋրուանն էր, ինքն իսկ իւրովի չկարէր զերկինս և զերկիր և որ ինչ ի նոսա՝ առնել, որպէս յառաջագոյնն ասացաւ, և զիւր զօրութիւնն և զբարերարութիւնն ցուցանել: Կամ թէ յորդոյն իւրմէ Արմենայ կասկած ինչ էր նմա, և վասն այնորիկ զբարսմունսն յՈրմիզդ տայր, զի նորօր յաշտ արարեալ վերսգունին՝ անկասկած լինիցի, ապաքէն պարտ էր ումեք ի միջի լինել, որում գյաշտն առնէր: Եւ եթէ էր որ ի միջի՝ որում օրէն էր գյաշտն առնել, ապա Ջրուանն չէր մըշտընջենաւոր, այլ յումբէ էղեալ: Եւ պարտ է խնդրել յումմէ նայն եղև, և ով էր՝ ում ինքն գյաշտն առնէր. և ով այն՝ որում որդոյն հրամայեաց վասն իւր յաշտ առնել: Զի ոչ է մարթ ումեք սկիզբն առնուլ լինելոյ, եթէ ոչ յայլմէ առնուցու զլինելն. և Աստուած Տիայն կարող իցէ առնել յոջընչէ ինչ որպէս և կամի: Եւ արդ ով իցէ որ զՋրուանն արաք, եթէ

ոչ Աստուած, որում և գյաշտն առնէր. որ և որդի այնպիսի ետ նմա, զի զերկինս և զերկիր և որ ի նոսա՝ առնիցէ: Եւ այն են զարմանք՝ զի ինքն ոչ արար, և որդոյն Ջրուանայ կարող է տալ զառնելն: Այլ չէր որ ի միջի, ասեն, որում Ջրուան գյաշտն առնէր. եթէ այնպէս իցէ, և ոչ Ջրուանն իսկ էր. և մեծի ծաղու արժանի է, զի չէրն չէին վասն չէին յաշտ առնէր:

2. Այլ թէ և բախտ ևս էր՝ որպէս ասենն՝ Ջրուանն, ապաքէն ուրուք բախտ էր. և ով էր արդեօք՝ ոյր բախտն էր: Զի բախտ անձնաւոր ինչ չէ, այլ դէպք աջողութեան. որպէս յարդարութենէն արդարն կոչի, և ի քաջութենէն քաջն, նոյնպէս և ի փառաւորութենէ անտի բախտաւոր: Արդ եթէ բախտ էր Ջրուանըն՝ չէր ինչ անձնաւոր. ուստի յայտ է՝ թէ բնաւ և էր իսկ ոչ Ջրուանն:

Եւ եթէ՝ որպէս ասեն՝ ի յերկուանալոյ անտի յղացաւ Արմինն, յառաջնումն իսկ պարտ էր նմա յերկուանալ՝ զի թող անդէն ետ ընդ ետ լինէր նմա որդի, և ոչ

Բար

հազար ամ տառապել և յաշտ առնել զի որդի ծնցի: Սակայն եղև նմա թէ չար և եթէ բարի, և զչարութիւնն յիւրոց բարուց առ, և ոչ ի ծննդենէ անտի: քանզի չէր մարթ միում արգանդի զչարեացն գործունեայ և զբարեացն արարիչ ընդունել: Զի եթէ չար էր, չարին ևեթ պարտէր ասպնջական լինել. և եթէ բարի էր, բարւոյն: Քանզի բարին և չար ի միում անկանել ոչ մարթէին, որպէս զի ոչ գայլք և գառիկք ի միոջէ արգանդէ ծնանին. զորոց զբարւոյն կողմն յՈրմըզգէ դնեն, զարջառաց և զոչխարէ և զայլոց պիտանացուաց, և զչարին կողմն յԱրհմնայն, զգայլոց և զգազանաց և ըզճճեաց վնասակարաց: Եւ զայն ոչ գիտեն՝ թէ որպէս վնասակարացն ընդ անվնասակարան չմարթի բնակել, նոյնպէս և ոչ բարւոյն ընդ չարին մարթէր ի միում արգանդի յղենալ: Զի զոր որինակ չէ մարթ զհուր և զջուր ի մի վայր առնել՝ թէ գուցէ յոլովեալ կողմնն ապականիչ ընկերին իւրում լինիցի. նոյնպէս և ոչ բարւոյն և չարի ի մի վայր մտանել հնար էր.

ապա թէ ոչ, կամ նա զսա ապականէր, կամ սա զնա:

Արդ եթէ ի սերմանէ իցեն որդիքն, չմարթէր միումն երկուս սերմանս հակառակ միմեանց արկանել. նա և ոչ միում արգանդի երկուս սերմանս այլ և այլ ընդունել: Զի թէպէտ և բազում արք ի մի կին մերձենայցեն՝ այլ ոչ եթէ ամենեցուն սերմանքն կուռիցին. քանզի առաջին անկեալ սերմնն զայլան իբրև զաւելորդս ի բաց թքանէ: Եւ զիսորդ էր՝ զի այն արգանդ երկուս սերմանս միմեանց թշնամիս ընդունէր:

Եւ դարձեալ ընդէր ոչ յաղթեաց յաշտանիս ծնունդն, և եղև արգել յերկուական ծննդեանն. այլ իջեալ միմեանց թըշնամիքն հաշտութեամբ խաղալիկ ի միում արգանդի գառէին: Նա և հայրն եթէ երկուս որդիս գիտէր յորովայնին՝ զմին բարի և զմինն չար, ոչ խառն ի խառն պարտ էր խոստանալ զմագաւորութիւնն, այլ այնմ միայն՝ վասն որոյ զյաշտն ասնէր:

Բայց ապաքէն և Որմիզդն մինչ չև ժը-

Նեալ էր՝ Պերակատար էր, և զիւնրդ Պերակատարն զխորհուրդն հայրենի խնայաւ. զի որ զխորհուրդս ուրուք ճանաչել կարէ, նա ի վեր է քան զնա. որ Աստուծոյ միայն է, և ոչ մարդոյ: Ուստի Որմիզդ վերագոյն է քան զհայրն և հօօր և իմաստուն. զի մինչ դեռ յորովայնի էր՝ զխորհուրդ հօրն զիտաց. և ելեալ յորովայնէ անտի՛ կարող եղև զերկինս և զերկիր առնել, զոր հայրն ոչ կարաց առնել:

Եւ արդ՝ որ այնչափ հօօր և իմաստունն էր քան զհայրն, գտանի վատճարագոյն՝ զի ի վատճարէն խաբեցաւ, այնու զի զխորհուրդ հօրն յայտնեաց նմա՝ ընդ որում անհաշտ թշնամութիւնն պարտ էր ունել և ոչ բարեկամութիւն:

Դարձեալ՝ թէ ծակել ևս պարտ ինչ էր զորովայնն և ելտնել, նմա պարտ էր՝ որ զխորհուրդ հօրն խնայաւ. զի թող ինքն նախ երթայր և առնոյր զՊագաւորութիւնն, և ոչ Արհմենայ՝ որ ոչ զխորհուրդ հօրն զիտէր, և ոչ Պագաւորութեանն ինչ անգ էր: Բայց թէ ծակեաց զորովայնն, Պերևս և սպան իսկ զմայրն.

զոր պարտ է խնդրել՝ թէ արդարև արդեօք մայր զոյր նոցա:

Այլ ուստի յայտ իցէ՝ թէ մայր զոյր մանաւանդ զի ասեն իսկ՝ թէ մինչ չև էր ինչ բնաւ, ոչ երկինք և ոչ երկիր, Զըրուան միայն էր. որ մեծի ծաղու արծանի է՝ եթէ ինքն հայր իցէ և ինքն մայր, և նոյն սերմանարկու և նոյն սերմնընկալ: Եւ որ ևս վատճարագոյնն է, իբրև ծակեաց, ասեն, Արհմեն զորովայնն և եկն եկաց առաջի հօրն, ոչ ծանեաւ զնա հայրն: Արդ զիւնրդ ոչ ճանաչէր, զի որ ուրեք չէր՝ մինչ ինքնն միայն էր. ոչ պպարէն յայտ էր՝ թէ որ առ այն եկն, մի որ յորդոցն նորա էր. և գտանի վատճարագոյն ևս քան զվատճարն, զի նա զսա ծանեաւ, և սա զնա ոչ ծանեաւ, և յղբաստ էր յորդոյ անտի՛ թէ իմ որդին անուշահոտ և լուսաւոր է, և դու խաւարին և ծանդահոտ ես: Եւ զիւնրդ ոչ էր նորա որդի, որ ընդ բարեք որդոյն նորա ինմին արգանդի յղացեալ էր. և զնմանէ յղբաստ էր՝ թէ չես դու իմ որդի, և զմիւսմէն խոստունկ՝ թէ որդի իմ է: Եւ

եթէ իբրև ի չարէ յուրաստ էր, ապա
և յղութեանն զնա չէր պարտ արժանի
առնել, այլ անդէն իբրև ի չարէ խոր-
շել և սատակել. և ոչ միայն զնա, այլ և
զՌմիզդ՝ որ զխորհուրդսն ի վեր եհան :
Է. Այլ և միւսն ևս անպիտանագոյն է՝
զոր ասենն, Թէ և զբարսմունսն ետ նմա՝
առնել վասն իւր յաշտ, իբր ոչ եթէ յՌ-
միզդի կամ ի յագելն էր զօրութիւնն՝ այլ
ի գուազանսն : Զի եթէ ինքն հաւատա-
րիմ էր լսելի լինելոյ, ապա աւելորդ
իմն էր զգաւազանսն ի ձեռին ունել. և
եթէ ինքն չէր արժանի, և ոչ գաւազանքն
բաւական էին արժանի առնել յագելոյ
զանարժանն. զի բարսմունս ունել և
յաշտ առնել՝ մարդկան զործ է և ոչ Աս-
տուծոյ : Իսկ եթէ նա Աստուած էր, և
կարող էր զերկինս և զերկիր առնել,
զինչ պիտոյ էր նմա բարսմունս ունել և
յաշտ առնել, զի զհայրն ի կասկածա-
նացն ապրեցուցէ : Որ զերկինս և զեր-
կիր կարող էր առնել առանց բարսմանցն,
զհայրն զիմրդ ոչ կարէր անհոգ առնել
առանց գաւազանացն : Եւ առջ յայտ եղև

Թէ և հայրն անմիտ և տկար և յայլ
ապատուան էր, և որդին նոյնպէս տկար
և անմիտ. զի ոչ նա՝ որդի առանց յաշտ
առնելոյ կարաց ծնանել, և ոչ որդին՝
առանց զգաւազանսն ի ձեռն առնելոյ կա-
րաց զնա ազատ առնել ի կասկածանաց :

Ը. Նա և լլկանաց ևս չարին երկոքին
պատճառք եղեն, չարչարելոյ զբարուք
արարածս բարւոյն : Զի Ռմիզդ, ասեն,
որ ինչ բարի էր՝ զայն առնէր, և արս
արդարս և բարեգործս, և Արհմնն զչար
արարածս և զղևս :

Արդ՝ եթէ դեքն չարի արարածք և
չարք էին բնութեամբ, և ոչ մի որ ի նո-
ցանէ բարի ինչ երբէք իմանալ կարէր,
նա և ոչ Արհմնն իսկ զլիտփին : Բայց արդ
տեսանեմք, զի միուսն՝ որ կարի վայե-
լուչն իսկ է ի մէջ արարածոց, որպէս
ասեն, Արհմնն եղև հնարագիւտ լինելոյ :
Իբրև ետես, ասեն, Թէ արարածս զեղե-
ցիկս արար Ռմիզդ, և լոյս չգիտաց
առնել, խորհեցաւ ընդ դևս՝ ասէ, զինչ
օգուտ է Ռմիզդի, զի այնպիսի զեղե-
ցիկ արարածս արար՝ և ի խաւարի կան

զի լոյս ոչ գիտաց առնել: Արդ եթէ իմաստուն էր, ընդ մօրն մտանէր, և արեգակն օրդի լինէր. և ընդ բեռն անկանէր, և լուսին ծնանէր. և պատուէր տայր՝ զի մի՞ ոք զխորհուրդն ի վեր հանցէ: Զայն լուեալ Մահմեայ դիւի՝ վաղվաղակի առ Որմիզդ հասանէր, և զխորհուրդն նմա ի վեր հանէր: Ո՛վ անմտութիւն և անհամ մորոտութիւն. որ զերկնից և զերկրի և զամենայնի՞ որ ի նոսա՝ զհանգամանսն առնելոյ կարաց գտանել, զսակաւիկ ինչ զհայժայժանացն հնարս չմարձէր իմանալ: Եւ այնու ոչ միայն զՈրմիզդ անմիտ առնեն, այլ և զԱրհմնն՝ բարի բարի արարածոցն հնարագիւտ:

Որպէս և զմիւս ևս ասեն՝ Թէ Արհմնն ասաց, ոչ եթէ չկարեմ առնել բարի ինչ, այլ չկամիմ. և առ ի հաստատուն զբանն առնելոյ՝ արար սիրամարգ: Տեսանես զի կամօք է չար՝ և ոչ ի ծնէ:

Արդ զինչ պայծառագոյն քան զլոյս կայցէ, որում Արհմնն հնարագիւտ եղև. կամ զինչ զեղեցկագոյն քան զսիրամարգ՝ զոր առ ի ցուցանելոյ զզեղեցկագործու-

Թիւնն արար: Եւ այսու յայտ է՝ զի Թէ չար որ էր բնութեամբ Արհմնն, ոչ հնարագիւտ լուսոյ լինէր, և ոչ արարիչ զեղեցկութեան: Նա և Թէ դէք բնութեամբ չարք էին, չէր հնար Մահմեայն հանգամանաց լուսոյն առնելոյ գուշակ լինել, որում ցայժմ պաշտօնեայք այնր քէշի երիցս յամի զոհս մատուցանեն. ուստի յանդիմանեալ կշտամբին՝ Թէ և նորա դիւապաշտք են. և դէքն ոչ չարք ի բնէ, այլ կամօք: Եւ եթէ ինքեանք դիւի զոհս մատուցանեն, որովք երեսօք զդիւապաշտսն հալածիցեն: Տեսանես զի ամենայն ինչ, որ ի նոցանէ ասի, առասպելք են և սնտախ պատմութիւնք:

Թ. Դարձեալ նոքին որ զլուսաւորացն արարած յայսպիսի պատճառանաց ղնեն, շրջեալ զայս բանս՝ այլ իմն պատճառ լինելոյ արեգական մուծանեն: Արհմնն, ասեն, զՈրմիզդ ի ճաշ կոչեաց. և եկեալ Որմիզդի՝ չկամեցաւ զճաշն ուտել, եթէ ոչ նախ որդիքն նոցա կուրիցեն: Եւ ի խեթկել որդոյն Արհմննի զորդին Որմիզդի, և ի խնդիր եղեն դատաւորի և ոչ զտին.

ապա առեալ արարին զարեգակն, զի լիցի նոցա դատաւոր:

Արդ հնարագիւտ լինելոյ արեգական ասեն զԱրհմնն. և աստ յայտնի իսկ արարչակից լուսոյ: Եւ եթէ այլ որ չգոյր դատաւոր, և առ հայրն չկարէին երթալ, կամ առ այն՝ որում հայրն և որդին յաշտ առնէին ըստ առասպելին:

Եւ արդ զիմարդ իցեն թշնամիք միմեանց Որմիզդն և Արհմնն՝ որք ի միում արզանդի գայռացին, և ի միմեանց ճաշ երթային, և իրերաց գործակցութեամբ զարեգակն ստեղծեալ՝ դատաւոր կացուցանէին: Արդ զմին՝ Զրադաշտ ոմն զեղխագործութեան դնէ, եթէ ի մայրենի և ի քեռական առականաց արեգակն և լուսին արարան, զի ընդ այն հայեցեալ ազգին՝ ի նոյն պղծութիւնս անխտիր լինիցին. և զմիւսն՝ վասն զամօթն ծածկելոյ համբաւէ՝ Թէ վասըն դատաւորութեանն արարին: Եւ քանզի ընդ զրովք չեն կրօնքն, երբեմն զայն ասեն, և այնու խարեն. և երբեմն զայս, և սովին պատրեն զտխմարս: Բայց Թէ աստուած էր Որմիզդն, յոչընչէ կարող

էր առնել զլուսաւորսն՝ որպէս զերկինս և զերկիր, և ոչ ի ժանդագործութենէ, կամ առ ի չգոյէ դատաւորի:

Թ. Դարձեալ միւս ևս իմն ասեն, որ ամենեին չէ հաւատալի, Թէ իբրև մեռանէր Որմիզդ՝ զսերմն իւր յաղբիւր մի արկ, և մօտ ի վախճան յայն սերմանէ կոյս մի ծնանելոց է, և ի նմանէ որդի եղեալ՝ հարկանէ զբազումս ի զօրացն Արհմննի. և երկու ևս նոյնպիսիք նոյնզունակ եղեալք, հարկանեն զնորա զօրսն և սպառեն:

Նախ այնու յանդիմանին, զի ջուր՝ սերման ոչ պահիչ է, այլ կորուսիչ: Եւ ապա միւսովն կշտամբին. քան աղբերն զսերմնն կենդանի տայր պահել՝ զինքն ընդէր ոչ զօրեաց պահել կենդանի, այլ այնպիսեոյ բարւոյ աստուծոյ որդի՝ ի չարէն որդւոյն սատակեցաւ: Եւ յայտ է՝ Թէ որք յանկածութեանն յաղծեցին բարւոյն և որդւոյ նորա, և ի վախճանի նորին բռնանալոց են, որոց այնչափ անչափ զօրս համարեն:

Դարձեալ՝ եթէ աստուածք նոցա մահ-

կանացուք իցեն, ինքեանք յարուժեան
ակն զիսորդ ունիցին . և մանաւանդ երեք-
մասեանն յարուժեան՝ զոր չէ պարտ
յարուժին համարել, այլ չյարուժին :
Բայց թէ արդարև՝ որպէս ասենն՝ թէ որ-
դին մեռաւ, և յՈրմըզդէ և ի միւսմէ
որդւոյն նորա ի Խորաշետէ չէր օրէն թե-
րահաւատ լինել՝ թէ չմեռանիցին . որով-
հետեւ միանգամ ամուսնաւորաց և մահկա-
նացուաց ազգ է տոհմ աստուածոց նոցա :

Եւ զայնպիսի աստուածս ոչ առ աս-
տուածս պարտ է ունել, այլ առ չաս-
տուածս : Զի որ ճշմարիտ Աստուածն է,
զամենայն ինչ զիւր մշտնջենաւորութեամբ
ունի . որպէս զէութիւնն, նոյնպէս և զյա-
ւէժ կենդանութիւնն, և զորդին միշտ
ընդ իւր ունել՝ առանց իրիք պատճառա-
նաց և միջնորդութեան . և զարարչութիւնն
ոչ ի հայժայթանաց, այլ ի կամակար կա-
րողութենէ : Եւ ոչ զոր ունի իւր հակա-
ռակ՝ թէ ինքն բարեաց արարիչ իցէ և
միւսն չարեաց . որպէս նոքա Որմըզդի
զբարի արարածսն դնեն և Արհմենի զչար-
սըն . զոր ոչ կարեն ցուցանել, թէ հաւաս-

տեաւ հայիցին, չար ինչ արարած՝ որ ի-
րնէ չար իցէ, ոչ զԱրհմեն և ոչ զդևս՝ զոր
նմա արարածս դնեն . որպէս բազում
անգամ յողնագոյն օրինակօք ոչ մոռացաք
յառաջին ճառսն յայտ առնել :

Այլ թէ Արհմեն չար կարծիցի նոցա,
վասն զԽարամանի անունն յանձին կրե-
լոյ՝ պո ի յարեւ զարեգակնատենչիկան
արկանելոյ, ուստի և զանունն իսկ զԽա-
րամանոյ առ, նոյնպէս և սատանայն
անուն՝ ոչ բնութեան ինչ անուն, այլ
բարուց, որպէս ի բարութենէ որ բարի
կոչի, և ի չարութենէ չար . և այն ոչ
եթէ բնածին բարք են, այլ եկամուտս :
Եւ յայտ անտի է, զի բազում անգամ
զբազում անզգամս տեսանեմք զգօնա-
ցեալս, և զգօնան անզգամեալս . զըկ-
տիս զգաստացեալս, և զզգաստս լկտե-
ցեալս . այն՝ որ ի բանաւորաց ի կողմա-
նէ անտի է :

ԺԱ . Նա և անբանաւորացն անասնոցն
վասն այլ և այլ բարուցն ոչ երկուս արա-
բիչս պարտ է իմանալ, որպէս նոքայն
առ տխմարութեան կարծեցին՝ թէ Որ-

միզզն զանասունս, զչորբոտանիս և ըզ-
ձոչունս և զձկունս և զամենայն ինչ՝ որ
բարի և գեղեցիկ է՝ արար. և Արհմնն
զգազանս չարս և զձոչունս պիղծս և
զսողունս և զօճս և զկարիճս և զամենայն
վնասակար ճճիս: ԵՅ է երկիրն և երկիր
և օդք և ջուրք Որմըզդի արարածք իցեն,
զիմորդ վնասակարքն արարեալք յԱրհմն-
նայ ի նորա երկրի բնակիցեն, և զնոյն
օդս ծծիցեն, և նովին կերակրովք՝ որ
յերկրէ են՝ բուծանիցին, և ի նոյն ջուրս
պիղծ ճճիքն ընդ սուրբ ձկունսն սնանի-
ցին, և ի նոյն օդս գիշակեր ձոչունքն
ընդ ազնուագոյն ձոչունսն շողայցեն.
Չորս պարտ էր Որմըզդի բարիոր արա-
րածոցն սաստակել և ոչ սնուցանել. քան-
զի նորա է երկիր և ջուրք և օդք:

Եւ եՅ է զազանք վասն վնասակարու-
ձեանն ի չարէ ումեքէ արարչէ կարծի-
ցին, զմարդիկ առաւել արժան է ի չարէ
արարչէ իմանալ, և ոչ զնոսն: Զի սոքա
աւելի վնասակար են զազանացն՝ քան
Յ է զազանքն սոցա. զի սոքա ելեալ ի
բաղաբաց և ի գիւղից՝ հետամուտք լի-

նին կօտորելոյ զգազանսն, և սոքա սրա-
ցեալք ի լերինս և յախափայս ճեպեն
անկանել փախստականք. յորոց կիսոցն
և մորիքն արտաքոյ ընտելումեան մարդ-
կան են:

Նոյնպէս և սողնոցն զխօշիւն միայն ըզ-
մարդոյն առեալ, է որ ի ծակս, է որ ի
սորս, է որ ընդ փապարս երկրի մտեալ
դողեն. և եՅ է ի կարի նեղելոյ զնոսա
մարդկան՝ մեղանչիցեն, այն մարդկան
վնաս է և ոչ նոցա: Եւ այնու ոչ ի չարէ
ումեքէ պարտ է զգազանսն և զճճիս իմա-
նալ, այլ ի միողէ բարւոյ արարչէ. ըզ-
կէսան ի պէտս, և զկէսան ի զարդ, և
զկէսան զարհուրեցուցիչս՝ վասն զտա-
րապարտ հպարտումիւն մարդոյն ցածու-
ցանելոյ: Դարձեալ ի նոցա վնասակարու-
ձիւնն հայեցեալ՝ միմեանց չմեղանչել-
զի Յ է զնոցայն վնասակարումիւնն՝ որ ոչ
խորհրդով լինի՝ ատեալ պարտ իցէ, որ-
չափ ևս առաւել զմարդկան մեղանչակա-
նումիւն՝ որ խորհրդով և նենգումեամբ
լինիցի:

Նա և չբոտեօքն զկծեցուցանէ զմեզ.

որպէս լուռի և ճանճի և միտով և գո-
ռեխով, մտով և մկամբ, և այլովք նոյն-
պիսեօք, որք չնչիկքն են, և զմեզ աշ-
խատ կարեն առնել: Զի է ի նոցանէ՝ որ
զմեզ աշխատ առնէ, և է ինչ՝ որ մերու-
մըն մնասակար լինի: որպէս և մուկն
և ցեց և որդն, և որ ինչ նոցա նմանող
իցէ: Եւ նոքօք ցածուցեալ զնստուցանէ
զմիտս մեր: զի յորժամ գիտիցեմք՝ Թէ
և փոքունքն կարող են մեզ մնասակար
լինել, իջցուք ի տարապարտ հպարտու-
թենէ՝ չունել զանձինս առ մեծարգիս:

Դարձեալ և զխնամն ևս Աստուծոյ
զմտաւ ածել՝ Թէ ուր փոքունքն կարեն
մեղանչել մեզ, զիւրդ կարէաք ապրել՝
Թէ ընդ սողունս և ընդ գազանս բնակա-
կիցս արարեալ էր զմեզ: Այլ և յայն ևս
հայել պարտիմք՝ Թէ որչափ անասունս
վասն մերոց պիտոյից ընդ մեօք հնազան-
դեաց, զձիս և զուղտս և զփիղս և զար-
ջառ և զոչխար. և ի լերանց և ի դաշտաց՝
զայծեմունս և զեղջերուս և զառինս և
զվարազս, որոց կէսքն կրելիք են և կէսքն
ուտելիք:

Եւ զայն ևս զիտել ետ մեզ, Թէ որոց
նա կամի՝ յաղծականք կարեմք լինել:
և որոց ոչ կամի՝ չկարեմք յաղծել՝ ոչ մի-
այն արգաւորացն, այլ և չնչնոցն:
Զինչ վատթարագոյն քան զլուս և զմուկն
կայցէ. և զայն ոչ սպառել կարեմք, և
ոչ յաշխարհէ մերժել: Եւ այն ևս ինչ
մի ի շուրս է, և զմեր պէտս ոչ հարկա-
նիցէ, բայց միայն զի զկծեցուցանիցէ.
յորժամ տեսանիցեմք՝ Թէ չեմք բաւական
զնոսս սպառել, ծանիցուք զանձանց
տկարութիւն, և զիջցուք ի զուր հպար-
տութենէ, և նմա միայն տացուք զյաղ-
ծութիւնն, որ չնչնովքն զմեզ աշխատ
առնէ, և զմեծամեծսն հնազանդէ մեզ.
զոր օրինակ զփիղս և զուղտս և զա-
ռիւծս և զինծս և զյովագս. զորոց զկէսսն
ի կրելիս, և զկէսսն ի զքօսանս ընտե-
լացուցեալ համբուրեցուցանէ:

ԺԲ. Իսկ այլք այլազգ կարծեցին զսա-
տանայէ, Թէ Աստուած իսկ զնա չար
արար:

Արդ եթէ Աստուծոյ զնա չար արարեալ
էր, ընդէր հալածէ եկեղեցի զղևս. եթէ

վրէժխնդիրք չարեաց հաստատեցան ղևք, ապա վնաս առնէ եկեղեցի այնոցիկ՝ որ նորօքն խրատիցին, և հակառակ կամայն Աստուծոյ կայ. զի նա ի խրատ արար զնոսա, և սա հալածէ: Բայց զի զհալածելն ոչ յանձնէ ինչ ունի՝ այլ Աստուծոյ, յայտանտի է. եթէ ոչ նախ փշեաց Տէրն յերկոտասանն հոգի, և ետ իշխանութիւն եօթանասնիցն, ոչ կարէին հանել զղև: Նա և ինքն իսկ եթէ խրատիչ զիտէր զնոսա, ոչ սաստէր ի նոսա. և ոչ աշակերտացն իւրոց հալածել հրամայէր, որոց իւրն հրաման տուեալ էր մտանել ի մարդիկ:

Եւ զիմրդ իցէ, զի հրեշտակք երբ լլսեն զանունն Աստուծոյ՝ ուրախ լինին, և ղևք ոչ երբէք. այլ առաւել, իրրև լսեն, բստմնին: Եթէ կարծիչք յանցանաց էին ղևք, ոչ երբէք զմարդիկ ի կռապաշտութիւն յօժարեցուցանէին, և ոչ ի պէսպէս ազանդս փիլիսոփայից և հերձուածողաց. ոչ ի բաշխս բախտից, և ոչ ճակատագրաց, և ոչ կապելոց հրամանաց. ոչ ընդ աստեցս պշուցանել՝ Թէ

նորա ինչ իցեն պատճառք բախտաւորութեան և չուառութեան:

Եւ զի ղիւաց զիւտ է կռապաշտութիւն, վկայէ Դաւիթ՝ Թէ ամենայն աստուածք հեծանոսաց ղևք են: Եւ երանելին Պօղոս ասէ, Թէ զքնչ հաղորդութիւն կայ Գրիստոսի ընդ բելիարայ: Եւ ահաւանիկ, որպէս ասենն, հաղորդութիւն կայ նոցա ընդ միմեանս. զի եթէ վասն զի չար արար զնա Աստուած՝ չարչարիցէ, չէ օրէն զնա չար կոչել՝ այլ վրէժխնդիր. զի չար յայնժամ էր, Թէ զհրամանն ոչ կատարէր:

Բայց ընդէր ոչ նա, այլ հրեշտակ Աստուծոյ էհար զանդրամիկսն եզիպտացւոց, և բազում անգամ զշրեայսն յանպատի անդ: Զի եթէ նա յայն եղեալ էր, ընդէր ոչ նայն հարկանէր՝ այլ հրեշտակ: Եւ յաւուրս Դաւիթ՝ եօթանասուն հազար յերկոտասան ցեղիցն Իսրայելի, և ի բանակէ ասորեստանոյն՝ հարիւր եօթանասուն և հինգ հազար զօրս էհար հրեշտակ Աստուծոյ, և ոչ ղևք: Ընդէր և յաւուրս Յեսովայ որդւոյ Յովսեփէկայ՝ հրեշտակ ասէր

ցրանսարկուն, որ կայր նմա հակառակ,
 Թէ սաստեացէ ի բեզ Տէր՝ սատանայ: Ըն-
 դէր և որդիք սատանայի կոչին Հրեայքն՝
 վասն զօրինօքն անցանելոյ, եթէ նա
 կայցէ ի հրամանին՝ զոր առ, և նորա
 անցին զպատուիրանաւն: Եւ բնաւ իսկ
 սուտ ընդէր կոչիցի, որ արդարն կայցէ
 ի կարգին. զի ոչ ի նմանէ է չարութիւնն,
 այլ յայնմանէ՝ որ զնա այնպիսի արար.
 և զմէ առաքիցի ի խաւարն արտաբին:

Այլ, ասեն, հանգիստ է նմա խաւարն:
 Նա աւանիկ ոչ զայն աղաղակէր լէգէոնն
 դիւաց, այլ Թէ տանջանք պատրաստեալ
 են նմա: Զի կայ մեր և բո, ասէ, Որդի
 Աստուծոյ, զի եկիրդ այսր յառաջ քան
 զժամանակն տանջել զմեզ: Եւ զի զվատ-
 Թարութիւնն նորա յայտ առնիցէ, ասէ.
 ոչ որ կարէ առնուլ զգործիս հզօրին,
 եթէ ոչ նախ զհզօրն կապիցէ: Արդ ըն-
 դէր կապէր զնա, եթէ ոչ՝ զի զիտէր Թէ
 կամօք չարանայ, և յորժամ կամի՝ կարող
 է զգօնանալ:

Եթէ ի բնէ ի չարչարել եղեալ էր զնա՝
 ընդէր բամբասէր չարի անուամբ, որ

զընութիւնն նոյնգունակ որպիսի եղևն՝
 պահէր: Նա և ոչ պատժոց արժանի էր,
 վասն ստուգելոյ զընութիւնն. քանզի
 և ոչ զհուր որ պատժէ, Թէ ընդէր այրեա.
 և ոչ զջուրս, Թէ ընդէր հեղձուցանէր:
 Եւ միանգամայն և հրամանացն ևս հար-
 ցուածք սովին մտօք լուծանին:

ԺԳ. Հրամանաւ, ասեն, մեռանիցին
 մարդիկ, Թէ առանց հրամանաց:

Նախ պարտիմք զիտել՝ Թէ զինչ հրա-
 մանքն իցեն, և ունտի բան հրամանացն
 ընդ աշխարհ տարածեալ իցէ:

Հրաման կապեալ վասն մահուան՝ յաս-
 տուածատուր զիրս ոչ ուրեք գտանեմք.
 քանզի Տէրն մահու և կենաց՝ և կարճել
 իշխէ զհրամանն իւր և երկայնել: Որպէս
 առ ջրհեղեղաւն ասէ. եղիցին աւուրք
 կենաց մարդկանս այսորիկ հարիւր և քը-
 սան ամ. և վտան բազմութեան անօրէնու-
 Թեանն պակասեցոյց ի նոցանէ զքսանն:
 Եւ որպէս առ Ադամամբն ասէ. յաւուր
 յորում ուտես ի պտղոյ ծառոյն, ի նմին
 մեռանիս. և առ իւրում բարեբարու-
 Թեանն, և վասն որդէ՛ծնութեան և մարդ-

կան յաշխարհի սերելոյ, ներեաց նմա
ինն հարիւր և երեսուն ամ, զի մի գեղե-
ցիկ ստեղծուածն իւր համօրէն շնչեսցի :
Եւ վասն արտասուացն Նզեկիայի ար-
քայի՝ յաւելլաւ նմա հնգետասան ամ : Եւ
վասն ապաշխարութեան՝ նինուէացւոցն՝
ոչ կորոյս զքաղաքն յաւուրն երրորդի
ըստ քարոզութեան մարգարէին իւրոյ :

Եւ ոչ որպէս քաղեայքն աստեղանըշ-
մարք, որ և զծննդոց պատհառս և զմա-
հուանց՝ յաստեղաց իբրև ի կենդանեաց
դնեն : Որպէս թէ յորժամ ծնանիցինն,
անդէն և մահուանքն իւրաքանչիւր ու-
րուք անվրէպ սահմանիցին, և ըստ այն
ոչ յառաջել ումեք մեռանել հնար իցէ,
և ոչ յամենալ :

Այլ յանդիմանեն զնոսա և պատերազ-
մացն դէպք. զի ի միում աւուր բիւրք
բիւրուց մարդկան կոտորին այլ և այլ
տիովք, կէսք մատաղօրեայք, և կէսք
երիտասարդք, և այլք ի կատարեալ հա-
սակի ծերութեան : որոց ծնունդքն ի մի-
ում ժամու չէին, և մահքն ի միասին
եղանին :

Եւ դարձեալ թէ յաստեղաց էին պատ-
ճառք ծննդոց, ընդէր ի հնդիկս ոչ ոք
երբէք սպիտակ ծնաւ, և ոչ յայլ աշ-
խարհս այնպիսի ինչ երևակ. մի թէ
անդր միայն ոչ էհաս աստղն սպիտակա-
րար, և ոչ յայլ աշխարհս աստղն սևա-
գործ : Եւ ատամուներն հնդկին ուստի
իցեն այնչափ սպիտակ :

ԺԴ. Դարձեալ բախտաւորութեանց և
չուտութեանց՝ զաստեղան դնեն պատ-
ճառս. որպէս թէ աստեղատունք ինչ
իցեն, և ըստ դիպելոյ պատճառաւորաց
աստեղացն յաստեղատունսն՝ նոյնպիսիք
և ծնունդքն լինիցին :

Մինչ զեռ առիւծն, ասեն, յաստեղա-
տանն իցէ՝ և ծնանիցի որ, թագաւոր լի-
նելոց է. և մինչդեռ եզն է՝ և ծնանիցի
որ, հզօր և բարենշան զալոց է. և մինչ
դեռ խոյն է՝ և ծնանիցի որ, մեծատուն
լինելոց է, և որպէս նայն թաւ և ասուեղ
է. և յորժամ կարիծն է՝ և ծնանիցի որ,
չար և մեղանշական լինելոց է : Եւ այլքն
ևս այլոց ազգի ազգի իրաց պատճառք
լինին : Որպէս թէ յորժամ Կրոնոսն յաս-

տեղատունն մտանիցէ, Թագաւոր մեռանի. որ եղևն իսկ երկիցս, որպէս ասենն, առ Թէոդոսիւ կայսերը. և քաւղեայքն պնդեալ էին՝ Թէ մեռանի Թագաւորն, և նա ոչ մեռաւ, զի յամօժ լիցի սափասուտ արուեստգիտութիւնն:

Արդ նախ զայն ասասցեն. ո՞ եհան զայնպիսի երկրական անուանս՝ զգիշա կեր և զխոտակերս յերկինս, զի պտտ ճառք ծննդեան մարդկան լինիցին. զի որ որ ուրուք պատճառ ծննդեան կարիցէ լինել, նա ի վեր քան զնա՝ որոյ պատճառն է՝ պարտի լինել իմաստութեամբ: Արդ հասարակաց մտօք հայեցեալ, տեսցուք ո՞ ի վեր իցէ, մնրդն՝ որ անասնոյն տիրէ, Թէ անասունն՝ որ մարդոյն ի հարկի կայ. և ոչ միայն ի հարկի կայ, այլ և կերակուր նորա է: Եւ զազանացն զկէսան վախատականս եղեալս տեսանեմք, և զկէսան յանտառախիտ մայրիս ամրացեալս՝ յորժամ զբարբառ միայն մարդոյն լսիցեն: Քանզի զահ և զերկիւղ մարդոյն՝ արկեալ է արարչին ի վերայ զազանացն և սողնոցն և անասնոցն և Թռչնոց, վասն

առաւել զնա պատուելոյն. զորոյ և զարարածն նորանշան իմն ընծայեցուցանէ, Թէ ստեղծ որպէս ձեռօք, և փչեաց շունչ կենդանի որպէս Թէ բերանով. և այնու, զի առաւել պատուական ցուցանիցէ ըզնա, յայտ առնէ:

Այլ զի Աստուած ի յօղապատ մարմնոց ի վեր է, այն յայտնի է ճշմարտից: Եւ եթէ վասն նորա եղեն զազանքն և անասունքն, որպէս փորձ իրացն իսկ ցուցանէ, զիմրդ էր՝ զի յերկինս ելանէին և մարդկան ծննդեան պատճառք լինէին. որք այնչափ հեռի են ի կենդանութենէ, որչափ ճրագ մի՝ որ ի մարդկանէ կազմեալ իցէ լուսատու լինել տան ի գիշերի: Եւ չկենդանիքն զիմրդ կարիցեն կենդանեացն պատճառ ծննդեան լինել:

Այլ Թէ չէին կենդանիք, ասեն, և ոչ զնայուն էին. բայց զի զնան, յայտ է՝ Թէ կենդանիք են:

Արդ լուիցեն. եթէ ամենայն ինչ որ զնայուն է՝ կենդանի իցէ, ապա և ջուրք որ զնան՝ կենդանի համարեսցին. և կրակ վասն շարժելոյն՝ կենդանի կարծեսցի.

և օղբ և հողմք վասն շնչելոյն՝ կենդանի հաշուեսցին. և տունկբ և խոտոց բոյսք, որ թէպէտ յամրագնացք են, սակայն անելոյն երևին՝ թէ զնայունք են. և արդ որպէս ոչ ամենայն զնայուն՝ կենդանութիւն մտաւոր և բանաւոր ունի, նոյնպէս և ոչ արեգակն, և ոչ լուսին և աստեղք, և ոչ երկինք իսկ՝ ընդ որով նորա շրջին՝ կենդանութիւն ինչ մտաւոր և բանաւոր ունին: Այլ երկինք և երկիր անօժր ետեղակալք են հաստատեալք յարարչէն, ունել ամիոփ ընդ ինքեամբ զամենայն՝ որ ի միջի նոցա է. և լուսաւորքն իբրև ճշրագունք լուցեալք, վասն զխաւարն ի միջոյ մեծի տանս փարատելոյ: Եւ են հարկաւորք բնակաւորք, հրամանաւ արարչին իւրեանց, ի վայելս ամենայն կենդանեաց. և իւրեանց ինքեանք չեն, քանզի ոչ գիտեն՝ թէ իցեն և թէ չիցեն: Որպէս և երկինք և երկիր և ջուրք և փայտք և քարինք են վասն որոց եղենն, և իւրեանց ինքեանք չեն. քանզի ոչ գիտեն՝ եթէ իցեն և թէ չիցեն, այնու զի չեն մտաւորք և բանաւորք:

Դարձեալ, որպէս ասենն, թէ յորժամ առիւծն իցէ յաստեղատանն՝ թագաւոր ծնանելոց է. թէ այնպէս էր, բազում անգամ բազում թագաւորաց պարտ էր ծնանել. զի ոչ մի միայն ծնանի՝ յորժամ առիւծն յաստեղատանն իցէ, այլ բազումք: Եւ եթէ արդարև առիւծն էր պատճառ ծննդեան թագաւորաց, ապա ոչ թագաւորի որդի թագաւոր լինէր, այլ ոյր ուրուք և դիպէր ծնունդն մտանելոյ առիւծուն յաստեղատունն: Իսկ եթէ տեսանեմք՝ եթէ թագաւորի որդի թագաւոր լինի, որպէս Դաւթայ որդի Սողոմոն ի հօրն ածող նստաւ, և նորա որդին ի նորա ածող. և մի ըստ միոջէ կարգ թագաւորացն Յուդայ ձգեցաւ մինչև ցմակաբէացիսն: Նոյնպէս զասորեստանեայցն և զբաբելոնացոցն՝ որդի ի հօրէ առնուին կարգաւ զժողաւորութիւնն: Որպէս և ի Սասանայն ումնմնէ՝ սասանականքն որդի ի հօրէ կարգաւ առին մինչև ցայսօր զթագաւորութիւնն տասանականացն. և չըզտաւ առիւծն յերկինս մտեալ յաստեղատունն, զի զթագաւորութիւնն յայլ ազգ

ուրէք կարասցէ փոխել յերկրին արեւից
ԺՆ. Եւ յայտ է՝ Թէ որպէս Թագաւոր-
ութեանն չէ աստղն պատճառ, նոյնպէս
և ոչ զօրութեանն, և ոչ մեծատուն առնե-
լոյ. մանաւանդ իսկ զի տեսանեմք զմե-
ծատունս աղբատացեալս, և զաղբատոս
մեծացեալս: Մի Թէ զմյն ևս կարիցեն
ասել՝ Թէ մի և նոյն աստղ մեծութեան և
աղբատութեան կարէ պատճառք լինել,
և զօրութեան և տկարութեան. բանզի
և զհօրս երբէք երբէք տկարացեալս
տեսանեմք, և զտկարսն զօրացեալս. և
զչարսն զզօնացեալս, և զզօնս չարա-
ցեալս: Եւ ուր իցէ այն, զոր ասենն,
եթէ որ ինչ ի ճակատագրին գրեալ է
հրամանացն, այնմ չէ հնար վրիպել. այլ
որ փառաւորն գրեցաւ՝ փառաւոր է, և
որ չուառն՝ չուառ. և ուր հրամանքն
իցեն և յուսմէ հրամանքն, ըստ այնմ և
մեռանին. և վրիպել չէ հնար ի սահմա-
նելոյ հրամանէն:

Ո՞ հրաման տկար, և անզօր սահման,
զօր և զողքն և աւագակքն կարեն խախ-
տել, յորժամ ի վերայ հասեալ՝ զօնն

յընչից և յարեւէ արկանիցեն: Եւ եթէ ի
սահմանելոյ ինչ հրամանէ իրքն զործի-
ցին, չէ պարտ՝ ոչ Թագաւորաց մահու
հրաման տալ, և ոչ դատաւորաց բերել
և սպանանել զմարդասպանն. որք զպա-
տուհասն ի վերայ ածելով յայտ առնեն՝
Թէ ոչ ըստ սահմանելոյ ինչ հրամանացն
եղանին մեղքն մեղանչականացն, այլ ի
բռնաւորութենէ չարագործութեանն:

Եւ կամ յորժամ հէն յաշխարհ արշա-
ւիցէ՝ տեռազերծ առնել և կոտորել զմար-
դիկ, մի զօրս ժողովեցեն, և մի զուսու-
առ զուսու կազմեցեն՝ հանելոյ զհէնն
յաշխարհէ. այլ իրաւունս տացեն՝ Թէ
հրամանք են աշխարհին ի հինէ կոտորել,
մեք ընդէր դառնայցեմք ընդդէմ հրամա-
նացն. այլ զուսուսելով զզօրսն և հանե-
լով զթշնամին յաշխարհէ, ցուցանեն՝ եթէ
ոչ ըստ սահմանելոյ ինչ հրամանի կոտո-
րածքն զործիցին, այլ ի բռնաւորութենէ
հինին՝ որ եկեալ ժլատութեամբ կոտորէ
զաշխարհ, և մերկանայ յընչից և յստա-
ցուածոց:

ԺՉ. Բայց զայն ևս զիտել պարտ է՝

թէ զամենայն ինչ զվնաս, որ ի վնասա-
կարաց զործիցի, յառաջագոյն գիտէ
Աստուած:

Եւ եթէ գիտէ, ասեն, զվնասս՝ որ գա-
լոց են ի վերայ մարդկան, ընդէր ոչ ար-
գելուցու:

Եթէ որչափ վնասս արգելու Աստուած
ի մարդկանէ՛ այն ոչ ամենեցուն յայտնի
է, այլ նմա միայն՝ որ զամենեցուն զխը-
նամս ըստ իւրաքանչիւր պիտոյից բաշ-
խէ: Կարծէ երբէք և զվնասս վնասա-
կարացն, զի մի այնպէս երևեսցի՝ թէ չը-
կարիցէ արգելուլ զվնասսն: Դարձեալ
Թուլացուցանէ և վնասակարին՝ յագնցու-
ցանել զկամս իւր յընկերին, զի մի Թուի-
ցի ընդ հարկաւ վարել զբանաւորսն, այլ
զի յիւրաքանչիւր զործոց անձնիւր հան-
դէսք երևիցին:

Եւ կանխաւ գիտէ զամենայն, և կան-
խագիտութիւնն չէ պատճառ չարեաց:
Քանզի և ոչ յորժամ տեսանիցէ որ զըն-
կեր իւր ընդ լպիրժ տեղիս գնացեալ, և
ասիցէ՝ Թէ զլորելոց է, նա ինչ եղև
պատճառք զլորման ընկերին: Եւ ոչ,

յորժամ ընդ աւազակուտ տեղիս դիմեալ
զընկերն որ տեսանիցէ, և ասիցէ՝ Թէ
եղեռն գտանէ, նա ինչ իցէ պատճառք
վնասուն: Եւ ոչ, յորժամ զազնուականի
ուրուք զորդի յաղակատանս հասեալ տե-
սանիցէ որ, և ասիցէ՝ Թէ կորուսանելոց
է զինչսն հոյրենիս, նա ինչ իցէ պատ-
ճառք վատնելոյ ընչիցն: Նոյնպէս և ոչ
Աստուծոյ յառաջգիտութիւնն է պատ-
ճառք բարեաց կամ չարեաց:

Գիտէ Աստուած կանխաւ զամենայն-
այլ է ինչ՝ զոր կամի, և է ինչ՝ զոր ոչ
կամի: Կամեցաւ ածել ջրհեղեղ, և ոչ
իւր այն կամք էին՝ Թէ ջրհեղեղաւ մարդիկ
և անասուն առ հասարակ սատակիցին,
այլ անարժան խառնիցն ազգին յանդրգ-
նութիւնն ամ զնա յայն՝ առնել զոր ոչն
կամէր. որպէս ինքն իսկ ուխտէ մար-
գարէիւն՝ Թէ ոչ կամիմ զմահ մեղաւորին,
այլ զդատնալն նորս և զկեալ:

Կամէր՝ Թէ չէր յանցուցեալ Ադամայ .
և քանզի կանխաւ գիտէր զյանցանելն,
յառաջագոյն պատուիրեաց նմա՝ չուտել
ի ստղոյ ծառոյն . և զի ոչ անսաց հրամա-

նին, յիրաւի պատճեցաւ: Կանխաւ զի տնաց զՅակոբայ՝ Թէ առաքինի լինելոց է, և զԵսաւայ՝ Թէ յանպիտանութիւնս կործանելոց է: և վասն այնորիկ մինչ չև ծնեալ էին, և մինչ չև մի ինչ բարի կամ չար գործեալ էին, ասէ: զՅակոբ սիրեցի և զԵսաւ ատեցի: Եւ յառաջագոյն հայեցեալ ի նախանձաւորութիւնն Յովսիայ արքայի Յուդայ, ազդ արար կանխագոյն մարգարէիւն՝ Թէ յառնելոց է ի նոցանէ Յագաւոր, որ զկուսպաշտութիւնն որդւոցն իսրայէլի եղծանիցէ: Եւ յառաջագոյն ծանուցեալ զագնուականութիւնն Կիւրոսի պարսկի, կանխաւ գուշակեաց՝ և Թէ արձակելոց է զգերիս ժողովրդեանն: Եւ յայտ է՝ Թէ կանխաւն գիտել առաւելութիւն է սրանչելի էութեանն:

ԺԷ. Զբարին կամել և ոչ զչար՝ բարերարութիւն մարդասէր բնութեանն էր. յառաջագոյն հայեցեալ ի հետտութիւն Փարաւոնի, ասէ. ես խստացուցից ըզսիրտն Փարաւոնի:

Եւ Թէ նա խստացոյց, ասեն, ընդէր եհար հարուածովք զնա և զերկիրն եղիպտացոց:

Այլ Առաքեալ մտանէ շատագով Տեառնըն իւրոյ՝ Թէ ոչ նա խստացոյց զՓարաւոնն, այլ ինքն անձամբ զանձն: Եւ ասելն Աստուծոյ՝ Թէ ես խստացուցի, այնպիսի ինչ է՝ որպէս որ յորժամ զընկեր իւր կամ զժառայ մեծարիցէ, և նա հպարտացեալ արհամարհիցէ զմեծարիչն: և և նա ասիցէ՝ Թէ զի դնեմ նմա մեղ, ես անձամբ արարի ինձ Թշնամանս՝ զի ամի ի պատիւ զանարժանն: Նոյնպէս և զԱստուծոյն իմանալի է՝ Թէ ես ներելոյն իմով եղէ պատճառք խստանալոյն նորա, զի ոչ յառաջնումն սատակեցի զանդրանիկն նորա:

Այլ կամեցաւ, ասէ, Աստուած ցուցանել զբարկութիւնն իւր, և յայտնի առնել զզօրութիւն իւր, զոր ամ բազում երկայնմտութեամբ ի վերայ ամանոցն կազմելոց ի կորուստ: Ուստի յայտ է՝ Թէ երկայնմտութիւնն Աստուծոյ եղև պատճառ խըստութեան սրտին Փարաւոնի, այնու զի զվերջին հարուածն յառաջնումն ոչ ամ ի վերայ նորա:

Այլ զի չէր բարացուցեալ Աստուծոյ

զսիրտն Փարաւոնի, այնու իմանալի է՝
 զի մերթ հաւանէր արձակել զժողովուրդն,
 և մերթ չհաւանէր: Եւ անօթս կազմեալս
 ի կորուստ ինքեանք զանձինս արարին,
 և ոչ Աստուած, զորմէ ասէն Սուրբեալ
 եթէ կամի, զի ամենայն մարդիկ կեցցեն,
 և ի գիտութիւն ճշմարտութեան եկեացեն:
 Եւ ոչ ապարէն և նորա յամենայն մարդ-
 կանէ էին:

Եւ ոչ որպէս ընդդիմակաց կողմն ասէ՝
 եթէ ոչ ըստ կամել է, և ոչ ըստ ընծա-
 նալ, այլ ըստ Աստուծոյ ողորմելոյն, զի
 որում կամի՝ ողորմի, և որում կամի՝ խըս-
 տանայ: Եւ ըմբերանեալ զդիմակաց
 կողմնն Երանելոյն, ասէ. դու ո՞վ ես,
 ո՞վ մարդ, որ պահանջես պատասխանի
 յԱստուծոյ. եթէ և այնպէս ինչ էր, դու
 ո՞վ էիր՝ որ համարս պահանջէիր յԱստու-
 ծոյ. մի թէ անխցէ կան գրբուտն՝ Թէ ըն-
 դէր այդպէս ստեղծեր զիս: Բայց զի ոչ
 այնպէս է, նորին իսկ ի նմին Թղթի զը-
 բեալ՝ ասէ. Թէ որում կամիր, ընծայեցող-
 ցանէք զանձինս ձեր ի հնազանդութիւն,
 և եթէ արդարութեան, և եթէ հնազանդու-

Թեան մեղաց: Եւ առ Տիմոթէոս զրեալ՝
 ասէ. եթէ որ սրբէ զանձն իւր, եղև նա
 անօթ կազմեալ պիտանացու ի գործ
 տեառն իւրոյ: Եւ մարգարէն ասէ. եթէ
 ախորժեսչիք և լուիչիք ինձ, զբարու-
 Թիւն երկրի կերիչիք:

Եւ այսու ամենայնիւ և այլովք բազմօք
 յայտ է՝ եթէ ոչ նա անօթս բարկութեան
 կազմէ ի կորուստ, և ոչ անօթս ողորմու-
 Թեան ի փառս, այլ ինքեանք զանձինս
 կամ ի կորուստ կամ ի փառս: Եւ զի
 չիք ակնառութիւն առ ի յԱստուծոյ, ասէ.
 Միթէ Հրէից միայն Աստուած իցէ՝ և հե-
 Թանոսաց ոչ. այո՛ և հեթանոսաց. զի
 նոյն Աստուած է՝ որ արդարացեցանէ
 զԹլիատութիւնն հաւատովք, և զանձըլ-
 փատութիւնն նովին հաւատովք: Եւ դար-
 ձեալ՝ Թէ զորս կոչեաց ոչ միայն ի Հրէից,
 այլ և ի հեթանոսաց: Եւ այլուր՝ Թէ մի
 է Տէր, և մի հաւատ, և մի մկրտութիւն,
 և մի Աստուած ի վերայ ամենեցուն և
 ընդ ամենեսեան, և ամենայնիւ:

Դարձեալ՝ յառաջագոյն սպառնացեալ
 զերութիւն ժողովրդեանն, ուխտէր՝ Թէ

ես խօսեցայ, արդ արարից և ոչ դարձուցից: Եւ ոչ Թէ իւր այն կամք էին, այլ նոցա ամպարշտութիւնն ած զնա յայն՝ որ ոչն կամէր: Եւ եթէ ի նմին հետառեան յետ սպառնալեացն՝ նոցա չէր աղուացեալ, ոչ մատնէր զնոսա ի ձեռն Թշնամեացն: Լաւ համարէր զիւր բանսն շրջել, քան զնոսա ի ձեռս այլազգեաց մատնել. որպէս ի նինուէացւոցն ապաշխարութիւնն հայեցեալ, ոչ կործանեաց զբաղարն:

Դարձեալ և զԵրեմիա յառաջագոյն նրկատեալ՝ ասէ, մինչ չև նկարեալ էիր յորովայնի, ծանեայ զքեզ: Ծանեայ զքեզ, ասէ. զի ցուցցէ՛ եթէ յառաջագոյն գիտէր Թէ որպիսի որ լինելոց է. և դրոշմեաց զնա ընդ սուրբս այնու՝ զոր ասէ, Թէ մինչ չև ելեալ էիր յարգանդէ, սրբեցի զքեզ, և մարգարէ ազգաց ետու զքեզ:

Նոյնպէս և զՍամուէլ և զՅովաննէս և զՊօղոս. որպէս և ասէ իսկ՝ Թէ ընտրեաց զիս յորովայնէ՝ մօր իմոյ աւետարանել զՈրդին իւր ինև. և զամենայն իսկ սուրբս, որպէս ասէ Առաքեալ՝ Թէ

զորս յառաջագոյնն ճանաչէր, յառաջագոյն սահմանեաց կերպարանակից լինել պատկերի Որդւոյն իւրոյ: Եւ դարձեալ Թէ ընտրեաց զմեզ յառաջ քան զլինելն աշխարհի:

Եւ զի բարեաց կամեցող է Աստուած, ուսուցանէ Տէր մեր յասելն՝ Թէ այս են կամք Հօր իմոյ, որ յերկինս է, զի ամենայն որ տեսցէ զՈրդի և հաւատասցէ ի նա, ընկալցի զկեանսն յաւիտենից: Եւ դարձեալ՝ Թէ իմ կներակուր այն է, զի արարից զկամս Հօր իմոյ. և այս են կամք հօր իմոյ, զի զամենայն զոր ետ ցիս Հայր՝ ոչ կորուսից ի նմանէ, այլ յարուցից զնա յաւուրն յետնում:

Արդ կամի՛ զի ամենեքեան որ հաւատան յՈրդի, մի կորիցեն. այլ զի յարիցեն յաւուրն յարուձեան: Եւ զործն յարուձեան յետ ազգաց բազմաց լինելոց է: Բայց Աստուած զբարւոք կամսն և ունէր ի բնէ, և ունի. և ոչ են եկամուտ ի նա կամքն, այլ բնակաւորք ըստ անճառ բարեբարութեանն: Եւ որպէս յառաջագոյն ասացաք, իւր կամքն միշտ բարեա-

խորժք, և կամի՛ զի և իւր բանաւոր
արարածքն ցանկացօրք բարեաց և գոր-
ծօնեայ արդարութեան լինիցին :

Բայց քանզի գիտէ՛ Սէ կէսք զան ըստ
կամաց նորա, և կէսք ոչ զան, վասն
այնորիկ զկիտոցն առաքինութիւն՝ վասն
զայլս ի բարւոր նախանձ յորդորելոյ՝
անդատին յորովայնէ քարոզէ. նոյնպէս
և զայլոցն զանպիտանութիւն. իբր ոչ Սէ
ինքն զոմն յորովայնէ անպիտան ստեղ-
ծանիցէ, և զոմն պիտանի: Եւ Սէ այն-
պէս ինչ էր, զի պիտոյ էր զպիտանին
զովել և զանպիտանն պարսաւել, Սէ
ինքն արարիչ է պիտանութեանն և անպի-
տանութեան. նա և ոչ մեղադիր պարտ
էր լինել անպիտանութեանն, Սէ իւր
զնա այնպէս ստեղծեալ էր յորովայնէ :

Եւ արդ յայտ է՛ եթէ ասելն Աստուծոյ,
Սէ զՅակոբ սիրեցի և զՆաւ ատեցի,
կանխաւ գիտել է՛ Սէ սա սիրելի լինելոց
է յիւրոց բարուց, և նա ատելի: Եւ զի
յիւրոց բարուց եղև ատելի Նաւ, ասէ
Առաքեալ. մի ոք պոռնիկ կամ պիղծ
իրբև զՆաւ. և մի ոք արմատ դառնու-

Սեան ի վեր երևեալ զայլս նեղիցէ: Եւ
յայտ արար՝ Սէ յիւրոց կամաց եղև այն-
պիսի Նաւ, և ոչ յԱստուծոյ ստեղծու-
ծոց. որպէս և այլուր ասէ՛ Սէ արար
Աստուած զմարդն ուղիղ, և նորա խորհե-
ցան խորհուրդ չարութեան: Եւ մարգարէ-
իւն ասէ. ես տնկեցի զբեզ որմ վայելուչ,
և զհնարդ դարձար ինձ ի դառնութիւն որ-
ժըղ խոպանացեալ:

Յ՛. Ուստի յայտ է՛ Սէ Աստուած
զգործուածն ամենեցուն զեղեցիկ գործէ:
և ի բարութիւն և ի չարութիւն դառնալոյ
զանձնիշխանութիւնն արար կամակար,
զի յոր կողմն և կամիցի՛ կարող իցէ դառ-
նալ. և ըստ գործոցն և զհատուցումն
նոյնպիսի առնուցու: և մի իբրև զանա-
սուն վարիցի, որոց ոչ գործք ինչ բարիք
կան, և ոչ հատուցման ակնկալութիւն,
այնու զի անասունն է, և չգիտէ ընտրել
զչար ի բարոյ խորհրդիւ, բայց ի բնա-
կան բարուցն. որովք յիշատակօք միայն
վարի յօգտակարն, և խորշի ի վնասա-
կարէն:

Յորս են և ազդմունք ինչ բնականք՝

որովք հանդերձելոց իրիք իրաց ազգ լինիցի նոցա . որպէս ձիոյն՝ ի սմբակէն վարելոյ . և եզինն՝ ձմերանի ընդ ալուց կողմն նստելոյ, և մօտ ի գարունն ընդ դրաց կողմնն դառնալոյ . և ծիծուան՝ յառաջ քան զաշունն ի ջերին տեղիս ի ձմերոց երթալոյ . և խորդոյն՝ իմանալ յառաջագոյն զձմերունս կարևորս, և վաղ ի մարմանդ տեղիս փութալոյ . և ճայից՝ վաղագոյն տարմատարմ շրջելոյ . և աղաւնեաց՝ համագունդ երամ երամ խաղալոյ . և ազուաուց՝ ի ծմակաց վաղագոյն ի ջերին տեղիս գնալոյ . և անգեղց՝ ի հեռաստանէ զգիշոյ ականելոյ դիտաւորումեան :

Եւ այլոցն ևս ամենայն անասնոց և թռչնոց . որպէս և մրջեան՝ յամարանոյն պատրաստելոյ զկերակուր, և ընդ երկու զհատն կտրելոյ՝ զի մի բուսանիցի . և ի ջեր ժամանակս հանելոյ զկտիկն յորջէ անտի և ցամաքեցուցանելոյ . և մեղուաց՝ զդուրս մեղուանոցացն յառաջ քան զցուրտն ականամոմով խնելոյ . և արջոյ՝ յառաջագոյն քան զձմեռն ի բայոց մտանելոյ . և էրէոյ՝ կանուխ ի լե-

բանց ի դաշտ դիմելոյ . և եղջերուաց՝ զբտակաւ զժամանակ խառնիցն իմանալոյ . և իշավայրաց քինացելոց՝ զարու յաւանակս ի մատաղումեան կտրելոյ : Եւ այս ամենայն ազդեցումիւնք բնականք են յանասունն, և ոչ խորհրդականք, որ յարարչէն նոցա տնկեալ են ի նոսա՝ առ ի յօժարելոյ յօգտակարն և խորշելոյ ի վնասակարացն :

ԺԹ . Եւ ոչ միայն յանասունն են բընական ազդեցումիւնք, այլ և ի մարդկան, որ խօսունք և իմաստունք են : Որպէս յորժամ ակն խաղայցէ, բնական ազդեցումեամբ վասն զնորոգ որ տեսանելոյ լինի՝ ասեն՝ նշանակ, որբ այնմ ստէպ միտ դնեն : Յորժամ յերանս կամ յայլ անդամս միս խաղայցէ, նշանակ հեծանելոյ ուրուք է՝ ասեն, կամ հանդերձս ազնիւս ազանելոյ, կամ սիրելոյն պատահելոյ, կամ զան ըմպելոյ : Նոյնպէս և յորժամ ոտն կծիցէ կամ ձեռն, մին՝ ասեն՝ ճանապարհի գնալոյ նշանակ է կամ անձրևի, և միւսն՝ առնլոյ ինչ յուժեքէ կամ տալոյ : Նոյնպէս և փնչէն,

և լեզուին կծել, և ունկանն հարկանել,
 և ըմբանին կծել, ոչ եթէ յայտոյ իմեքէ
 լինի, այլ ի բնական ազդեցութենէ ան-
 տի՝ զոր տնկեալ է արարչին յանդամն:
 Զի յորժամ ի խորհրդական զգուշութե-
 նէն զեղծիցի, բնական ազդեցութեամբն
 պատուարեացի:

Եւ յօրանջելն և ձգտել, որպէս կարծե-
 ցին ոմանք, ոչ ի դիւէ լինի՝ այլ ի մեղ-
 կութենէ և ի թուլութենէ մարմնոյն: Ուս-
 տի զստէպ յօրանջելն և ձգտելն՝ հմուտ
 բժիշկը ի մեքերելոյ մաղասոց սանն, զոր
 և փորձն իսկ յայտ առնէ: զի յորժամ
 ստէպ որ յօրանջիցէ, սարսափիւն գայ
 զոսկերթոքն և բստմունք՝ զնան ընդ ան-
 դաման: .:

Եւ ոչ փնջելն ի հրեշտակէ, այլ կամ ի
 ցրտոյ՝ կամ վասն այլ իրիք բնական ազ-
 դեցութեան: Նա և յոգոցն հանել՝ երբեմն
 յիշատակաւ լինի, և երբեմն առանց յի-
 շելոյ զոր: Եւ զի բնական ազդեցութիւնք
 են և ոչ ի դիւաց, յայտ անտի է՝ զի և
 յանասնոց բնութիւնս գտանին նոյնք: Եւ
 յոգոցն հանել՝ յորժամ ոչ զոր կամ զին

ինչ բարի կամ զկարիս յիշելոյ լինիցի՝
 բնական ազդեցութիւն է, առ ամփոփե-
 լոյ զոմն ընդ երկիւղիւ արարչին, և ճա-
 նաչելոյ զիւրոյ բնութեանն տկարութիւն:
 Եւ յորժամ յիշատակաւ լինիցի, կամ
 առ սիրոյ սիրելոյ լինի, կամ առ անար-
 ժանս ինչ և զվնասս աշխարելոյ: Որ-
 պէս յորժամ ի լրջեաց ծուլայցէ, զիշերա-
 կան երազովքն ամփոփի ընդ երկիւղիւ:

Ի. Եւ երազոցն այլ և այլ պատճառք
 են: է ինչ՝ զոր ցերեկ ընդ բերան ածիցէ
 մարդն, ի նոյն և ի դադարել մարմնոյն
 և ի բունն զբաղնուն միտքն. և է ինչ՝
 զոր բնաւ չիցէ ածեալ զմտաւ, և տեսանէ
 յերազի: Եւ այնր երկու պատճառք են:

Կամ հաստատուն ինչ տեսանել իրր
 ընդ հայելի օրինակաւ՝ յԱստուծոյ շտոր-
 հացն ազդեցութենէ, վասն ի լաւութիւնս
 զմարդն յորդորելոյ, և ոչ յայտ յանդիման
 ճշմարտութեամբ. որպէս Յովսեփայ և
 Դանիէլի մեծամեծ իրաց տեսիլք յայտ-
 նեցան:

Եւ մի իմն ի հակառակորդէն. բանզի
 նա անմարմին է, որպէս շունչ մարդոյն

անմարմին . և ածեալ կերպարանս կերպարանս առաջի նկարէ, մերձ զկանաց՝ վասն ի ցանկութիւն զրգուելոյ, և մերձ զահագին զազանաց և զսողոնոց՝ վասն զարհուրեցուցանելոյ . որպէս և Յորն ասէ՝ Թէ և երազովք զարհուրեցուցանես զիս : Եւ բազում անգամ ի կանաց կերպս եղեալ, զարս խարէ յերազի . և է երբէք՝ յարանց կերպս դարձեալ, զկանայս յանցուցանէ : Իբր ոչ եթէ արուակիան և իգական անդամք կայցեն նորա, այլ խտղտեալ զաման ցանկութեանն՝ տայ հեղուլ ի բաց զարուժիւնան : Եւ ոչ, յորժամ ի մարդ մտեալ իցէ, և յարուակիան կամ իգական բարբառս պատճառիցի, պարտ է հաւատալ՝ Թէ արուժիւն կամ իգութիւն գուցէ նորա : Եւ ոչ, յորժամ ցուցանէ՝ Թէ ի զանէ կամ ի սրոյ երկնչիցի, հաւատալի է . զի նձա զան՝ Աստուծոյ սաստն է, և սրբոց շնորհք՝ զոր ի Հոգւոյն սրբոյ ունիցին : Կամ ի յարձնութեան կամ ի քաղցրաբուն հանդստեանն ցուցանէ՝ Թէ ի զանէ և ի սրոյ երկնչիցի, զի զմարդիկ յայն ապաստան արարեալ՝ ծուլա-

ցուցանիցէ խնդրելոյ յԱստուծոյ զօգնականութիւնս . զոր և Տէրն իսկ յայտարար ասելովն, եթէ այս ազգ ոչ ելանէ՝ եթէ ոչ պահովք և աղօթիւք :

Եւ ոչ ամենայն Թալանալ և ցնորել մարդկան ի զիւէ է, այլ է՝ որ ի մաղձոյ է, և է՝ որ ի մաղասէ, և է՝ որ յուղղոյն սնանալոյ, և է՝ որ ի ստամոքսէ խանգարելոյ, և է՝ որ յորովայնէ խստանալոյ, մինչև ցփրփրել անգամ և զաչս յեղեղուլ :

ԻՍ. Այլ յուղղոյն սնանալոյ՝ և ի մտաց իսկ անկանի մարդ, և խօսի ընդ որմս, և կազի ընդ հողմս : Ուստի բժիշկք յամառին՝ Թէ բնաւ չիք դե որ ի մարդ մտանիցէ, այլ ցաւք են այն, և մեր դարմանովք կարեմք բժշկել :

Այլ մեր զայն ոչ ասեմք . բանգի ճշմարիտ է մեզ բան աւետարանին՝ եթէ բազում դեք, իբրև տեսանէին զՅիսուս, աղաղակէին և ելանէին ի մարդկանէ . և նա սասաէր ի նոսա և ոչ տայր խօսել նոցա . հանդերձ այլովք նոյնպիսեօք : Եւ լուսնոտքն որք ասին, ոչ եթէ լուսնոյ

մնասեալ՝ այնպիսիք կոչին, այլ դաս ինչ է զիւաց՝ որ ըստ լուսնոյ յայտնին:

Եւ փորձել այնչափ իշխէ սատանայ, որչափ հրաման առնու: Եւ յայտ ի Յոբայ փորձանացն է. զի եթէ ոչ նախ առ հրաման յԱստուծոյ, ոչ ժտեցաւ փորձել զնա. և ի խոզից երամակէն, յոր ոչ իշխեցին մտանել դեքն՝ եթէ ոչ առին հրաման ի Տեառնէ:

ԻԲ. Այլ են ոմանք՝ որ վիճին, եթէ բնաւ իսկ սատանայ ոչ փորձէ զմարդ:

Այլ յանդիմանին յԱռաքելոյ, որ ասէ՝ Թէ բազում անգամ կամեցայ զալ առ ձեզ, և խաբանեաց զիս սատանայ: Եւ դարձեալ ասէ՝ Թէ ոչ է մեզ մարտ ընդ մարմնոյ և ընդ արեան, այլ ընդ իշխանութիւնս և ընդ պետութիւնս և ընդ աշխարհակալս խաւարիս այսորիկ: Եւ յաւետարանին ասէ՝ Թէ սատանայի իսկ արկեալ էր ի սրտի Յոգայի սկարովտացւոյ, մատնել զնա: Եւ դարձեալ՝ Թէ ընդ պատառոյն եմուտ սատանայ: Դարձեալ խնդրեաց սատանայ խարբալել զձեզ իբրև զցորեան:

Եւ փորձելոյն այնչափ տայ նմա իշխանութիւն, որչափ մարդն հանդուրժել կարէ. որպէս երանելի Առաքեալ ասէ՝ Թէ հաւատարիմ է Աստուած, որ ոչ արկցէ զձեզ ի փորձութիւն՝ առաւել քան զկարձեր, այլ արացցէ ընդ փորձութեանն և զելս՝ զի համբերել կարասչիք: Եւ Տէր մեր ուսուցանէ յաղօմսն ասել մեզ՝ Թէ մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ վերկեա զմեզ ի չարէ: Զի ցուցցէ Թէ և աղօթիւք կարեմք ապրել ի փորձանաց չարին:

ԻԳ. Եթէ այդպիսի իցէ, ասեն, փորձելոյ վասն հաստատեալ է զնա Աստուծոյ:

Այլ մեք ի վերագոյնսն իսկ բազում վերկայութեամբ գրոց սրբոց ցուցաք, Թէ ոչ ի չարչարել և ի փորձել արարեալ է զնա Աստուծոյ. այլ և նովաւ՝ որ ի չարութիւնն կործանեցաւ, զործ բարւոք զործէ Աստուած. Թէպէտ և չարն ոչ այնպիսի մտօք մատչի փորձել. այլ համարի յաղթել, և գտանի պարտաւորեալ: Թուլացուցանէ ըստ չարեաց կամաց նորա փորձել զառաքինիս. և մտեալ ի փորձութիւնսն նորա՝ իբրև ի բովս, զը-

տին և ընտրին իբրև զոսկի սուրբ ելեալ ի հալոցաց :

Արդ եթէ չարեաց արբանեակ արարեալ էր զնա Աստուծոյ, ոչ յաւուրսն Արաբայ՝ հոգի սուտ լինէր ի բերան մարգարէիցն ստոց. այլ նմա պարտ էր հարկանել զայն սպասաւորութիւնն : Եւ ընդէր հոգի՝ որ ոչ դաւանէ զՏէր Յիսուս՝ չիցէ՞ յԱստուծոյ, որ զԱստուծոյ սպասն ոչ խափանէ. և ընդէր մարդասպան կոչիցի, որ կեցուցիչն է փորձութեամբբ. և ընդէր որք ոչն հաւատան ի Տէր Յիսուս՝ որդիք չարին կոչէին, եթէ նա Աստուծոյ բանիւ իցէ փորձիչ : Եւ եթէ չարին կամարարի Աստուծոյ որդիք իցեն Հրեայք, ընդէր և ոչ Արբահամայնպէս անուանիցի. և ընդէր սուտ և մարդասպան անուանիցի չարն, եթէ ի ճշմարտութեան կայցէ և ոչ ի ստուծեան :

Եւ զրեցուք՝ թէ Հրեայն յանձնէ խօսիցի սուտ, նա ընդէր կոչիցի հայր Հրէին՝ որ ոչ սուտ առնէ զբնութիւնն, այլ որ-

• Իցէ :

պէս եղևն՝ այնպէս խօսի : Եւ ընդէր ասիցէ Առաքեալ՝ Թէ հնազանդելոց է փրկչին մերում հանդերձ մահուամբ և սատանայ, և անկանելոց է յիշխանութենէ և ի պետութենէ իւրմէ՝ որ աստուծանալն անձամբ կամեցաւ : Եւ ընդէր կապիցի և ի աննշանս մասնիցի. ոչ ապարէն՝ զի իւրովք կամօք զԱստուծոյ սպասն խնդրէր առնուլ ի մարդկանէ, և ի կռապաշտութիւնս ձգէ, և դիւթութեամբբ և հմայիւբ և քաղէութեամբ վրիպեցուցանէ զմարդիկ յԱստուծոյ ճշմարտութենէն :

Եւ Թշնամի կոչի՝ վասն զորոմնն ի մէջ ցորենոյ սերմանելոյ. ուստի յայտ է՝ եթէ ոչ բնութեամբ է Թշնամի, այլ կամօք : Եւ եթէ բնութեամբ էր նմա չճանաչէին զԱստուած Հայր, զՈրդին զիսորդ կարէր ճանաչել և աղաղակել՝ Թէ դու ես Որդին Աստուծոյ : Եւ զարձեալ զառաքելոցն նորա ասել՝ Թէ արքն այնորիկ ծառայք են Աստուծոյ բարձրելոյ :

Եւ յայտ ամենայնէ յայտ է՝ եթէ ոչ է բնութեամբ չար, այլ կամօք. և ոչ չար

և չարչարիչ արարեալ է զնա Աստուծոյ,
այլ չարակամ բարուքն նորա առաքինե-
ցուցանէ զարդարս . և նորա ոչ ինչ գոյ
յայնմ շնորհ :

ԻՊ. Եւ ոչ լուսաւորքն, որպէս յառա-
ջագոյն ասացաք, կենդանիք ինչ են և
պատճառք բարեաց կամ չարեաց, այլ
միայն յոր կարգեցանն՝ զայն սպասաւոր-
ութիւն հարկանեն : Որպէս ասաց Մով-
սէս, Թէ արար Աստուած զլուսաւորսն մե-
ծամեծս, և եղ զնոսա ի հաստատութեան
երկնից՝ լուսատու լինել յերկիր : Ուստի
յայտ է՝ Թէ վասն լուսատու լինելոյ միայն
արարան, և ի նշանս և ի ժամանակս և
յաւուրս, յամիսս և ի տարիս : Ոչ իբրև
զկենդանիս, այլ իբրև զլուսաւորս լու-
սատու լինել՝ որք ի ներքոյ երկնից, և
զնշանս աստուածոյիտութեան ցուցանել,
և զանձրևաց և զօդոյ փոփոխմանց : Որ-
պէս և Տէր մեր ասէ . յորժամ տեսանի-
ցէք ընդ առաւօտս զերկիրնս կարմրա-
ցեալ, ասէք՝ Թէ անձրև լինելոց է, և լի-
նի . և յորժամ հարաւ շնչիցէ, ասէք՝ Թէ
խորշակ մեծ լինելոց է, և լինի :

Քանզի ընդ ծագել արեգական, օդոյն
զխոնաւութիւն ջուրց ատեալ՝ զճառա-
գայթիւք արևու արկանէ, և քանզի չև
ևս է Թանձրացեալ և ամպացեալ օդն,
սակաւիկ մի արգելլովն զնշոյլսն՝ կար-
մըրացուցանէ միայն զարևն, և ոչ մթա-
ցուցանէ . ուստի երևի՝ Թէ անձրևի նշա-
նակ է :

Նոյնպէս և լուսին ի խոնաւութենէ
օդոց նեղեալ, ջանայ յիւրմէ զխոնաւու-
թիւնն ի բաց պարզել . ուստի մերձեալ
խոնաւութեանն, և ի նա չհասեալ՝ բակ
ատեալ ձրանայ շուրջ զնովաւ : որով
յայտ առնի անձրևաց նշանակ : Եւ այն
ոչ միայն ի լուսնի, այլ և ի ճրագի՝ որ
նուագագոյն լոյս է՝ ևս երեի :

ԻԵ. Եւ ոչ երկիրն շրջին, զորմէ ասեն
արտաքին իմաստունքն՝ Թէ մերձ ի շըր-
ջելն ծածկեն զլուսաւորսն, և մերձ յայտ-
նեն : Եւ եթէ զամենայն օր շրջիցին՝ զի-
ւորդ զարևն աւուր աւուր ի նոյն արևելս
ածիցեն, և զլուսին յամսեան հազիւ ի
նոյն տեղիս : Եւ այլ ևս աստեղք են, որ
ի տարւոջ հազիւ մի անգամ հասանեն ի

նոյն տեղի. և են, որպէս ասենն, յերկոտասան ամ ի նոյն տեղի. և է, որ ի տարւոջ և ի կիսում. և է, որ յերեսուն ամի:

Այլ ի փորձ իրացն այլազգ յայտ առնի: Զի աստեղըն, որք զցայգ յերկինս են, և զցերեկ անդէն գտանին. Թէ երկինք շրջէին, ոչ ի նոյն շաւիղս՝ յորս ցայգն տեսանէաք՝ ի նոյնս և զցերեկն գտանէին. այլ բանզի ընդ նոյն շաւիղս զնան, որպէս և տեսանեմք իսկ և զլուսին և զաստեղս ի նոյն շաւիղս, յայտ է՝ Թէ նոքա զնան, և երկինք կան անշարժ ետեղակալք: Որպէս և աստուածատուր իսկ զիրք հաստատումիւն կոչեն զերկինս: Եւ որ ինչ հաստատումիւն է, չէ շարժուն:

Իսկ այլոց ի գրոց պատճառս առեալ, ասեն. ի նոյն իսկ զիրս զրեալ է՝ Թէ եղ զնոսա ի հաստատումեան երկնից. ուստի յայտ է՝ Թէ բևեռեալք են, — ոչ զնայունք:

Այլ Թէ այնպէս իցէ, յորժամ զԱդամայ ասէ՝ Թէ եղ զնա ի զրախտին փափկումեան, բևեռեալ համարեսցին, և մի

զնայուն: Իսկ եթէ զԱդամայ շրջէլն՝ եղ կոչեն աստուածատուր զիրք, յայտ է՝ Թէ և զլուսաւորացն զգնացս՝ եղ անուանեն զիրք:

Մանաւանդ զի և ի բազում իսկ տեղիս գտանեմք զգնացս լուսաւորացն. որպէս յորժամ ասիցէ Յեսու որդի Նաւեայ, Թէ կայցէ արեգակն հանդէպ ձորոյն Գաբաւտի, և լուսին դէպ զաշտին Էլնայ: Եւ չասաց՝ Թէ երկինք դադարեսցեն ի զնացից իւրեանց, այլ լուսաւորք. ուստի յայտ է՝ եթէ երկինք ետեղակալ են, և լուսաւորքն զնայունք: Եւ առ Եղեկիաւ ասէ. դարձցի շողն անդրէն յետս գտան աշտինանօք արագեան ասարանիցն: Որով երևի՝ Թէ արեգակն դարձաւ յետս, և ոչ երկինք: Եւ յէկլեսիաստէսն գրեալ է՝ Թէ ծագէ արեգակն, և մտանէ արեգակն, և ի տեղի իւր ձգի. ինքն ծագեալ անդ զնայ առ հարաւով. և պատի առ հիւսիսեաւ. զի ցուցցէ՝ Թէ ցերեկ առ հարաւակողմամբ զնայ ընդ արևմուտս, և զցայգ առ հիւսիսեաւ դառնայ յարևելս՝ ընդ լերանց ստորոտովք, որպէս ասեն իմաս-

տունք. և ոչ ընդ ծով, որպէս ասենն, և ոչ ի ներքոյ երկրի. զի ի ներքոյ երկրի ոչինչ է, որպէս ասէ Յոր՝ Թէ՛ ձգեաց զերկիրս ի վերայ ոչընչի. և յԱսորիսն ասի՝ Թէ կացոյց զերկիր ի վերայ ոչընչի: Եւ ընչի իմիք յոչընչի չէ հնար գնալ, և ոչ ցամաքական բնութեան ընդ խոնաւութիւն ջուրց:

Այլ, ասեն, մեր իսկ աջօր տեսանեմք, զի ի ծովէ ելանէ:

Եւ զայն ոչ զիտեն՝ Թէ վասն զի ցամաք ուրեք ի ծովէ անտի ոչ երևի, յայն սակս Թուի՝ Թէ ի ծովէ անտի ելանիցէ: Որպէս յորժամ Թէ յարևմուտս որ մօտ իցէ, և լեանն ինչ յարևելից կողմանէ կայցէ, Թուի նմա՝ Թէ ի լեռնէ անտի ելանիցէ արեգակն: Եւ յամենայն տեղիս, որ ընդ անբաւ ինչ որ ուրեք կայցէ, Թուի նմա՝ Թէ անտի ուստեք ի մօտէ ելանիցէ արեգակն: Նոյնպէս և նոցա՝ որ մօտ առ ծովուն կայցեն, քանզի ոչ կար է ակնբաց ի ցամաք գործել, Թուի՝ Թէ ի ծովէ ելանիցէ. որ ոչ ի ծովէ անտի ելանէ, այլ ի ծագաց երկնից: Որպէս՝ և Դաւթի ի

Հոգւոյն սրբոյ ուսեալ, ասէ՝ Թէ ի ծագաց երկնից են ելք նորա, և հանդիսօք նորա մինչև ի ծագս նորուն:

Այլ և ցօղ սաստիկ, ասեն, արկանէ յաշխարհին. ուստի յայտ է՝ Թէ ի ծովէն ելանէ:

Եւ զայն ոչ զիտեն՝ Թէ զօղոյն, որ ցայգ առնու ի խոնաւութենէ ջուրց, հասեալ ջերմութեան ճառագայթից արեգականն՝ շքեցուցանէ ի բաց զտամկութիւնն. ուստի ոչ միայն անդ, այլ յամենայն երկրի ընդ արևածայրս ցօղ անկանի:

Եւ եթէ երկիրն շրջիցին, զիմրդ զհոռնայն և զայլոց աստեղաց պատճառաւորաց ասիցեն յաստեղատունսն մտանել, որոց մտանելն ապարէն գնալով լինիցի, և ոչ առանց զնացից:

ԵՁ. Այլ և երկիր, ասեն, ի միջոցի կայ: Եւ տան օրինակ ինչ այսպիսի՝ Թէ ըզփամփուշտ, յորժամ փչելկամիցիս, ընկեա ի ներքս հատ մի կորեկան. և փուրն՝ որ ի փամփուշտին արգելու՝ առնու զկորեկահատն և ի միջոցի ունի, ոչ ի վերտայ գալ և ոչ ի խոնարհ ձգել: Նոյնպէս, ասեն,

և օդս՝ որ է ի մէջ գնդին երկնից՝ փակեալ կայ, և ունի զաշխարհս ի հասարակածի. ոչ ի վեր տայ վերանալ և ոչ ի խոնարհ հակել:

Նախ յիւրեանց իսկ բանիցն յանդիմանին. զի ասեն՝ Թէ որ ինչ Թեթև է, ի վերին կողմն գնայ. և որ ինչ ծանր է, ի խոնարհ: Որպէս և փորձ իսկ իրացն յայտ առնէ. զի ծուխ և շոգի երկրի՝ և բոց հրոյ, քանզի Թեթևք են, ի վեր կողմն գնան. և զքար և զերկաթ և զփայտ և զայլ ևս ինչ նոյնպիսիս, որչափ և ի վերոք ձգիցէ՝ ի խոնարհ միտեալ իջանեն: Եւ եթէ զսակաւ ինչ զծանրութիւնս ոչ կարէ օդն ի վեր առնուլ ունել, ճրչափ ևս առաւել զայնչափ ծանրութիւն երկրի չէ հնար օդոյ ի վեր ունել, այլ Աստուծոյ բանին՝ որ կացոյց զնա ի վերայ ոչընչի: Եւ որ երկմտիցէ որ՝ Թէ զհարդ կարիցէ այսչափ ծանրութիւն ի վերայ ոչընչի կալ, հայեցեալ յերկնիցն հաստատութիւն՝ որ ոչ ի վերայ իրիք կայ, և հաւանեցի՝ Թէ որ զերկինս բանիւ հաստատեաց ի վերայ ոչընչի, նոյն և զերկիր կացոյց ի վեր

րայ ոչընչի, և նորին հրամանն ունի և զերկոսին անշարժս և ետեղակալս: Ըստ այնմ՝ Թէ ինքն ասաց, և եղեն. հրամայեաց, և հաստատեցան: Եւ կացոյց զնոսա յաւիտեանս յաւիտենից. հրաման եղ, և ոչ անցցէ:

Եւ այլ ևս ասեն: Թէ ի վերայ ոչընչի կայ երկիր, զհարդ ասէ Դաւիթ՝ Թէ հաստատեաց զերկիր ի վերայ ջուրց. և դարձաւ սլ՝ Թէ ինքն ի վերայ ծովու արկ զհիմու. և նորա, և ի վերայ զետոց պատրաստեաց զնա:

Որ զայդ ի Դաւթայ լուաւ, զմիւսն ի Յոբայ և յԵսայեայ լուիցէ. զի նորա ի վերայ ոչընչի ասեն, և սա ի վերայ ջուրց: Արդ ոչ եթէ հակառակ ինչ միմեանց են զիրք, այլ զոր միոյն թողեալ է, միւսն առնուլ նովին Հոգւով: Որպէս տեսանեմք իսկ՝ զի որ ինչ Մովսէսի չէ ասացեալ, այլ մարգարէք լցին նովին Հոգւով: Մովսէս ասէ. եստեղծ Աստուած զմարդն հող յերկրէ, և փչեաց ինա շունչ կենդանի: Եւ փչելն դեռ ևս ի միջի կայ կարծելոյ՝ Թէ իցէ արարած շունչն Թէ չիցէ:

Արդ զայ Զարարիա մարգարէ նովին Հոգ-
տով վարեալ, և ցուցանէ զարարած շնչոյն :
Ասէ . որ հաստատէ զհոգի մարդոյն ի նմա .
և Եսայիաս ասէ՝ Թէ զամենայն շունչ ես
արարի :

Նոյնպէս և ոչ զհրոյ, և ոչ զջրոյ, և ոչ
զօդոյ, և ոչ զփայլատականց, և ոչ զօ-
քոտմանէ, և ոչ զխաւարէ ճառէ ինչ Մով-
սէս : զորս յերկոց ի մեծ անօճոցն, յերկ-
նից և յերկրէ, պարտ է իմանալ՝ Թէ ամե-
նայն ինչ որ ի միջի նոցա գտանի՝ հարկ է
զի ընդ նովին արարեալ իցէ . ըստ այնմ՝
Թէ արար Աստուած զերկինս և զերկիր և
զամենայն որ ի նոսա :

Իչ . Այլ զի մի պատուօք ինքնակացու-
թեան տգիտաց կարծիցին, որոց արա-
րածն ի Մովսէսէ ոչ ճառեցաւ, առ ի հաստա-
նելոյ զպատճառն պատճառախնդրացն՝
այլովք մարգարէիւր նոյն Հոգի ընծայե-
ցուցանէ զարարածն նոցա :

Նախ Դաւիթ իսկ, որով զամենայն
իմանալի զօրութիւնսն և զերեւելի արա-
րածս ի փարատրութիւն արարչին կօշ
յորժամ ասիցէ . օրհնեցէք զնա երկինք և

երկիր և հրեշտակք և զօրութիւնք և հուր
և հողմք և մրրիկք՝ որ առնեն զբան նո-
րա : Եւ որ ի պաշտօն մտանեն, և զար-
բանեկութիւնն հարկանեն, յայտ է՝ Թէ
արարածք են :

Եւ ձին և սառն և կարկուտ և մրրիկք՝
Թէ յայլմէ արարչէ էին, ոչ կոչէք զնոսա
Հոգին ի փառատրութիւն, այլ իբրև զօ-
տարոտիս մեկուտի դնէք : Բայց նա տեսա-
նեմք աւանիկ՝ զի ոչ զնոսա միայն, այլ և
զվիշապս և զգազանս և զխաւար և զփայ-
լատակունս, զոր ի չարէ դնեն, ի նոյն
փառատրութիւն նորին Հոգւոյ կոչեցեալ
և Դաւթաւ և երեք մանկամբքն ի հնոցի
անդ ընծայեցուցանէ . զի ցուցցէ՝ Թէ
յուժմէ արարեալ են, ի նորին և ի փառա-
տրութիւն յիբաւի կոչին :

Եւ ոչ որպէս Մարկիոնն դանդաշէ՝ Թէ
արդարոյն արարածոց պարտ է օտարին
բարւոյ պաշտօն մատուցանել վասն բա-
րեբարութեան . զորոյ անհամութիւնն ի
ղէպ ժամանակի յանդիմանեցուր :

Ի՞նչ Եւ արդ Թէպէտ յայնմանէ իսկ
յոյն է՝ Թէ որ ինչ ի փառատրութիւն

արարչին կոչի, նորա արարած է՛, այլ և զմիոյ միոյ իսկ ինոցանէ զարարած մարթի-
ի գրոց ցուցանել :

Նախ զհրեշտակացն, որպէս ասէ Դուբի՞
Թէ արար զհրեշտակս իւր հոգիս, և զպաշ-
տօնեայս իւր բոց հրոյ : Ապա և զհրոյ,
և զայլոցն ևս մի ըստ միոջէ՛. զփայլա-
տակունս իւր յանձրևս արար : Եւ փայ-
լատակունք ոչ եթէ այլ ուստեք են, եթէ
ոչ ի բնութենէ հրոյ : Եւ զխաւարէ՛ ասէ .
եղիւր զխաւար, և եղև զիշեր : Եւ զո-
րոտմանէ և զհողմոյ միանգամայն ասէ
Ամովս՝ Թէ որ հաստատէ զորոտումն և հաս-
տատէ զհողմ, Տէր ամենակալ անուն է
նորա : Եւ այսպէս զոր միոյ մարգարէի
Թողեալ իցէ՛ միւսովն ընու Հոգին սուրբ :

Արդ եթէ Դուբի՞ ասէ՛ եթէ ի վերայ շուրջ
է երկիր, և Յորաւ և Եսայեաւ՝ Թէ ի վերայ
ոչ ընչի կայ, ոչ ինչ է ընդ այն զարմանալ,
և ոչ զմարգարէութիւնն հակառակ մի-
մեանց համարել . բանզի և այն ճշմարիտ
է, և այս հաստատուն : Եւ առ օրինակ ի
մարմնոյ . որոյ ի վերայ մորթ և միս է՛
և ի միջի երակք և խողովակք արեան, և

ի ներքոյ դարձեալ նոյնպէս մորթ և միս .
և է մարմին և ի վերոյ բան զերակս
արեանն և ի ներքոյ բան զերակսն : Ըստ
նմին օրինակի և երկիր ի վերայ ջրոց է :
Քանզի ի միջի իւրում ունի զջուրս, և ի
ներքոյ բան զջուրս . և ի վերայ ոչ ընչի հաս-
տատեալ կայ ետեղակալ, և ունի
յինքեան զամբողջ զլոյծ բնութիւն ջրոցն :
Եւ երկոցունց մարգարէութեանցն մի և
նոյն զիտաւորութիւն է, և չիբ ինչ այլա-
բանութիւն ի միջի : Քանզի ոչ այլ և այլ
Հոգի ետուն զմարգարէութիւնն, այլ նոյն
և մի Հոգի, որ արժանի արար զմին պատ-
միչ առնել այլոց իրաց, և զայլսն մնացե-
լոցն ի նմանէ :

Արդ զի երկինք ոչ շրջին, զի ամենայն
ինչ որ չէր և եղև՝ արարած է և ոչ ինք-
նակաց, առաջին բնութեանցն օրինակք
և գրոց վկայութիւնք բաւական էին հա-
ւանեցուցանել զմտավարժս : Բայց բանզի՛
ի նմին յամառութեան կան՝ զամենայն ինչ
կենդանի և շնչաւոր համարելով, ոչ հեղ-
գասցուք ըստ մերում կարի և այնմ ևս
առնել պատասխանի :

[Faint, illegible text from the reverse side of the page is visible through the paper.]

ԳԻՐՔ ԵՐՐՈՐԴ.

ԵՂՑ ԿՐՐՆԻՅ ՅՈՒՆԱՅ ԻՄԱՍՏԵՈՅՆ

Ա. **Լ**ՈՒՍԻՆ, սսեն, քան զարե-
զակն երեսուն օր անցեալ ընդ ամենայն
աստեղատունսն, այսինքն ընդ ամենայն
երկինս, հասանէ ի նոյն տեղի. և արե-
զակն ի տարւոջ: Եւ երկինք զմի տիւ և
զիշեր առածեալ զինքեամբք, շրջին ի
նոյն տեղի: Եւ եւթն աստղ միայն է
գնայուն, և այլն ամենայն բեւեռեալ են
յերկինս. և որ գնայուն աստեղքն են՝ արե-
զակն և լուսին, և այլ ևս հինգ աստեղք,
ոչ եթէ յարեւելից յարեւմուտս գնան՝ այլ
յարեւմտից յարեւելս:

Եւ տան օրինակ ինչ՝ որ ոչ նման է. եթէ
յորժամ անիւ շրջանակիցի, և մրջիւն մի
ի խեցին գնայցէ յարեւմտից կողմանէ ընդ
արեւելս, վասն անուին արագագոյն ընդ
արեւմտից կողմն շրջելոյ թուի՝ թէ մրօխնն
յարեւելից յարեւմուտս կոյս ընթանայցս.

որ ոչ յարեւելից յարեւմուտս կողմն
զՆոյնէ՝ այլ յարեւմտից յարեւելս, և
անիւն ստէպ շրջելովն այնպէս երեւե-
ցուցանէ:

Եւ երկինք, ասեն, որչափ ի վեր են՝
դոյնչափ ի խոնարհ են, և դոյնչափ յա-
մենայն կողմանց շուրջ զերկրաւ, և զեր-
կիրս շուրջ ջուր պատէ, և զշուրն և զեր-
կիր՝ օդ, և զօդն և զջուր և զերկիր՝ հուր:
Եւ լուսնի չիք իւր լոյս առանձինն, այլ
յարեգակնէ գայ ի նա լոյսն. և յայտ ան-
տի է, ասեն, զի յորմէ կուտէ արեգակն
իցէ, յայնմ թերէ սկսանի ի նմա լոյս
ծնանել, և ըստ հեռաւորութեան արե-
գականն՝ սակաւ գայ ի նա լոյսն. և
ըստ տակաւ տակաւ մերձեանալոյն՝ յա-
ճախէ ի նա լոյսն. և յորժամ մօտ հա-
սանէ ի նա՝ լնու. և յորժամ անցանէ զարե-
գակամբ՝ սկսանի տակաւ նուաղել. և որ-
չափ ի բացն հեռանայ՝ այնչափ պակասէ
ի նմանէ լոյսն, մինչև ամենեւին նուա-
ղէ. և յորժամ միւս անգամ անդիպի,
ծագէ ի նմա տակաւիկ ինչ ի լուսոյն վասն
հեռաւորութեան. և որչափ մերձեանայ,

այնչափ առ սակաւ սակաւ անի, ի նա
լոյսն:

Եւ լուսին, ասեն, ի ներքոյ է քան զա-
րեգակն և քան զամենայն աստեղս. և
քանզի ի ներքոյ է, յորժամ կշիռ դէպ
արեգական պատահիցէ՝ յայնժամ խաւա-
րի արեգակն: Եւ պատճառս փոփոխմանց
տարերաց չորից բնութեանցն զաստեղս՝
իբրև զկենդանիս ինչ՝ դնեն: Զայս
ամենայն ասեն հայժայժանօք, զի զեր-
կինս և զլուսաւորսն կենդանիս և աս-
տուածս կարծեցուցեմ:

Բ. Արդարև, որպէս երանելին Առա-
քեալ ասէ, Թէ իմաստութեամբն Աստու-
ծոյ ոչ ծանեաւ աշխարհ զԱստուած: Եւ
զինչ զարմանք են ընդ նոցա, Թէ զերկինս
վասն այնչափ մեծութեանն, և զլուսաւորս
վասն առաւել պայծառութեանն աստ-
ւածս կարծէին, յորժամ ի փայտս և ի
բարինս և ի զազանս և ի ճծիս անգամ աս-
տուածս խնդրէին, զորս իւրեանց իսկ
բնութեան բարբն կշտամբեն. այնու զի
տրորչախնդիր և աստուածախոյզ են, և
անկեալք ի միողէ ճշմարտէն՝ ի բազումս

ոտնառեցին, և ոչ ուրեք եղև կայ և հաստատուծիւն : Զի խնդրելն զԱստուած, զովուժեան արժանի էր . և ոչ զմին և և և՛ այլ զբազումս մուծանել, անհնարին ամպարշտուծիւն է :

Գ. Եւ առաւել Յունաց իմաստունքն դարովին. զի հասեալ ի վերայ իմաստութեանն, չժանեան իմաստութեամբն զարարիչն : Քանզի դնեն և նորա մի ինչ ինքնակաց պատճառ ամենայնի, որոյ ոչ յումեքէ եղեալ, այլ ինքն անձամբ ինքնակաց առաջին զտեալ . և երկրորդ աստուած և արարիչ դնեն զմիտս . և երրորդ զշունչ, զոր ոգի ամենայնի կոչեն :

Զերկուսն ի միոջէ պատճառէ անտի դնելով, ցուցին՝ թէ մերձեցան ի դրունս ճշմարտի գիտութեանն . և ի նոցանէ այլ անձիւ իմանալիս երեւելիս աստուածս ծննդեամբ ստեղծանելով, անձամբ անձին փակեցին զդրունս հաւատոյ գիտութեանն՝ զի իբրև զարեգակն և զճառագայթս դնեն զԱստուած և զաստուածսն իմանալիս երեւելիս . և բնաւ իսկ զաշխարհ մշտնջենաւորակից նմա . և

յամենայնի, զնորա ոգին իբրև շունչ ամենայնի, և յերկինս, և ի լուսաւորան և ի հուր և յօղսն և ի ջուրս և յերկրի, մինչև ցքարինս և ցփայտս և ցճառս և ցարմատս խոտոյ անգամ : Եւ այնու կենդանութեամբ, ասեն, ամենայն արարածք զնորա բնութենէն կախեալ կան, որպէս ճառագայթք արեգական զանուէն կախեալ կան : Եւ ինքն մի է և բազում, և բազում է և մի : որպէս արեգակն մի է և բազում, զի մի անիւ է և բազում ճառագայթք : Եւ զայս ոչ ամենեքին այսպէս ասեն, այլ են բազում կրօնք փիլիսոփայից :

Դ. Պիւծագորեանքն և պերիպատիկեանքն՝ միութիւն և խնամակալութիւն ասեն, և չզոհել աստուածոց : Եղ կրօնս Պիւծագորաս՝ զշնչաւորաց միս չճաշակել և ի գինւոյ ժուժկալել : Եւ ի լուսնոյ և ի վեր զամենայն ինչ որ է՝ անմահ համարել, և որ ինչ նորա իներբոյ՝ մահկանացուս : Եւ փոփոխումն շնչոց ի մարմնոց իմարմինս մինչ ցանասունս և ցճիս անգամ : Եւ լուծեան կրօնս սահմանեաց . և յե-

տոյ զիւր անձնն աստուած անուանեաց :

Իսկ պղատոնեանքն, աստուած և հիւղ և իղոս, որ առաջին՝ նիւթ է, և երկրորդն՝ առանձինն ինչ ուրուք : Եւ զաշխարհս՝ արարած և եղծանելի : Եւ զշունչ՝ անարար և անմահ և աստուածական, որոյ երեք մասունք են՝ բանական, ցասնական և ցանկական : Եւ զկանայս հասարակաց ամենեցուն համարել, և մի ումեք մի կին առանձինն ունել, այլ զոր արքն կամիցին և կանայքն փորժիցեն, այնց ընդ այնս լինել : Եւ փոփոխմունս շնչոց չայլ և այլ մարմինս մինչև ցճծիս և ցսոզունս անգամ : Միանգամայն և աստուածս բազումս ի միոջէ ելեալ սահմանէ :

Իսկ ստոյիկեանքն մարմին զամենայն ինչ եղին, և զերեւելի աշխարհս աստուած համարին : Իսկ ոմանք ի հրոյ էութենէ համարին ունել սմա զբնութիւն : Եւ աստուած զմիտս սահմանեցին, իբրև թէ շունչ ամենայնի իցէ տարերն երկնից և երկրի . մարմին նմա՝ զամենայն ինչ սր է՝ եղին, և չսս՝ զլուսաւորսն : Եւ զմարմինս ամենեցուն կորստականս, և զշունչս

չսս փոփոխելիս ի մարմնոց ի մարմինս :

Իսկ եպիկուրեանքն ասեն . անհատ և անբաժին մարմինք էին զառաջինն, և անտի եկաց ամենայն ինչ : Եւ վախճան յաւուրեան զցանկութիւն սահմանեցին, Եւ թէ ոչ Աստուած գոյ, և ոչ խնամակալութիւն՝ որ վարիցէ զամենայն : Այս են կրօնք փիլիսոփայից :

Յ. Բայց հեթանոսութեան սկիզբն ի Սերուբայ ժամանակաց անտի եղև . զի որ լաւ որ եկեալ յաշխարհ մեռանէր, վասն յիշատակի քաջութեանն զպատկերն երանգօք ի նկարու հանէին . և անտի ուսեալ տիմարաց՝ տակաւ ի պաշտօն առնոյին : Եւ կոոց և դրօշէլոց հանգամանք՝ առ Թարայիւ հարբ Արրահամու, և անտի իւրաքանչիւր որ իւրով արուեստիւ ըզնոյն դրօշէր . դարբինն՝ դարբնութեամբ, հիւսնն հիւսնութեամբ, արծաթագործն և պղնձագործ և քարակոփ և բրուտ՝ իւրաքանչիւր արուեստիւ : Եւ անտի կարգեալ հասանէր յեգիպտացիս և ի բարեւոնացիս և ի փոխլզացիս և ի փիլենիկեցիս գործ շրջաշործութեան և խորհուրդք նորին .

և ապա ի Հելլէնս, որ են Յոյնք, առ Կեկ-
րոպեաւ . և ևս յետոյ առաւել աստիք
առ Կռնանն և Րէաւ և Դիաւ և Ապողոնիւ
և առ այլովք բազմօք, զորս մի ըստ միոջէ
աստուածս անուանէին :

Եւ Հելլէնք կոչին Յոյնք՝ յառնէ միոջէ,
որում Հեղինոս անուն էր յելլադացոց
աշխարհին : Բայց այլք ասեն՝ եթէ ի ձի-
ձենւոյն, որ յԱթէնս բուսաւ իւրովի .
վասն զի ձիձենի յունարէն ելէա * կոչի :

Բայց Յոյնք ի Յաւանայ, որ էր մի յա-
ռաջնորդաց աշտարակագործութեանն,
վասնորոյ Մերովպս ամենեքին կոչին յա-
ղագս բարբառոյն բաժանելոյ . բանզի
բաժանումն յունարէն մերիսմոս ** կոչի :

Եւ առաջին կրօնք՝ խոժժականք և սկիւ-
ժականք և հեթանոսականք կոչէին, մին-
չև եկն Արրահամու աստուածայաշտու-
ծիւնն և աղաւաղեաց զայն :

Եւ յուդայութիւն ի Յուդայէ, որ է հրէ-
ութիւն, ի չորրորդէ որդւոյն Յակոբայ .
յորմէ թագաւորութիւն էր, և կալաւ ա-

* ἑλλάς. ** μερισμός.

նունն զամենայն ազգն յուդայական :

Եւ ի վախճանի հրէութեան, քրիստո-
նէութեան անուն ի Քրիստոսէ . որ նախ
յԱստիք անուանեցաւ աշակերտելոցն :

2. Արդ ի խնդրելն փիլիսոփայից
զԱստուած ի բնական օրինաց՝ որ ի միտսն
տնկեալ է, որպէս յառաջագոյնն ասացաք,
զովութեան արժանի է . բայց ի բազում
աստուածսն անկանել, և զաշխարհս նմա
մշտնչենաւորակից զնել, անհնարին ամ-
պարշտութիւն է : Եւ ի դէպ ելանէ նոցա
առաքելական բանն՝ եթէ ծանեան զԱս-
տուած, և ոչ իբրև զԱստուած փառաւո-
րեցին :

Ձի Աստուծոյ փառաւորութիւնն այն
էր, թէ յարարածոցն մեկնեալ էր զպատիւ
արարչին . որով և արարածքն իսկ իւրա-
բանչիւր շարժմամբք և փոփոխմամբք
զարարչէն քարոզէն : Արդ եթէ աստեղքն
ըստ նոցա բանդագուշանացն աստուածք
իցեն, և երկինք և արեգակն և լուսին՝
որք անխօսքն և անմոռնչ են, զինչ աւե-
լի իցէ պատճառն բան զպատճառաւորսն :
Եւ մանաւանդ յորժամ զնորին իսկ զմիտ-

սըն և զշունչ, թէ մարմիցի Աստուծոյ
շունչ ասել, ամենայն արարածոց շնչա-
ւորաց և անշնչից բնութեամբ ի նորա էութեանէն
դնեն. որ անհնարին ամպարշտութեանն է,
զԱստուծոյ զիւրոյ էութեանն կենդանութիւն՝
հոգեւորաց և շնչաւորաց և անշնչից առ
հասարակ համարել. և ոչ առաւել
արարած կենդանութիւն ի հրեշտակս
և ի դէս և ի մարդկան, որ բանաւորքն
և մտաւորքն են. և յայլ շնչաւորան՝
բնական կենդանութիւն ի չորից հիւծոց
տառնեալ և յողեալ, որք յորժամ քակտիցին,
և կենդանութիւնն ի նոյն չորեսին
հիւծան լուծանի :

Են ոգիք հրեշտակաց և դիւաց, և
շունչք մարդկան : Արդ և յիւրեանց բանիցն
իսկ ոչ ամաչիցեն, որք զշունչն անարար
անմահ և աստուածեղէն յԱստուծոյ
բնութենէ անտի ասեն. և դարձեալ տանջանս
և պատիժս շնչոցն յանցուցելոց դնեն,
որ յետնոյ հայհոյութեանն է՝ Եթէ էութիւնն
Աստուծոյ ի մասունս բաժանիցի և ի բազում
շունչս կոտորիցի. և դարձեալ զիւրոյ
զկէս բնութիւնն միս կէսն տան-

չիցէ, և կէսն իփառս և կէսն յանարգանս,
և մի Թերին յանոյշս և միս Թերին ի
զժոխս :

Եւ դարձեալ ասեն. Թէ ոչ կենդանութիւն
ինչ է յամենայնի, զիւրդ իցէ զի ամենայն
ինչ շարժի. և սերմանք և տուն կըք
արկեալք յերկիր բուսանին. և յէզս
մարդկան և յանասնոց անկեալ սերմանք
զան ի ծնունդս և յածունս. զորմէ և ոչ
մեր յուրաստ ինչ էմք, վասն յորժոյ ի-
բացն զարդեանցն յայտ առնելոյ :

Այլ ինդիր այն է՝ Թէ այն կենդանութիւն
ոչ Աստուծոյ էութեանն կենդանութիւն
է, այլ արարած կենդանութիւն այլազգ
ի բանաւորսն և ի մտաւորս, և այլազգ
յանասունն և յամենայն շնչաւորսն
և այլազգ ի բնականս՝ որպէս ի սերմանս
և որ յէզս մարդկան և անասնոց
անկանին : Յորոց մարդկանս առաւել
և պատուականագոյն է. յորում և բնական
կենդանութիւն է ըստ մարմնոյն, և
բանաւորն սքանչելի ըստ շնչոյն : Զի մարմինն
և նոցա ի չորից հիւծոցն կայ. և ոգին
ոչ ի չորիցն հիւծոց յողելոց, այլ ի

պարզական և ի սուղական բնութենէ. և այլոց անասնոց ոչ նոյնպիսի, այլ ի բնական և յազդեցական բնութենէ. և սերմանց ոչ նոյնպիսի, այլ ի բնական և յանշնչական խաղացից :

Է. Նոյնպէս և ոչ ի լուսաւորսն շնչաւորութիւն ինչ բանաւոր է, այլ բնական և խաղացական շարժմունք. ուստի ոմանք և հրեշտակս վարիչս եղին նոցա : Այլ մեր զգրոց սրբոց զհետերթիցոք, որ զանձրեացն ասէ՝ Թէ չև ևս էր Աստուծոյ տեղացեալ յերկիր : Եւ ոչ որպէս ոմանք դանդաչեցին՝ Թէ սատանայ ունէր իշխանութիւն շարժելոյ և փոփոխելոյ զօդս, ըստ այնմ զոր Առաքեալն ասէ՝ Թէ ըստ իշխանի իշխանութեան օդոյս այսորիկ . Իշխան օդոյս այսորիկ կոչէ զնա՝ վասն յերկնիցն անկանելոյ և յօդս Թափառելոյ . և յայտ անտի է զոր ասէ՝ Թէ օդոյ խաւարիս այսորիկ . զի ցուցցէ՝ Թէ ի լուսոյ ի խաւալ կործանեալ է, և չէ օդոյն փոփոխիչ՝ մերձ յանձրևս, մերձ ի ձիւն, մերձ ի կարկուտ :

Այլ զի Աստուծոյ գործ է այն, և ոչ

սատանայի, ասացէ Դաւիթ Հոգւովն սրբով ի մօտոյ՝ Թէ հանէ զամպս ի ծագաց երկրէ, և զփայլատակունս յանձրևս արար. և հանէ զհողմս յըշտեմարանաց իւրոց. և դարձեալ՝ Թէ դնէ զձիւն իրրև զասր, և զեղեամն իրրև զփոշի ցանեաց. և արկանէ զսառն իրրև զպատառս. հանդերձ այլովքն : Եւ մի մարգարէն ասէ՝ Թէ կոչէ զջուր ծովու, և հեղու զնոսա ի վերայ երեսաց երկրի : Եւ Յոր ասէ՝ Թէ ո՞ ծնաւ զշիճս անձրևի, և յորովայնէ ո՞յր ելանեն սառամանիք, և զեղեամն յերկինս ո՞ ծնաւ, որ իջանէ իրրև զջուր ծորեալ, զի ասիցէ՝ Թէ իմ գործ է, և ոչ այլ ուրուք :

Նոյնպէս և զլուսաւորսն շարժել՝ նորա բանին գործ է, և ոչ այլոյ ուրուք. և ոչ միայն եւթն աստեղքն գնայունք են և այլքն առանց գնացից, այլ ամենեքեան գնայունք՝ կէսքն յամրագնացք, և կէսքն արազագնացք. և ոչ յերկինս բեւեռեալ են, որպէս յառաջագոյնն ասացաւ, Թէ իրրև զշոճնչանն շրջիցին, և զնոսա մերձ յայտնեացն և մերձ ծածկեացն : Եւ որ առա-

ւել ծաղուն արժանի է, Թէ արեղակն յարեւտից յարեւելս գնայցէ. և ընդէր ոչ զարեւմուտս արեւելս կոչիցեն, և զարեւելս արեւմուտս :

Այլ բնաւ իսկ, ասեն, ոչ ուրեք մտանէ արեգակն. և զի ոչ մտանէ՝ անտի յայտ է. զի ցայգ ի նորա լուսոյն ի լուսնի ամանն լոյս ծագէ. քանզի ինքն երթեալ հեռացեալ յայլ կողմանս երկնիցն զԸտանի :

Եւ Թէ ասիցես՝ Թէ նա յերկինս իցէ յայգ, խաւարս որ լինի՝ ուստի իցէ :

Ասեն, յերկրիս ստուերէ լինիցի :

Անդ որ ի վեր յերկինս խաւարն լինի, ուստի իցէ. ոչ ապաքէն յայտ է՝ Թէ ուրեք ծածկի ցայգ. որպէս և ի մտիցն է տեսանել : Զի իբրև ի վերուստ ի խոնորհ իջանէ, և դարձեալ յեւաննն՝ իբրև ի ներքուստ ի վեր ելեալ համբառնայ :

Եւ ի զուր է նամարտակելն նոցա, զի այնչտի մեծութիւն երկնից տան քան երկրի. զի աստուածատուր զիրք զերկինս Թզաւ ասեն և զերկիր քլաւ. և ոչ աւելի զԹիզն քան զքիլն գտանեմք :

Ը. Դարձեալ և լուսնի՝ Թէ ոչ իւր առանձինն իցէ լոյս, նախ նոցա բանն ստի՝ զոր ասեն, եթէ ի յաճախելն յամենայն իմիք՝ անէ հիւժն որ ինմանէ, և ի ընուլն՝ ընու, և ի պակասելն՝ պակասէ : Որպէս փորձ իրացն իսկ յուղիղս ամենայն մտեղեաց ցուցանէ, և ի ծառս և ի տունկս խոնաւութիւնն : Եւ յիւրոպն տեղիք ինչ են ծովուց, որոց ջուրն ըստ անել լուսնին՝ անէ, և ըստ ընուլն՝ ընու, և ըստ պակասելն՝ պակասէ : Եւ նորա այսչափ ժմերտեալք՝ մինչև զամենայն մարդկան աչս կամին ունել, որ ցայգ ի մտանել արեգականն՝ պաւաւել պայծառացեալ զլոյս լուսնի տեսանեն :

Զիւնրգ արագագոյն քան զարեգակն զչանձնաւոր լուսինն ասիցեն. զի նա, ասեն, յերեսուն աւուր կատարէ զընծացսն, և արեգակն ի տարուոչ : Զորս փորձ իրացն յանդիմանէ, և աստուածատուր զիրքն, որ ասէ՝ Թէ արար երկուս լուսաւորս մեծամեծս, և եզ զնրաս ի նաստատութեան երկնից : Եւ զի զառաւել պայծառութիւն արեգականն ցուցանիցէ, ասէ. արար զլուսաւորն մեծ՝ յիշխանութիւն

տուրնչեան, և զլուսաւորն փորր' յիշխանութիւն զիշերոյ, և զաստեղս : Ուստի յայտ է' թէ յիւրաքանչիւր իշխանութիւնս կարգեալ են, և ոչ մի ի միոջէ առնու զլոյսն :

Եւ զածելն և նուազել լուսնի' իբրև ընդ պատենիւք իմն մտանել և ելանել ասեն իմաստունք : Եւ նշանս անտի տան . զի է երբէք' յորժամ յանմունսն իցէ և ընլոյն, շուրջ զանօժոյն ծանրանայ, որպէս թէ ընդ սակաւ ինչ փեռեկումս ծերպից' նշոյլք երևեսցին :

Եւ դարձեալ խաւարելոյ արեգականն եթէ լուսնին պատահել պատճառ իցէ, յորժամ լուսինն մթանայցէ' նմա զինչ պատահիցէ : Եթէ զաստղ պատճառ պատահելոյն ղնիցեն, ահա ոչ տեսանեմք այնչափ մեծ աստղ յերկինս' որ պատահելոյ լուսնին' ծածկել կարիցէ զլուսինն . և ոչ աստղ ցածագոյն զոյ քան զլուսինն' թէ ի ներքոյ նորա հանդիպեալ զնա խաւարեցուցէ :

Նա թէ և զարեգական լոյսն արգելուլ կարէր լուսինն, ապաքէն զիւր լոյսն

ծագէր յերկիր, զի գոնեայ իբրև զլուսնակայ երևէր տիւն և ոչ ամենևին խաւարչուտ :

Թ. Այլ ճշմարիտ է քան զրոյն, որ ասէ' թէ դարձուցից զարեգակն ի խաւար, և զլուսինն յարիւն : Զի ցուցցէ' թէ Տէր է լուսաւորացն, և լուսաւորելոյ և խաւարեցուցանելոյ, առ ի կշտամբութիւն արևապաշտացն և լուսնապաշտացն :

Եւ չէ հնար լուսնի յերկիր իջանել . որպէս կախարդաց տեսեալ ի ժամանակի հրամանաւ Աստուծոյ զլուսնոյն արիւնագոյն լինելոյ զկերպարանսն' դիւի նմանել լուսնի բարբանջեն, թէ զլուսին իջուցանիցեն . որում չէն մարթ լինել, թէ որ քան զրազում աշխարհս մեծ է' թէ ի կալ մի փորրիկ ամփոփիցի, եւ կթիցի անստինն :

Եւ քանի անթիւ բիւրուց կախարդաց են յերկրի . եթէ իւրաքանչիւր որ ինոցանէ իջուցանել կարէր զնա, ոչ երբէք տային նմա ելանել յերկինս : Այլ զի ոչ երբէք իջանէ' յայտ անտի է, զի ոչ զիջանելն որ տեսանէ զնորա, և ոչ զամբառնալն : Եւ եթէ կացեալ միտ ղնիցես, ան-

դէն անդէն մԹացեալ անօձն լուսաւորի առ
 սակաւ սակաւ, մինչև ամենեւին յարդա-
 րի: Զի Թէ իշանելոյ ինչ հնար գոյր, Թէ պէտ
 և զիշանելն ոք ոչ տեսանէր, սակայն
 զհամբառնայն ամենեքեան տեսանէին:
 Այլ լուսաւորացն այնչափ ինչ է, որպէս
 աստուածատուր գիրք ասեն՝ Թէ եպիցին ի
 նշանս և ի ժամանակս և յաւուրս և ի
 տարիս:

Արդ եթէ լինին ինչ ինչանս կամ շեր-
 մոց կամ ցրտոց աստեղք, ոչ եթէ իբրև
 զկենդանիս ինչ լինիցին, այլ իբրև Աս-
 տուծոյ կարգեալ յայն՝ զի մի դատարկք
 ինչ յարարածոցն Աստուծոյ իցեն: Եւ
 Յունաց իմաստունքն այնու դարովելի են,
 զի ճողեալ զպատճառն՝ պատճառաւորացն
 պաշտօն մատուցանիցեն, որպէս երանելի
 Առաքեալն ասէ՝ Թէ սպասաւորեցան և
 պաշտեցին զարարածս և ոչ զարարիչն:

Ժ. Եւ դարձեալ, ոչ սրպէս ասենն է՝
 եթէ զերկիրս ջուր պատիցէ, այլ ընդ
 երկիր և ի վերայ երկրի են ջուրք, և ըստ
 երկիր անդր ոչինչ է, և ոչ եթէ ջուրք:
 Եւ վկայեացեն նոցա Հերակլի արձանքն՝

յորս զրեալ է, ասեն, Թէ յայսմ վայրէ ոք
 անդր մի ժտեսցի երթալ:

Եւ օղ ընդ ջուրս և ընդ երկիր խառն
 է. և զի ընդ ջուրս օղ խառն է՝ ի զեռնոցն
 յայտ է, որ ի ջուրսն զօղոյն կենդանու-
 Թիւնն ծծեն: Եւ զի ընդ երկիր նոյն օղ
 խառն է, յորժամ անձրև լեալ իցէ և
 արև տայցէ, ի գոլորշոյն՝ որ իսրտէ եր-
 կրին ի վեր ցոլանայ՝ յայտ յանդիման
 երեւի: Եւ զի ընդ օղս հուր խառն է, ի
 փայլատականցն՝ որ ի շփելոյ ընդ միմեանս
 հողմոյն և ամպոց արձակին՝ յայտ յանդի-
 ման ցուցանին: Եւ դարձեալ, Թէ յապակի
 սպիտակ՝ ջուր արկեալ յարևու ունիցիս,
 լուսաւորութեան արևուն մտեալ ընդ
 սպիտակութիւն ապակոյն, և ընդ յատա-
 կութիւն ջրոյն օղով Թափանցանց անցեալ՝
 հուր ծնուցանէ: Եւ զի ընդ ջուրս հուր
 խառն է, ի բարանցն հանելոյ ի ջրոյ՝ զոր
 ընդ միմեանս շփիցեն և հանիցեն հուր՝
 յայտ յանդիման ցուցանի. և զիշերի, յոր-
 ժամ առ ծովեզեր կայցես և զջուրն ժքովի-
 ցես, նշոյլք լուսոյն հատանին:

Եւ զեռունքն որ ի ջուրսն ի ներքս են,

իչորից հիւժոցն յօղեալ ես, յերկրէ և ի ջրոյ, յօդոյ եւ ի հրոյ, որպէս և ամենայն մարմնաւորք՝ որ ի ցամաքին են: Զի այնպէս կազմեաց Աստուած զաշխարհ. նախ զչորս հիւժոսն մեկնեալս արարեալ, ապա նորօք յօղեաց զամենայն. և միոյ արարչի գործ է ամենայն ինչ, և նոյն վարէ և տաժէ զբնաւ:

ԺՎ. Եւ ոչ, որպէս զլուխ փիլիսոսփայիցն նոցա Պիւծագորաս և պերիպատիկեանքն ասեն, մի միուծիւն՝ պատճառ ամենայնի, և խնամակալուծիւն. զոր ոչ ի նմանէ ասեն, այլ Թէ զօրուծիւն ինչ ինչ իցէ առանձինն խնամակալուծիւնն: Եւ որպէս պատճառ ամենայնի ի միոջէ միուծենէ տայ՝ և զխնամակալուծիւնն ի ի նմանէ դնէր, գեղեցիկ և զովուծեան արժանի կարգէր. բայց զի յայլմէ զպատճառսն կարգէ, և յայլմէ զխնամակալուծիւնն, պարսաւանաց արժանի է և ոչ յարզանաց:

Եւ դարձեալ՝ զի աստուածոցն ոչ հրամայեաց զոհել, այնու զովելի է. բայց զի ոչ յայտնի քարոզեաց՝ Թէ մի Աստուած է

և ոչ բազումք, այնու կարի դարովելի: Գովելի և առաւել զովելի, զի վասն կարեաց և ցանկուծեանց յաղծելոյ՝ ի կերակրոցն կրօնաւորեցաւ. բայց զի փոփոխմունս ոգւոց ի մարմնոց ի մարմինս ետ, այնու յոյժ եպերելի է: Որպէս Թէ արդարոցն մեռելոց ոգիք յայլ ի սուրբ մարմինս փոխիցին, կամ ի մարդկան կամ յանասնոց սրբոց. և այն նոցա իբրև ընդ հատուցման բարեաց գործոց լինիցի: Եւ մեղաւորացն ոգիք յաղտեղի մարմինս փոխիցին, կամ ի մարդկան կամ ի գազանաց և ի ճճեաց և ի սողնոց. և այն նոցա ընդ հատուցման չարեաց գործոց լինիցի:

Եւ զմիսն չուտել՝ եթէ վասն զկարիս մարմնոցն խափանելոյ հրամայէր, բարւոք և յիրաւի առնէր. ապա եթէ իբր ի պղծոյ իմեքէ արարածոց հրամայէր հրաժարել, վատթարագոյն: Այլ յայտ են պատճառքն՝ ուստի զմիսն շնչաւորացն հրամայէր չուտել. որպէս Թէ հոգի աստուածեղէն իցէ ի մսեղիսն, և վասն այնորիկ չիցէ պարտ ուտել զմիս կենդանեացն: Վասն որոյ և մոզքն նախ յազեն,

և ապա սպանանեն զանասունսն, զի յանզգայ ելանիցեն շունչքն ի մարմնոց անտի : Եւ զայն ոչ զիտեն՝ Թէ երկուս մահ սպանանեն . մի յազելոլն, և միւս ևս մողորտելոլն :

Նոյնպէս և Պիւծագորաս ոչ հրամայէ անասունս զոհել զից, որպէս Թէ չիցէ պարտ զոհել աստուածս աստուածոց : Քանզի հոգի Աստուածեղէն ասէ յանասունսն . և յայտ անտի է՝ զի երկիր պագանել հրամայէ, եւ զոհել ոչ :

Կարի անարժան զործ էր, և ի լուսնոյ ի վեր զամենայն ինչ անմահ համարել : Յայտ առնէ, Թէ զայն ամենայն աստուածս կարծէր . և անտի և ի խոնարհ մանկանացու դնելով, ցուցանէր՝ Թէ հուրդ և օդ և երկիր կենդանիք ինչ իցեն, և մեռանիցին, որոց ոչ զկենդանութիւնն զգացեալ, և ոչ զմահու ազդումն առնուն, որ շնչաւորացն է և ոչ անշնչոց :

Եւ հինգամեայ լուծիւնն, զոր նոր յաշակերտութիւն եկելոցն սահմանեաց, Թէ պէտ և մեծի ժուժկալութեան օրինակ էր, քանզի և ոչ հարցանել ինչ իշխէին՝ բայց

միայն լսել, այլ ոչ ինչ վարի յօգուտ էր : Զի Թէ յառաջ քան զհինգամեայ զժամանակն վճարէր որ ի նոցանէ, Թէ պէտ և կարի քաջ ի լսելոյն իմաստնանայր, ոչ ինքն վայելէր յիմաստութեանն՝ քանզի ոչ իշխէր խօսել, և ոչ այլ որ՝ վասն զի ոչ լսէր զիմաստութիւնն :

Եւ որ անհնարին յիմարութեանն է, յետոյ՝ ասեն՝ զիւր անձնն աստուած անուանեաց . որ յառաւել հպարտութենէն զիպէցաւ նմա . զի ոչ եկն ըստ բանի իմատնոյն՝ Թէ որչափ ի մեծութիւն հասանիցես, ի խոնարհութեան կալչիր զանձն :

ԺԳ. Իսկ Պղատուն, որ աստուածն և հիւղ և իղոս դնէ էութեամբ, ցուցանէ Թէ կերպարանաց արարիչ է Աստուած, և ոչ բնութեանց : Ուստի և աղանդացն առեալ նովին դանդաչեն՝ Թէ որպէս Աստուածն էութեամբ էր, նոյնպէս և հիւղն և իղոսն՝ որ է առանձինն ինչ ուրուք . որպէս Աստուծոյ արուեստգիտութիւնն՝ առանձինն էր և հիւղեայն նիւծն, և ի կերպարանս և և Թ կարաց ամել զհիւղն՝ որ խառն ի խուռն վարէր, և ոչ ի չգոյէ ի գոյ ամ

զամենայն՝ որպէս և կարող ամենայնի որ տկարութիւն արկանէ զԱստուծով, Թէ կարօտ եղև յայլմէ նիւթ մուրանալ. որով ոչ ինչ առաւել քան զարուեստագէտան գտանի, Թէ իբրև զնոսա կարօտ նիւթոյ իցէ : Եւ զաշխարհ արարած և եղծանելի ասէ. և երբեմն նա և այլքն մշտնջենաւորակից Աստուծոյ :

Ե՞ծէ արարած և եղծանելի է, զիւրդ մշտնջենակից Աստուծոյ իցէ. և ե՞ծէ մշտնջենակից իցէ, որպէս ասենն՝ Թէ որպէս ստուեր իրիք ոչ երբէք հեռանայ իմեքէն՝ նոյնպէս և ոչ աշխարհս երբէք զատ յԱստուծոյ, Թէ այնպէս իցէ, զուր է ասելն՝ Թէ արարած եղծանելի է աշխարհս. բայց Թէ զայն ևս իշխիպեն ամպարշտել՝ Թէ որ պատճառ ստուերին է, ի միջոյ բառնալոց իցէ : Ապա Թէ այն ոչ լինիցի, քանզի և չլինի իսկ, և ոչ ստուեր ի միջոյ բառնալոց է. և տարապարտ են դանդաջանքն :

Եւ շունչքն, Թէ վասն զի յԱստուծոյ էութենէն իցեն՝ անարարք և անմահք իցեն, էրբք մասունքն ի նոսա ուստի իցեն՝

քանական և ցասնական և ցունկական : Զի Թէպէտ և մինն է յԱստուած, զի նա է աղբիւր ամենայն բանաւորութեան, այլ ի ցասմանէ և ի ցանկանալոյ ի վեր և ազատ է Աստուած. քանզի առանց կարեաց և առանց մասանց է աստուածականն :

Եւ ե՞ծէ ինքն՝ որպէս ասենն՝ լաւութեանց վասն կոյս վճարեցաւ յաշխարհէ, այլոց զիւրդ հրամայէր զկանայս հասարակաց համարել, և ոչ իւրում կնոջ և ե՞ծ սկել :

Եւ զաստուածեղէն շունչսն ընդէր և նա իբրև զառաջինսն փոփոխելիս ի մարմնոց ի մարմինս համարէր, մինչև ի սողունս անգամ և ի ճճիս : Որոյ հայհոյուղ թիւնն ի բունն իսկ գնայ, ըստ նորա ամպարշտութեանն. որպէս Թէ զկէսն յիւր ինքեան ունիցի. և զկէսն իւր ի սողունան և ի ճճիս տանջիցէ. որ ոչ նորա է, որ անբաժին և անբանակ և անհատ և առանց մասանց է :

Եւ ե՞ծէ, որպէս դանդաջենն, բազում աստուածք ի միողէ Աստուծոյն յելալ իցեն,

ընդէր ոչ բազում աշխարհք իցեն, և ոչ բազում երկիրք, և ոչ բազում արեգակունք, և ոչ բազում երկիրք : Այլ թերևս դատարկս աստուածս եհան յիւրմէ, և դատարկք աստուածքն ո՛ւմ պիտոյ իցեն :

ԺԳ. Իսկ ստոյիկեանքն մարմնապիշք հայեցեալ յերևելի աշխարհս, զամենայն ինչ մարմին կարծեցին, և զերևելի աշխարհս աստուած համարեցան . որք աղանդամիտք գիտեն ի փիլիսոփայից, ոչ ինքեանք զիմանալի ինչ զմտաւ կարացին ածել, և ոչ յայլոց ուսանել կամեցան, եթէ է ինչ զօրութիւն՝ որ զերևելիսս շարժէ, և զշարժիչն պարտ է Աստուած իմանալ և ոչ զշարժունն :

Իսկ ումանք ի նոցանէ ի հրոյ էութենէ ասեն զբնութիւն աշխարհիս, վասն զարեգակն առաւել զարմանալի համարելոյ, և զբնութիւն հրոյ սուստկազոյն իմանալոյ : Եւ հայեցեալ ի միտս թէ զամենայն է մտօրն նկատել մարմեն, վասն այնորիկ զմիտս աստուած համարեցան, իբրև ըզշունչ երկնից և երկրի և ամենայնի որ ի նոսա . և աչս զլուսաւորսն, որք ըստ

անարժան անմտութեանն՝ և ոչ պատախանի առնելոյ արժանի են :

Եւ զմարմին իբրև զայլսն կորստակաւն համարին, և զշունչսն փոփոխելի ի մարմնոց ի մարմինս, զոր և ոչ նոքա յայտնի կարեն առնել, և ոչ այլքն աւագազոյնք քան զնոսա : Զի ամենեքեան առասպելս արկանեն. և թէպէտ և կէսքն հասին ճշմարտութեանն, չկացին ի ճշմարտութեանն :

ԺԴ. Իսկ եպիկուրայքն բնաւ ինքնակաց իսկ համարին զաշխարհս : Որպէս թէ նախ հողամաղք ընծանային . որպէս յորժամ շողն ընդ երդ մտանիցէ, և հողամաղք իմն երևին ի շողն, այնպիսի՝ ասեն՝ մարմինք անհատք և անբաժինք էին զառաջինն, և անտի թանձրացեալ յօդեցաւ ինքն աշխարհս : Եւ թէ ոչ Աստուած և ոչ ինամակալութիւն ինչ է, որ վարիցէ զաշխարհս : Զորս և փիլիսոփայքն ինչ յընչաց բերեն, և ամենեին չհամարին զնոսա ազանդս : Զորոց և Առաքեալ ասէ, Թէ սուանց Աստուծոյ շրջէին յաշխարհի : Որոց այնքան կամակորյամաութիւն եղև, մինչև յայնչափ ի բազում ի նախրաց փի-

Աստուածոց և ոչ մի աստուած ըմբռնել: Տեսանեն՝ զի գործատահակութեան այնչափ բռնացեալ ըմբռնելեացն, մինչև անաստուած հանել յաշխարհէ:

ԺԵ. Առ Սերուբաւ եղև, ասեն, սկիզբն հեծանոսութեան: Ուստի յայտ է՝ թէ ցայն վայր աստուածապաշտք էին, և եկեղեցի Աստուծոյ ի սկզբանէ աշխարհի էր: Զորմէ և Դաւիթ ի Հոգւոյն սրբոյ ուսեալ, մատուցանէր աղօթս՝ թէ յիշեա զեկեղեցի քո զոր ստացար ի սկզբանէ:

Բայց թէպէտ և հեծանոսութիւնն եմուտ յաշխարհ, այլ աստուածապաշտութիւնն ոչ ամենևին պակասեաց: Եւ յայտ անտի է, զի զնացեալ Աբրահամ ի հեծանոսացն եկն աստուածապաշտաց պատահեաց. Մելքիսեղեկայ բահանայի Աստուծոյ բարձրելոյ, և քահանայ ոչ երբէք անուանի՝ եթէ ոչ ժողովուրդ զուցէ նորա. և Աբիմելեքայ՝ որ Աստուծովն և եթ խօսէր ընդ Աբրահամու, և ոչ դիւօք: Եւ բարեկամքն Յորայ և Եղիուս Աստուծով միայն ամենակալաւ խօսէին ընդ նմա:

Եւ այնպէս ոչ եթող երբէք Աստուած զաշխարհս առանց վկայութեան. որպէս մարգարէն առ հրէութեամբն ասէր իբրև յերեսաց Աստուծոյ՝ թէ յամենայն տեղիս արկանեն խուռնկս և մատուցանեն պատարագս անուան իմում: Զի ցուցցէ՝ թէ յամենայն դարս աստուածապաշտք գտանէին, որք յանդիմանէին զհեշմակապատսն:

ԺԶ. Այլ, ասեն, ընդէր յամեաց զալուստն Քրիստոսի, և կորեան այնչափ ազգք առանց աստուածապաշտութեան:

Եթէ չէր աստուածաբարոզս աստուածապաշտութեանն յամենայն դարս առարեալ, թերևս գոյր մուտ այնպիսի բանից. բայց զի ոչ երբէք դադարեաց ի վկայութիւն տալոյ, անձանց մեղ դիցեն չհաւանողքն, և մի Աստուծոյ:

Զեկն Քրիստոս ի տղայութեան աշխարհի. զի տղայոցն կաթն պիտոյ էր, և ոչ հաստատուն կերակուր. և ոչ յեռանդան երիտասարդութեանն, յորժամ ելեալ զեզոյր մուրութիւն դիւապաշտութեանն: Այլ նախ կրթեաց քարոզովքն և մարգարէիւք՝ իբրև կաթամբ, և ասպ եկն

տալ զկատարեալ վարդապետութիւնն, իբրև հաստատուն կերակուր: Քանզի և ոչ տղայոյ որ հաստատուն կերակուր տայ, և ոչ մեծամեծ խորհուրդս յայտնէ, և ոչ սուազ բանս խօսի, մինչև ի կատարեալ չափ հասակին հասանիցէ:

Որպէս Սուրբելոյ՝ առեալ զինքեամբ զերեսս ամենայն մարդկութեան, ասէ. մինչ տղայն էի, իբրև զտղայ խորհէի. այլ իբրև եղէ այր, զտղայութեանն խափանեցի: Զի ցուցանիցէ՝ Թէ ի հասուն ցասակի եկն յաշխարհ ի կատարեալ զիտութիւնն, որպէս յայսմ աշխարհի մարմի հասանել զիտութեան: Այլ ի վայելումն կատարելոյ զիտութեանն, և զանձն և զայս անդր հրաւիրեաց ասելովն՝ Թէ այժմ փոքր ի շատէ զիտեմբ, այլ յորժամ եկեսցէ կատարումն՝ դէմ յանդիման տեսանեմբ:

Ուստի յայտ է՝ Թէ առ ամենայն կաջող է Աստուած, և յամենայնի բաւական: Կարող էր ևս վաղ յառաջին յաւիտեանսն առնել զաշխարհ. այլ այնպէս կամեցաւ՝ զի ոչ կարի վաղ առնիցէ, և ոչ յոյժ անա-

զան. այլ յորժամ դէպ և պատշաճ իցէ: Շի մի վաղն առնելով՝ լեալքն ՚լնասիցին, կարծեալ Թէ մշտնջենակիցք նորա իցեն. և մի դարձեալ անագանն առնելով՝ կարծիք տկարութեանն լինիցին և առաջին և միջին և վերջին խորհրդոցն:

Նա և զմարդն, զոր ժառանգ ամենայնի կամեցաւ առնել, ոչ նախ քան զժառանգութիւնն արար. այլ նախ զերկինս և զերկիր, զշուրս և զհուր և զօդ և զբոյսս և զտունկս, զգազանս և զանասունս և զՅուշունս: Նախ զտունն, և ապա զտնակալն. նախ զտաացուածսն, և ապա զբնտացողն. նախ զժառայսն, և ապա զտէրն. զի մի, յորժամ յետոյ լինիցին՝ որոց իշխանն եղև, կարծիս վնասու առնուցու՝ Թէ իւր արարածք իցեն: Այլ յորժամ նախ զնոսարարեալս տեսանիցէ, ծանուցեալ առնուցու ի միտ՝ Թէ է իմն զօրութիւն, որ արար և ետ զնոսա ընդ ձեռամբ նորա. և զպատիւ փառաւորութեանն մի անձին առնել խորհիցէ, այլ իւրում տիրարարին՝ որ ձրի նմա զայն շնորհեաց:

Նոյնպէս և զգալուստ Որդւոյն իւրոս

յայնմ ժամանակի պատշանեաց, յորում
գիտէր թէ յօգուտ լինելոյ է: Եւ եթէ բը-
ժիշկ ըստ պէսպէս հիւանդութեանց՝ ազգի
ազգի դեղս ախտացելոցն մատուցանել,
զի որ սկզբան ցաւոյն դէպ իցէ՝ զայն ի
սկզբանն մատուցանեն, և որ յընդմիջելն
զայն ի միջոցի, և որ ի պառաւել ցաւոյն՝
զայն հուսկ յետոյ, որչափ ևս առաւել
ամենահնարն՝ յորմէ ամենայն հանգամանք
հնարողութեան բաշխեալ են, ի դէպ ժա-
մանակի առնէ զոր առնէ. ոչ առաջին և
երկրորդ և վերջին խորհրդով, այլ մի-
անգամայն ըստ կամելոյն՝ զգործն ար-
դեանցն կատարէ: Եւ ոչ յետոյ ծնանի ի
նմա կամելն. այլ իբրև կանխագէտ գիտէ
զամենայն, մինչ չև ինչ լեալ իցէ, թէ
որպէս պարտ իցէ առնել, և յոր ժամա-
նակի, և յոր պէտս: Եւ ոչ խառն ի խու-
ռըն ինչ առնէ, թէ առ ապա զղջանայցէ
և եղծանիցէ զստեղծուածն իւր: Եւ ոչ
իմիք կարօտանայ, թէ առնլոյ ինչ յուժե-
քէ կամ յուժերէ ակն ունիցի. այլ բա-
ւանդակ յինքեան ունի զամենայն կարող-
ութիւն առնելոյ և հաստատելոյ զամե-

նայն, և անխարխար պահելոյ: Եւ չունի
զոք ընդ իւր զովողակից՝ իբրև զեղբայր,
կամ իբրև զընկեր, կամ իբրև զօտար ոք
գործակից. այլ միայն զիւր զօրութիւնն
և զիմաստութիւնն, որ իւրոյ էութեանն
ծնունդ է և մշտնջենաւորակից. և զիւրոյ
զբնութեանն Հոգին, որ ի նմանէ է և
միշտ առ նմա անբակ և առանց բաժա-
նելոյ:

Ժէ. Եւ յայսմ ամենայնէ յայտ է՝ եթէ
ոչ հիւշ ինչ, որ է նիւթ, էր ընծերակաց
Աստուծոյ, ուստի ասեն Յունաց իմաս-
տունքն զարարածս արարեալ, և ի նմանէ
չարեաց յաշխարհ մտեալ, որպէս ասեն
աղանդքն՝ որ ի նոցանէ; առին պատճառս
զնիւղեայն աստուածացուցանել, զնել
աստուած հակառակ Աստուծոյ: Եւ ոչ
այլ որ արարիչ էր չարեաց, որպէս մոզքն
խաբին՝ թէ նարամանն արար զչարիս.
այլ մի միայն Աստուած է արարիչ, և
նոյն բարեաց և ոչ չարեաց, և մշտըն-
ջենաւոր արարիչ: Զի և մինչ չև արա-
րեալ էր զարարածս ի մտի իւրուժունէր
յառաջգիտութեամբ զպայման կազմածոյ

շատուածոց: Եւ չէր երբէք յորժամ չէր
ատառի, այնու զի ունէր յինքեան զկա-
րողութիւնն ամենեցուն բաւական լինելոյ:

Եւ ասզում պատճառք էին Աստուծոյ,
որ ուր եկն զարարածն առնել: Նախ
շնամատուծեանն խելամտութիւն չէր
զատտ դատարկ թողուլ. զի մի իբրև ըզ-
տկար որ պարտեալ ինչ գտանիցի՝ առ ի
չկարելոյ առնել զայնս, զորոց խելամտ-
տութիւնն յինքեան ունէր կանխակալ զի-
տուծեամբ: Երկրորդ անգամ, քանզի բա-
րերար է բնութեամբ, չէին իրաւունք ըզ-
բարերարութեանն անօգտակար պահել:
Եւ այլ ինչ բազում նման սոցին էր զԱս-
տուծով, վասն որոց կազմածոյ աշխարհի
արար սկիզբն:

Որպէս որ եթէ ճարտարութիւն իրաց
ինչ զիտիցէ, եթէ զնուազածութեան և
եթէ զբժշկութեան, եթէ զհիւանութեան. և
արդեամբք զճարտարութիւնն չցուցանի-
չէ, ի զուր ունի զհանգամանս ճարտա-
րութեանն՝ ուստի ոչ ինքն վայելեացէ, և
ոչ այլոց զգիտութիւն արուեստին ցուցա-
նիցէ: Նոյնպէս և որ բարերար որ իցէ,

եթէ բարերարութեանն վայելիլիք չիցեն,
նւ՛ր շահ իցէ բարերարութիւնն: Զի բա-
րերարութեանն առաքինութիւն այն է՝
յորժամ այլքն ի նմանէ վայելեացեն. եթէ
չիցեն որք վայելիցեն ի բարերարութեանն,
զինչ շահ իցէ ի բարերարութեանէ անտի:

Նոյնպէս և Աստուծոյ որ զամենայն
ճարտարութիւն արուեստգիտութեան ու-
նէր յինքեան, եթէ չէր արարածս ա-
ռարեալ՝ ի զուր կարծէր ունել զճարտա-
տութիւնն, յորժամ չէին, որք ի ճարտա-
րութենէ անտի երևէին: Նա և ոչ բարե-
րարութիւնն բարերարութիւն ցուցանէր,
եթէ արարածս չէր արարեալ՝ որք ի բա-
րերարութեանն վայելէին: Այլ նա այն-
պէս բարերար է, զի ոչ միայն զառնելն
շնորհեաց նոցա, այլ և յուրախութիւնս
լաւութեանցն վայելել:

Դարձեալ՝ Թէ չէր Աստուծոյ արարածս
արարեալ, և զիտէր իսկ որ ոչ՝ Թէ բնաւ
իցէ Աստուած, յորժամ չէին ի միջի՝ որք
զկարողութիւն զիտութեանն ստանային:
Ուստի քանզի յիւր գիտութիւնն ածել
կամեցաւ, և Թէ է ինքն՝ ցուցանել, յօ-

ժարեաց արարածս առ իւրոյ զիտուժեանն ընծայեցուցանելոյ, զի վայելիցեն ի բարերարութեանն նորա: Եւ զպէտս աշխարհիս վասն մարդոյ արար ի սպասաւորութիւն ամենայն իրաց կարևորաց. և զմարդն յիւր փառս, զի փառաւորեսցէ զՏէրն և ծանխցէ զբարերարութիւնն:

Եւ այսպէս ոչ երբէք էր Աստուած դատարկ յարարչութենէ. բանզի միշտ ի մտի նկարեալ ունէր զորս առնելոցն էր: Եւ զի չէր ի դէպ կամօքն և եմ և խորհրդօք ունել զկարողութիւնն, վասն այնորիկ առ յայտնելոյ զկաման և զխորհուրդս՝ ած յայտ զարարածս, զի իւր կարողութիւնն երևեսցի և արարածքն ի նորա բարերարութեանն վայելեսցեն:

Արդ մի որ ինքնակաց զաշխարհս իշխեսցէ համարել, և մի ընթերակաց ինչ Աստուծոյ, զի մի զմեծութիւն զօրութեան նորա խախտիցէ. այլ ամենեցուն նա ջրնորհեաց զլինելն, որք ոչն էին յառաջագոյն: Ընդէր զզօրութիւնն նորա ի միջոյ բառնալ կամիցին, և արուեստագէտ միայն նիւթոյ իմիք զնա համարիցին, և

ոչ ի չգոյէ ի գոյ ածել զհասակս ամենայնի: Զգոյր ինչ ժամանակակից Աստուծոյ, և ոչ նիւթ ինչ՝ ուստի առեալ զարարածս կազմիցէ. այլ ինքն է ամենայն բնութեանց արարիչ. և ոչ միայն կերպարանաց կազմիչ, և ոչ էութեան էականաց իրիք խտնիչ, այլ գոյանալոյ գոյացելոցըն գոյարար:

Զայսպիսիս պարտին ասել մարդիկ զԱստուծոյ, և այսպիսի պատմութեանց լինել պատմիչք. որով Աստուած փառաւորի, և մարդիկ ոչ վնասին:

Այլ ըստ Աստուծոյ արժանեաց որք արժանաւոր իցեն պատմիչ լինել, բայց եթէ Աստուծոյ բարեկամք՝ որք վասն նորա սիրոյն և զկեանս աշխարհիս արհամարհեցին, և մահու չափ վասն կենդանի յուսոյն՝ որ առ Աստուած՝ գուն զործեալ, մատնեցին զանձինս ի կորուստ մարմնոց, ուստի փրկութիւն ոգւոցն զբտանի:

Եւ արդ ի զուրկ իսկ ջանան իմաստունըն Յունաց զԱստուծոյ ճառել, այնու զի զարարիչն և զարարածս ի միւսեանց

ոչ կարացին ընտրել, որք մՅով դիւացն
խաւարեալք՝ ծնունդս բազումս և անձիւ
աստուածոց մուծանել զանդաչեցին :

Որպէս Եսիողոս ոմն իմաստուն ի նոցա-
նէն՝ բազում ծնունդս աստուածոց հա-
մարէր : Եւ Հոմերոս զբարանեալ, զնո-
րին հետ երթեալ, պահուեալ բանիւք
զնոյնս ճամարտակէ : Եւ այլք բազումք ի
փիլիսոփայից առասպելական բանքք
բանդագուշեալք, խոստանան զԱստու-
ծոյ պատմութիւնս կատարել : Որք զԱս-
տուածն ոչ ճանաչեն, և ոչ զարարիչն
յարարածոց մեկնել զիտեն, զխնդ զԱս-
տուծոյ ճառել ստուգարիցեն : Եւ մանա-
ւանդ որ քան զամենեսինն իմաստնագոյն
համարին զՊղատոն, որ վասն Աստուծոյ
և վասն ոգւոց և վասն արարածոց խօսել
յօժարեցաւ :

Եւ արդ ընդ նմա իսկ մարտիցուք գո-
ռութեան բանիւք, որ քան զամենայն
փիլիսոփայսն աստուածապաշտագոյն ե-
րևի Յունաց : Զի նորա առաւել զտանի
չձանուցեալ զԱստուած, և ոչ զարարչու-
թիւնն արարածոց : Զի յորժամ զնորա

մեծարոյ կարիսն գճճեսցուք, և հանցուք
զնա յաչաց իւրոցն խաբեցելոց, սպա յո-յ-
ցուք Թէ ով Աստուած է, և զինչ նշանս արարածք :

Եւ մի ինչ, զորառաւել անճառ ճասարի
Պղատոն, այս է՝ Թէ միշտ էր Աստուած ա
արարածս ինչ ոչ ունէր. զորոյ զկատու
սիրեմ վասն զԱստուածն խնդրելոյ, և
զամբարտաւանութիւնն ոչ գովի :

ԱՂԾ ԱՂԱՆԴՈՅՆ ՄԱՐԿԻՈՆԻ.

Ա. Մ ԱՐԿԻՈՆ մուրեալ մուծանէ ստարուծիւն ընդդէմ աստուծոյն օրինաց, եղեալ ընդ նմա և զհիւզն էութեամբ, և երիս երկինս: Ի միոջն, ասեն, բնակեալ է օտարն. և յերկրորդումն օրինացն աստուած. և յերրորդումն զօրք նորա. և յերկրի հիւզն, և կոչեն զնա զօրուծիւն երկրի:

Եւ այնպէս կարգէ զաշխարհէ և զարարածոց, որպէս օրէնքն ասեն: Այլ և յաւելլու՝ Թէ հաղորդութեամբ ընդ հիւզեայն արար զամենայն զոր արար. և որպէս Թէ էգ ոք ինչ և կին ամուսնութեան էր հիւզն: Եւ յետ առնելոյ զաշխարհս ել ինքն զօրօքն հանդերձ յերկինս. և հիւզն և որդիք նորա մնացին յերկրի, և կալան զիւրաքանչիւր իշխանութիւն, հիւզն յերկրի, և օրինացն աստուած յերկինս:

Եւ տեսեալ օրինացն աստուծոյ՝ Թէ գեղեցիկ է աշխարհս, խորհեցաւ առնել ի սմա մարդ: Եւ իջեալ առ հիււրն յերկիր, ասէ. տուր ինձ ի կաւոյդ քումմէ, և յինէն տամ ոգի, և արասցուք մարդ ըստ նմանութեան մերում: Տուեալ նմա հիււրեայն յերկրէ իւրմէ, ստեղծ զնա և փշեաց ինա ոգի, և եղև Ադամ ի շունչ կենդանի. և վասն այնորիկ անուանեցաւ Ադամ, զի ի կաւոյն արարաւ: Եւ ստեղծեալ զնա և զամուսինն նորա, և եղևալ ի դրախտին՝ որպէս և օրէնքն ասեն, գային հանապազ պատուիրէին նմա, և ուրախ լինէին ի նմա իբրև յորդոշ հասարակաց:

Եւ տեսեալ, ասէ, աստուծոյն օրինաց որ տէրն էր աշխարհի՝ Թէ ազնուական է Ադամ և արժանի սպասաւորութեան, հնարեցաւ՝ եմէ զխնորդ կարասցէ գողանալ զնա ի հիււրեայն, և յիւր կողմն միաբանել: Առեալ զնա ի մի կողմն, ասէ. Ադամ, ես եմ աստուած և չիք այլ որ. և բայց յինէն այլ աստուած քեզ մի լիցի. ասալ Թէ ունիցիս զոր այլ աստուածս բայց յինէն, զիտասջիր զի մահու մեռա-

նիցիս: Եւ իբրև ասաց զայս ցնա, և յիշատակեաց նմա զանուն մահու, զասի հարեալ Ադամայ՝ սկսաւ տակաւ զանձն մեկնել ի հիււրեայն:

Եւ եկեալ հիււրեայն՝ պատուիրել նմա ըստ սովորութեանն, տեսանէր՝ զի ոչ անսայր նմա Ադամ, այլ խորհեալ ի բաց մերժէր, և չմերձնայր առ նա: Յայնժամ հիացեալ ի միտս իւր հիււրեայն, իմացաւ՝ Թէ տէրն արարածոց նենգեաց նմա: Ասէ. յականէ աղբերն պղտորեալ է ջուր նորա. զինչ է այս, չև ևս բազմացեալ Ադամայ ծննդովք, և գողացաւ զնա անուամբ աստուածութեանն իւրոյ յինէն: Որովհետև ատեաց զիս, և ոչ պահեաց ընդ իս ըզդաշնն, ես արարից աստուածս բազումս, և լցից նորօք զաշխարհ գոյիւ իւրով, զի խնդրիցէ՝ Թէ ո՞վ իցէ աստուած, և ոչ գտանիցի:

Եւ արար, ասեն, կուռս բազումս և անուանեաց զնոսա աստուածս, և ելից նորօք զաշխարհ: Եւ ընկզմեցաւ անուն աստուծոյ, որ տեսառնն արարածոց, ի մէջ անուանց բազում աստուածոց, և ոչ ու-

րէք գտանէր: Եւ մոլորեցաւ ծնունդ նորա նորօք, և ոչ պաշտէր զնա, զի ձգեաց զամենեսին առ ինքն հիւզն, և ոչ ետ թոյլ և ոչ միում ի նոցանէ պաշտել զնա: Յայնժամ, ասեն, բարկացաւ տէրն արարածոց, զի թողին զնա և անսացին հիւզեայն. և մի ըստ միոջէ, որ ելանէին ի մարմնոց իւրեանց, արկանէր զնոսա առ ցասման ի գեհենն. և զԱրամարկ ի գեհենն վասն ծառոյն. և այնպէս արկանէր զայր ի գեհենն զամենեսին, մինչև ցրսան և ինն դար:

Եւ տեսեալ, ասեն, աստուծոյն բարւոյ և օտարի, որ նստէր յերրորդ երկինս, թէ այնչափ ազգք կորեան և տանջեցան ի մէջ երկուց նենգաւորաց՝ տեսունն արարածոց և հիւզեայ, ցաւեաց նմա վասն անկելոցն ի հուր և տանջելոց: Առաքեաց զորդի իւր երթալ փրկել զնոսա, և առնուլ զնմանութիւն ծառայի, և լինել ի կերպարանս մարդոյ ի մէջ որդւոց աստուծոյ օրինացն: Բժշկեսչիր, ասէ, ըզբորոտս նոցա, և կեցուշիր զմեռեալս նոցա, և բացջիր զկոյրս նոցա, և արասչիր ի նոսա բժշկութիւնս մեծամեծս

ձրի. մինչ զի տեսանիցէ զքեզ տէրն արարածոց, և նախանձիցի, և հանիցէ զքեզ ի խաչ: Եւ ապա ի մեռանելն բում իջցես ի դժոխս, և հանցես զնոսա անտի. զի չեն սովոր դժոխս՝ ընդունել ի միջի իւրեանց զկեանս: Եւ վասն այնորիկ ելանես ի խաչ, զի նմանեսցիս մեռելոց. և բացցէ դժոխականն զբերանն իւր՝ ընդունել զքեզ. և մտցես ի մէջ նորա, և Թափուր արասցես զնա:

Եւ իբրև եհան զնա ի խաչ, ասեն, էջ ի դժոխսն, և Թափուր արար զնա: Եւ հանեալ զոգիսն ի միջոյ նորա, տարաւ յերրորդ երկինսն առ հայրն իւր: Եւ տէրն արարածոց զայրացեալ, առ ցասմանն էցել զպատմութեանն իւր և զվարագոյր տաճարին իւրոյ. և խաւարեցոյց զարեգակն իւր, և զգեցոյց Թուխս աշխարհին իւրում, և նստաւ ի սուգ առ տրամութեանն:

Ապա երկրորդ անգամ իջեալ Յեսու կերպարանօք աստուածութեան իւրոյ առ տէրն արարածոց, զնէր դատ ընդ նմա խան մահուն իւրոյ: Եւ տեսեալ տեսուն

աշխարհի զաստուածուծիւնն Յեսուայ,
 գիտաց՝ թէ գոյ այլ աստուած արտաքոյ
 քան զնա: Եւ ասէ ցնա Յեսու. դատաս-
 տան կայ իմ ընդ բեզ, և մի ոք լիցի
 դատաւոր ի միջի մերում, այլ քո իսկ
 օրէնքն՝ զոր գրեցեր: Եւ իբրև եղին զօ-
 րէնան ի միջի, ասէ ցնա Յեսու. ոչ դու
 գրեցեր յօրէնսդ քում՝ թէ որ սպանանի-
 ցէ, մեռցի. և որ հեղու զարիւն արդա-
 բոյ, հեղցեն զարիւն նորա: Եւ ասէ.
 այո ես գրեցի: Եւ ասէ ցնա Յեսու. տրդ
 տուր զբեզ ի ձեռս իմ՝ զի սպանից և
 հեղից զարիւն քո, որպէս սպաներն դու
 զիս և հեղեր զարիւն իմ. զի արդար եմ
 իրաւամբ քան զբեզ, և երախտիս մե-
 ծամեծս արարի յարարածան քում: Եւ
 սկսաւ համարել զերախտիսն, զոր ա-
 րար յարարածս նորա:

Եւ իբրև ետես տէրն արարածոց՝ թէ
 յաղծեաց նմա, և ոչ զիտէր զինչ խօսիցի,
 քանզի յիւրոց օրինացն պարտաւորեցաւ
 և չգտանէր տալ պատասխանի, զի եղև
 մանապարտ փոխանակ մահուանն նորա,
 ապա յողորս անկեալ աղաչէր զնա՝ թէ

փոխանակ զի մեղայ և սպանի զբեզ յան-
 զէտս, քանզի ոչ գիտացի՝ թէ աստուած
 իցես, այլ մարդ համարէի զբեզ, տուեալ
 բեզ ընդ այնր վրիժուց՝ զամենեսեան որ
 կամիցին հաւատալ ի բեզ՝ տանել յո՛ և
 կամիցիս: Ապա թողեալ զնա Յեսուայն
 յափշտակեաց առ Պաւղոս, և յայտնեաց
 նմա զգինան, և առաբեաց զնա քարոզել՝
 թէ զնոց զնեալ եմք մեր. և ամենայն որ
 հաւատայ ի Յեսու՝ վաճառեցաւ յարդա-
 բոյ անտի բարւոյն:

Այս սկիզբն է աղանդոյն Մարկիոնայ.
 Թող զայլ բազում թարմատարսն. և զայս
 ոչ ամենեքին գիտեն, այլ սակաւք ի նո-
 ցանէ. և աւանդեն զուսումնն միմեանց
 ի բերանոյ. ասեն, օտարին՝ զնովք զը-
 նեալ է զմեզ ի տեսունէն արարածոց, և
 թէ որպէս կամ իւ զնեալ իցէ. զայն ոչ
 ամենեքին գիտեն:

Բ. Պատասխանի. արդարև որպէս
 երանելին Առաքեալ ասէ, թէ իմաստու-
 ծիւն աշխարհիս այսորիկ յիմարուծիւն է
 առաջի Աստուծոյ: Զինչ առեալ կամ
 զինչ կցկցեալ կամ ոյր բանիւ խօսին:

Թէ ճշմարիտ է նմա օրինացն աստուած, յորմէ զարարածս ամենայն ղնէ, ապա օտարին՝ զոր նմա պոզող մուծանէ՝ չէր պարտ նորա արարածոցն ցանկանալ, Թէպէտ և ի տանջանս էին կամ ի հանգըստեան: Զի Թէ աստուած էր, և իւր իսկ արժան էր արարածս առնել, և ոչ այլոյ արարածոց ցանկանալ: Այլ զի ոչ ինչ արար, յայտ է՝ Թէ բնաւ և էր իսկ ոչ: Զի Թէ էր իբրև զԱստուած, պարտ էր նմա զամենայն կարողութիւն յանձին ունել. և Թէ ինքն յանձնէ իմաստութիւն ինչ այնպիսի ոչ ունէր. գեթ յարարիչն աշխարհի նայեցեալ՝ իցիւ ուսանել ի նմանէ զարուեստն: Բայց եթէ նմա նմանօղ չկարէր լինել, զոնեայ հիւղեայն լիցի նմանօղ, որ ընդ գետինն քարշէր՝ և եղև հաղորդ արարչութեան արարչին: Այլ յայտ է Թէ մտաց բարբաջանք են աղանդըն, և ոչ ճշմարտութիւն:

Արդ նախ զաստուածն օրինաց և զհիւղն նմա հաւասար ղնել՝ ի փիլիսոսիայից զողացեալ ղնէ. որք տկարութիւն արկանեն զԱստուծով՝ Թէ չկարաց յոչընչէ ինչ առ-

նել, այլ ի նիւթոյ ընթերակացէ: Եւ Թէպէտ բիւրապատիկ յանուն օտարին և յողոյն նորա Յետուայ՝ զոր բարերարն կոչեն՝ ապաւինիցին, չեն ինչ ընդհատ ի հեծանոսաց: Քանզի որպէս նոքա աստուածս բազումս ասեն, նմանապէս և սոքա աստուածս զնոյնսն քարոզեն. և բազմապատիկ մահապարտք են, զի արարեալք յօրինացն աստուծոյ՝ յօտարի անուն խրախուսեն իբրև զտիրադրուծս. որ և ի մարդկան միշի ոչ պաշտի: Զի ոչ իշխսէ արքայից արքայի ծառայ՝ ի կայսր խրախուսել, և ոչ կայսեր որ ծառայ՝ ի սասանականն խիզախել. ապա Թէ ոչ՝ զլիսապարտ գտանի:

Դարձեալ և նոքա ծնունդս աստուածոց բազմաց ասեն. և սոքա յամուսնութենէ օրինացն աստուծոյ և հիւղեայ ասեն արարեալ զամենայն արարածս. և զինչ աւելի իցեն քան զմոզս, որք յամուսնութենէ ղնեն զաստուածսն իւրեանց: Արդ յուցցեն, որ հոգի ետ նոցա զայն օրէնս. զի ի Հողոյն սրբոյ, որ ի մարգարէս և զառարեալս խօսեցաւ, ուրացեալ են:

Գ. Այլ Պաւղոս՝ ասեն, յափշտակեցաւ չերրորդ երկինս, և լուաւ զայս բանս անճառս՝ զորս մեք քարոզեմք:

Նա աւանիկ Պաւղոս ասէ. զոր ոչ է պարտ մարդկան խօսել: Արդ Մարկիոնն, թէ մարդ որ իցէ, ապա և նմա անճառ էին բանքն: Որ և մարդ իսկ է, և վատ-թարագոյն բան զամենայն մարդիկ. որոյ թողեալ զճշմարտութիւն Հոգւոյն, և նըստի առասպելս կարկատէ: Եւ այնչափ յանդգնեալ սատանայութեան ոգւովն, մինչև ի պատգամաց Հոգւոյն օրբոյ քաղ հանել. զկէս աւետարանի ընտրել առնուլ՝ և զկէսն իբրև զխոտան ի բաց թողուլ. նոյնպէս և զառաքելական թղթոցն, և զհին կտակարանս ամենին ուրանալ, որպէս թէ յանզգամէ տուեալ իցեն և ոչ ի բարւոյ:

Եւ Առաքեալ ասէ՝ թէ անպատում են բանքն, զոր լուայ. և Մարկիոնն ասէ՝ եթէ ես լուայ: Արդ առաքելոյն՝ որ անճառ զբանսն համարի՝ պարտ է անասլ, թէ Մարկիոնի՝ որ ի քարշ արկեալ ընդ վայրս զբանսն ամէ:

Դ. Դարձեալ թէ մշտնջենաւոր էր օրինացն աստուած, ապաքէն պարտ էր կանխագէտ և ամենագէտ էանալ. և թէ չէր կանխագէտ և ամենագէտ, ապա և կատարեալ իսկչէր: Այն աւանիկ կատարեալ երեւի այնու՝ զի զերկինս և զերկիր ամենայն արար. և ոչ միայն մի երկինս՝ այլ երկուս, և զօրս բազումս: Եւ որ այնմ ամենայնի բաւական եղև, զայն զի ոչ կարէր զիտել՝ թէ է որ ի վեր քան զնա, յորմէ կասկած կայր նմա: Եւ եթէ զիտէր, ընդէր ոչ ամբացոյց զիւր տեղին, զի մի լինէր անդր մուտ հակառակորդին՝ որ կայր և ապստամբեցուցանէր զարարածս նորա ի նմանէ:

Եւ դարձեալ՝ բարին, զոր կոչեն, եթէ որպէս ասենն՝ բնութեամբ բարի էր, և չարութիւն ի նմա ոչ գոյր, զի այլոցն բարի խորհէր՝ նմա չար ընդէր խորհեցաւ, առնել զնա սրտառուչ յիւրոցն արարածոց: Զի սա հանապազ առնէ մարդիկ. և նորա միշտ հանեալ ի սմանէ, առնէ զսա թախձալից. որ ոչ բարւոյ գործ է՝ այլ չարի:

Ե. Դարձեալ, և զոր արդարն ասեն՝
 Թէ արդարև արդար էր, յետ բաժանելոյ
 զիշխանութիւնսն, իւր զերկինսն երկու-
 սին առնլոյ, հիւղեայ և որդւոցն նորա
 զերկիր միայն թողլոյ, զիւրոյ էր զի միւ-
 սանգամ նորա աշխարհին ցանկացեալ,
 ասէր՝ Թէ տուր ինձ ի կաւոյդ բումմէ, և
 յինէն տաց ոգի, և արասցուք մարդ ըստ
 նմանութեան մերում. որ ոչ արդարոյ
 գործ է՝ այլոյ աշխարհի ցանկանալ, այլ
 անիրաւի:

Կամ հիւղեայն զիւրոյ ընդ միտս հա-
 րեալ էր, ընդ մի անգամ բաժանելոյն ի
 նմանէ՝ դարձեալ հաղորդութիւնս առնել,
 և անձամբ անձին նենգել և մասնուտ
 առնել օտարի յիւր աշխարհն, զի առնի-
 ցէ անդ զԱդամն և զամուսինն նորա, որ
 մերթ ի սա տայր ձեռն և մերթ ի նա:

Բայց և տէր արարածոց զարդարն
 միայն զիւրոյ կոչիցեն. զի և յառաջնումն
 որպէս ասեն, ոչ միայն ինչ արար, այլ
 հասարակ արարին զինչ և արարին. և
 յերկրորդումն ի հասարակաց նիւթոյ ար-
 արին զմարդն, և երկրքին զոյգ ուրախ

լինէին ի նմա: Զի Թէ՝ որպէս ասենն՝ ար-
 դար միայն էր օրինացն աստուած, յայտ
 է՝ և Թէ զարդարութեան և պատուիրանս
 տայր նմա. և եթէ չար միայն էր հիւղն,
 հարկ էր՝ եթէ չարեաց և եթ խրատ տայր
 նմա:

Եւ ուր էր զի երկրքին ուրախ լինէին
 ի նմա՝ որ հակառակ միմեանց տային
 զպատուէրս. մինն զբարեաց իբրև ըզ-
 բարի, և մինն զչարեաց իբրև զչար:
 Զի ոչ արդարոյ, որ բնութեամբ արդար
 իցէ, մարմի զչար ինչ պատուէր տալ.
 և ոչ չարի, որ բնութեամբ չար իցէ, ըզ-
 բարւոյ խրատ տալ:

Այլ և ուրախ լինել չարին ուստի էր,
 որ միշտ խաւարին և գժգմագոյն էր. կամ
 արդարոյ նենգել, որ ի բնէ արդարակո-
 րով և իրաւախորհ էր, որում չէր մարթ
 իւր միայն խորհել զմարդն հասարակաց
 ստեղծուած: Այլ իբրև արդարոյ պարտ
 էր խորհել՝ Թէ որպէս ի միասինն արա-
 բաք զնա, առ հասարակ արժան է մեզ և
 վայելել ի նմա: Բայց ոչ իբրև զարդարա-
 կորով, այլ իբրև զնենգաւոր և զկասկա-

ծոտ առեալ մեկուսի զմարդն զեղծուցանէր՝ Թէ ես եմ աստուած, և չիք այլ ոք բաց յինէն: Եւ ի դէպ էր Ադամայ ասել՝ Թէ մինչ առնելն կամեցար զիս, զոյր այլ աստուած, յորժամ զհողն խնդրեցեր. և արդ զի խորհելդ զիս բեզ կամիս միայն, որ դու միայն իցես աստուած, և այլ ոք ոչ:

Այլ Թերևս ի համբաւէ մահուանն զարհուրեցաւ՝ զոր Թէ կամէր Թէ չկամէր սակայն կրեաց: Եւ զայն ոչ զիտէր՝ Թէ առնենգելն նենգէ նմա հիւզն, և ընկղմէ զմի անուն նորա ի մէջ բազում աստուածոց՝ զոր առնէր գայժակղուծիւն մարդոյն: Եւ այնպիսի վնասու ոչ յետնամեղն եղև պատճառ, այլ որ նախն նենգեաց: Զի Թէ նորա գայնպիսի արուեստ չէր ցուցեալ, հիւզն ոչ իմանայր. այլ ինքն եղև վարդապետ, և իւրոյ նենգութեանն, և հիւզեայ խորամանկութեանն:

Զ. Եւ իբրև տեսանէն՝ Թէ ոչ որ պաշտէ զնա՝ բարկացեալ արար զնոսա մանկանացուս, և որոց ոգիքն ի մարմնոցն ելանէին՝ արկանէր զնոսա մի ըստ միոչէ ի գեհենն: Արդ քան զնոսա արկանէր ի գեհենն,

զնա՝ որ պատրեացն զնոսա՝ ընդէր ոչ արկանէր ի գեհենն. մի Թէ վասն զի ոչ կարէր յաղթել նմա: Ապա եթէ բռնա գոյն բան զնա էր հիւզն, զի ետ ի ձեռս զիւր պատրեալսն նմա չարչարել:

Բայց և արդարն Թէ արդարև արդար էր, չէր պարտ այնուհետև զմարդիկ առնել. զի զիտէր եթէ խաբելոց է զնոսա հիւզն: Այլ իբրև արդարոյ արժան էր խորհել՝ Թէ զինչ օգուտ է զի ես առնեմ, և այլ հոանէ զնոսա յինէն: Նա և տանջել իսկ չէր օրէն զնոսա, զի զիտէր՝ Թէ այլոց բանիւ մեղանչեն:

Ե. Այլ միւսն ևս, զոր ասեն, ամպարըշտագոյն է քան զամենայն. Թէ իբրև ետես բարին՝ որ յերբորդ երկինս նստէր՝ զայնչափ զբսան և զինն ազգաց զոգիս տանջեալս ի գեհեննի, զՅացեալ ի նոսա սուաբեաց զՅեսու զորդի իւր, երթալ առնուլ զնմանութիւն ծառայի, և ի կերպարանա մարդկան լինել:

Եթէ այնչափ զՅած էր, ետ ընդ ետ իսկ ընդէր ոչ յղեաց չորդին իւր՝ երթալ փրկել զնոսա, այլ յետ քսան և լինն ազ-

զաց այնչափ որդոց ի զեհեննի տանջելոց :

Այլ նախ՝ երրորդ երկինս ասել ուստի՞ իցէ նմա . զի Մովսէս երկուս երկինս ասէ : Այլ որպէս յամենայնի մոլորեցան հերձուածողք . նոյնպէս և յայսմ . զի ոմն տասն երկինս ասէ, ոմն ևՅն, և Մարկիոն երիս : Եւ ի զրոց սրբոց կամին հաստատել զմոլորութիւնն իւրեանց՝ Թէ երկինս և երկնից երկինս բազմաբար ասեն զիրք :

Յորժամ ոչ յուձեքէ սանձահարին հարցուածովք, արտաքոյ զրոց սրբոց բարբանջեն . և իբրև վտանգին . ապա ի զիրս ապաւինին : Բայց երկինս և երկնից երկինս յայն սակս գտանեմք ի զիրս, զի յերբայեցւոց լեզու երկին չմարմի ասել, որպէս և ոչ յասորի լեզու՝ ջուր կամ երկին . այլ մին բազմաբար ասի :

Եւ յայտ անտի է, զի ևժանանիցն Թարգմանեալ ի յոյն լեզու, ասեն . ի ըսկզբանէ արար Աստուած զերկին և զերիրկ, իբրև զմիոյ երկնէ յայտ արարեալ : Եւ յասորի լեզու բանզի չմարմի երկին ասել, ասէ . ի սկզբանէ արար Աստուած ջլածն երկինս և զլածն երկիր . Թէպէտ

և միաբար չմարմի ասել նոցա զմիոջէ երկնէն, սակայն յաժն ասելով՝ որ է տարր՝ իբրև զմիոջէ տարերէ միոյ երկնի յայտ առնէ Թարգմանութիւնն : Նա և զերևելի հաստատութիւնս, որ ի ջուրց մեկնեցաւ, երկին Թարգմանեցին ևժանասունքն . ուստի յայտ է՝ Թէ վերին երկինն և ներքին՝ երկու երկինք են, ոչ երեք կամ բազումք :

Այլ ասեն, Պաւղոս ասաց՝ Թէ յափըշտակեցաւ այնպիսին մինչև յերրորդ երկինս : Եւ զայն ոչ զիտեն, Թէ չև ևս յայտ է՝ Թէ մինչև ցերրորդ երկնիս ասիցէ, կամ Թէ մինչև ցերրորդ ինչ մասն ի բազում մասանց միոյ երկինս ասիցէ . զի բանն ի յոյն լեզու յերկոսին հարկանէ : Եւ մանաւանդ զի առանց արձերն ասէ որ էն՝ . զի ոչ ասէ Թէ մինչև ցերրորդ երկինն, այլ Թէ ցերրորդ երկնի՝՝ առանձինն ասելոյ : Ուստի տայ ակնարկութիւն, եթէ ի մասն ինչ երրորդ ի բազում մասանց երկնի յափշտակեցաւ Պաւղոս ,

* ὄρανον. ** ἕως τρίτον ὄρανον.

վասն որոյ ամէ զնորին զկնի, Թէ յափըշտակեցաւ այնպիսին ի դրախտն: Եւ դըրախտն ոչ եթէ յերրորդ երկինս իցէ, և կամ բնաւ ի յերկինս ուրեք, այլ յերկրիզոր և ինքեանք իսկ վկայեն՝ Թէ իբրև արարին զմարդն, ի դրախտի անդ եղին, որ է յերկրի և ոչ յերկինս:

Բայց Թէ և կոչի բարձրութիւն ինչ երկինք, որպէս յորժամ ասիցէ զիր. Թըռչունք երկնից և ցօղք երկնից, և ամպք և հողմք երկնից. ոչ եթէ յերկինս իցեն, այլ զի ի բարձրութեանն են՝ երկնից կոչին: Նա և զծառոց անգամ, որք ի սակաւ ինչ բարձրութեան են, ասեմք՝ Թէ երկնաբերձ են. և զծխոյ Թէ յերկին կցի: Ըստ նմին օրինակի և Պաւղոսի զերրորդ երկինսն ասել իմանալի է:

Սկսիր յառաջնմէն, և էջ յերկրորդն, և հաս յերրորդ օրդ՝ որ ի գրոց երկին կոչի, և գտանես զոր ինչ երանելին Պաւղոս ասէ. և լուաւ բանս անճառս, զոր ոչ է պարտ ումք խօսել: Թէպէտ և Առաքեալ և անօթ ընտրութեան էր, սակայն էր ընկեր Պետրոսի, լծակից որդւո-

ցըն՝ որոտման և բարոզակից Բառնաբայ, զիւրդ էր զի նմա միայն պարտ էր լսել և խօսել զբանն անճառս, և իւրոց ընկերացն ոչ. ոչ ասպաքէն մի շնորհք էին յամենեանին, և մի և նոյն Հոգի և ի նոսա: Այլ անճառ բանքն ոչ եթէ նմա ճառելիք էին և յայլոց ընկերացն անճառք. այլ ըստ այնմ զոր յառաջնումն Թղթին կորըն-Թացւոց ասէ. զոր ակն ոչ ետես, և ունին ոչ լուաւ և ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ այն՝ զոր պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց:

Է և զայս իմանալ՝ Թէ ոչ զի ևս միայն արժանի եղայ խորհրդոյն, որ տրուպս եմ առաքելոց, այլ Թէ և Պետրոս՝ որ զլուին է առաքելոց՝ տեսանիցէ, չկարէ ճառել. և Թէ լսիցէ, չկարէ պատմել Քանզի անպատում է և ի վեր բան զմիտս և զլեզու մարդկան, և վասն այնորիկ ասէ Առաքեալ. Թէպէտ և տեսի, չկարեմ պատմել. Թէպէտ և լուայ, չեմ բաւական ճառել:

Դարձեալ, հյրաստուած հյրաստուծոյ արարածոց խնամակայ լինէր, եթէ ի

տանջանս էին և թէ յանդորրու: Կամ զան-
ցանեւն զՅեսուայ ի նորա աշխարհն՝ զի
մորդ ոչ ինքն զգայր, և ոչ որ ի զօրացն
նորա, և ոչ այլոց զեւանեւն նորա անդ-
բէն: Եւ եթէ զնորայն իբրև զաստուծոյ
չկարէին իմանալ, և զայնչափ հոգւոց՝
զորս եհան առ նոքօք յիւր երկինան՝ ըզ-
սօսաւինն զիմորդ ոչ առնուին. և կամ
սլահապանքն ողւոցն արգելականաց ըն-
դէր ոչ առնէին ազդ տեսուն իւրեանց.
այլ յայտ է՝ եթէ սնտոի բանք են և ան-
հաւատ պատմութիւնք:

Ը. Եւ եթէ նմանութեամբ միայն եղև
մարդ, և կերպարանօք և եթ էր խաչն և
չարչարանք և մահն, ապա և փրկութիւն
ինչ ոչ զործեցաւ: Այլ և փրկէր իսկ ըն-
դէր զայլոյ արարածս, զոր իւր չէր
արարեալ. որ ոչ բարւոյ զործ է՝ այլ ա-
պիրատի, սարդել զազտ մտանել յայլոյ
տուն և նենգել նմա:

Բայց զայն ևս հարցցուք. մարմնաւոր
օք էր Յեսուն, եթէ անմարմին: Եթէ ա-
սիցեն՝ թէ անմարմին էր, լուիցեն.
զի եթէ անմարմինն եկն, և աստ՝ որ-

պէս ասենն՝ մարմին ոչ զղեցաւ, յայտ
է՝ եթէ ոչ ետ ինչ, և ոչ առ. ոչ մեռաւ,
և ոչ փրկեաց. և ի զուր է ասելն Մար-
կիոնի, եթէ արեանն Յեսուայ եմք զինք:
Զի ոչ հեղաւ արիւնն նորա, և ոչ նո-
բա գնեցան, այնու զի կերպարանօքն
ասեն զխաչն և զմահն, և ոչ ճշմարտու-
թեամբ: Եւ յանդիմանեն զնոսա Հրեայք,
որ ցայսօր պնտեալ են՝ թէ հարքն մեր
հանին զՅիսուս ի խաչ: Ուստի յայտ
յանդիման ցուցանի, եթէ ոչ կեղծեօք ել
Քրիստոս ի խաչ, այլ ճշմարտութեամբ:
Գանգի և ճշմարտի յարութեանն մերոյ՝
կացոյց զիւրոյ անձինն զյարութիւն օրի-
նակ:

Թ. Եւ եթէ, որպէս ասենն, զօրէնս
արդարոյն դատաւոր և միջնորդ խնդրեաց
Յեսուն, անդստին իսկ յօրինացն բազմա-
պատիկ մահապարտ գտանի՝ զինախ բան
զխաչելութիւնն իւր զբազումս յափըշ-
տակեաց: Եւ ոչ միայն ինքն, այլ և զայլա՞
բազումս ընտրեաց ի նոցանէն, և առա-
քեաց՝ զի աշակերտիցեն և ձգիցեն առ նա:

Եւ ոչ միայն այնչափ, այլ և զօրու-

Յիւն զգեցոյց նոցա՝ կոխել զգօրս տեառնն իւրեանց, և արկ սուր և բաժինս ի տան նորա, և վառեաց հուր յարարածս նորա. մինչև կարճել և խափանել զօրէնս նորա յաւուրցն Յովհաննու մկրտչի, և աւետարանել զիւր արքայութիւնն, արձակեալ քարոզս բազումս՝ քարոզել, և հնձօղս բազումս՝ հնձել, զոր ոչ ինքն սերմանեաց: Եւ այն մինչ չև մեղուցեալ ինչ ուրուք էր նմա, ոչ ի խաչ հանեալ և ոչ զարիւն նորա հեղեալ, առ աւար ըզտուն նորա, և խախտեաց զՅագաւորութիւն նորա. և նա լռեալ կայր և ոչ ինչ մեղանչէր նմա:

Եւ զիմարդ ասիցեն, թէ խաչելու թեամբն գնեաց զՄարկիոնն. զի ահաւանիկ զայն ամենայն ժողովս բազմաց, մինչ չև ելեալ էր ի խաչ, կորզեաց ինքն:

Այլ, ասեն, զնոսա բժշկութեանց զինս տարաւ. զհիւանդս բժշկեաց, և զբորոտս սրբեաց. զմեռեալս յարոյց, զանդամալոյծս հաստատեաց, և զղևս հալածակաւնրս արար: Եւ իցէ որ բժիշկ, յորժամ զօրդի ուրուք բժշկիցէ, վարձս ոչ առնու,

այլ զբժշկեալն ի գլխովին զինս բժշկութեանն խնդրիցէ: Եւ զբեսցուք՝ եթէ բրժշկեալքն էին ինչ նմա անկ վասն երախտեացն. իսկ զորս ոչն բժշկեաց, չնդէր հրապուրեաց եման ի տեառնէ իւրեանց. որ ոչ բարւոյ գործ էր, այլ նենգաւորի:

Եւ զօրէնսն զիմարդ իշխէր դատաւոր խնդրել՝ որոյ այնչափ վնաս յառաջագոյն քան զմահն իւր արարեալ էր ի տան նորա. մանաւանդ զի և զիտէր իսկ՝ թէ պարտաւորեն զնա օրէնքն, և ոչ արդարացուցանեն: Արդ եթէ յիարայէլացւոյ կերպարանս եկն ի տուն նորա, սակայն պարտաւորելոց էր: Զի գրեալ էր յօրէնսն թէ ամենայն Հրեայ, որ լուծցէ զօրէնս, սպանցի. և որ ոչ թլիխտեսցի, և ոչ ըզշաբաթս պահեսցէ, մեռցի. և նա ելոյծ զօրէնսն և խախտեաց կրօնսն, մահապարտ էր յօրինացն: Եւ թէ յայլոց ազգացն ի կերպարանս եկն առ նոսա, նախ՝ զօտարազգիան իսկ կոտորել հրամայեալ էր նոցա, և ոչ խնայել. և ապա՝ ի վերայ եկացն և պանդխտաց հրաման կայր, եթէ

ոչ պահիցեն զկրօնս օրինացն, մահուամբ մեռցին. համայն և այնպէս յօրինացն մահապարտ էր :

Իցէ որ որ մտանիցէ զաղտ ի տուն ընկերի իւրոյ զեղծել ինչ, և ի բռուն անկեալ՝ չլինիցի մահապարտ : Եւ կամ իցէ որ, որ մատուցեալ՝ զայլոյ զորդիս կամ զծառայս յապիմակս և ստահակս յօժարեցուցանիցէ հանել, և հասեալ ի վերայ ոչ հանիցեն զայն ընդ կառափն : Եւ կամ իցէ որ, որ իբրև զդէտ մտեալ՝ զայլոյ զՅազաւորութիւն գաղտ լլտեսիցէ, և ծանուցեալ զլլտեսն ոչ սատակիցեն վաղվաղակի :

Նոյնպէս և Յեսուն յառաջ քան զխաչելութիւնն բազում ինչ այսպիսի փնաս գործեաց ի տան արդարոյն. և ըստ օրինացն, զոր դատաւորն խնդրեաց, բազում մահուց պարտական գտանի : Զի օտարոտի մի եկեալ յայլոյ տուն, զայնչափ մեծամեծ աղէտս գործեաց ի նմա. զօրէնսն և զմարգարէսն նորա արգել, և զիւր Յազաւորութիւնն աւետարանեաց :

Արդ իմ էր նա՛ որ այնչափ մեծամեծս

կարաց գործել, եթէ ոչ Տէրն ամենայնի որ ասաց՝ Թէ ամենայն ինչ տուաւ ինձ ի հօրէ իմմէ : Ուստի յայտ է՛ Թէ ոչ իբրև զօտար որ առ յափշտակութեամբ, այլ ի հօրէ տուաւ ի ձեռս նորա, և իբրև զՏէր օրինացն դաղարեցոյց զօրէնսն. և յառաջ քան ի խաչ ելանել եցոյց զՅազաւորութիւնն իւր :

Ո՛ր անմիտք. զի ոչ իմացայք, եթէ հայր Յիսուսի է Տէրն ամենայնի, այնու զի զամենայն ետ ի ձեռս նորա. և նա է Տէր աշխարհի, և ոչ զորմէ դուքն կարծեցէք՝ որ չէր իսկ : Զի ամենայն որ արտաբոյ քան զնա աստուած անուանի, չէ նա ի բնէ աստուած : Եւ բազում ինչ և այլ է որով ցուցանի՝ Թէ Տէր մեր յիւրսն եկն և ոչ յօտարոտիս. և ինքն և Հայրն իւր՝ են մի Տէր աշխարհի : Եւ առաւել ի վիրաւորէն, որ մինչ դեռ յերուսաղէմէ յերկրով իջանէր՝ վիրաւորեցաւ յաւազակաց, ցուցանի՝ Թէ ոչ օտարոտի որ էր վիրաւորին Գրիստոս, այլ մերձաւոր և դարմանիչ նորա : Որպէս և ինքն իսկ ասաց ցփաբխացին, Թէ ուղիղ դատեցար :

Եւ յոչխարէն և ի դրամէն, որ կորուսեալ էին և գտան, յայտ է՝ եթէ յիւրսն եկն և ոչ յօտարոտիս:

Ժ. Դարձեալ, զմիւս բանն Առաքելոյ, զոր ուղիղ ասացեալ է, խախտեն. Թէ յորժամ խափանեսցէ զամենայն տէրութիւնս և զիշխանութիւնս. զի պարտ է նմա Թագաւորել, մինչև դիցին ամենայն Թշնամիք նորա ի ներքոյ ոտից նորա: Եւ ասեն՝ Թէ տէրն աշխարհի խափանէ զինքն և զաշխարհ իւր յաւիտեան:

Ո՞ր անմիտք. եթէ յիւր ձեռս է շինելն և քակելն, և զայս աշխարհ՝ վասն զի ծերանայ և հնանայ՝ քակիցէ, ընդէր ոչ այլ նոր և գեղեցիկ քան զայս առնիցէ: Թէ մինչ չէրն աշխարհ՝ զիտաց խորհել և առնել բանիւ, այժմ զի լուաւ և տեղեկացաւ՝ Թէ զոյ այլ աշխարհ օտարին՝ գեղեցիկ և ազնուականագոյն քան ըզնորայն, զմէ ոչ առնիցէ լաւագոյն քան զնորայն, այսպէս զի և ընտանիք օտարին նորայոցն ցանկանայցեն՝ վասն գեղեցկութեանն և պայծառութեան: Զի որպէս զառաջ իննկարող եղև բանիւ առնել,

այնպէս Թէ կամի և այլ ազնուագոյն քան զայն կարող է առնել: Եւ որ այնպէսն կարող է, ընդէր խափանիցէ զանձն՝ լինել պատուանդան ընդ ոտիւք այլոյ, և ոչ առնիցէ իւր աշխարհ նոր և գեղեցիկ քան զառաջինն, և Թագաւորիցէ ի նմա յաւիտեան:

Բայց Թէ արգելուցու զնա օտարն: Եւ Թէ այնչափ զօրագոյն քան զնա է՝ մինչ զի և արգելուլ կարիցէ, ապա ոչ է տէր ամենայնի՝ որպէս ասէ ինքն, այլ ծառայ այլոյ տէրութեան:

Կամ զայն ուստի ցուցանիցէք՝ Թէ անտուած օրինացն քակելոց է զաշխարհըս: Եթէ վասն զի գրեալ են ի մարգարէսն նորա՝ եթէ երկինք զալարեսցին իբրև զմաղաղաթ, և երկիր իբրև զմոմ հալեսցի, այլ և զայն գրեալ է ի մարգարէսն՝ Թէ արարից երկինս նոր և երկիր նոր: Ուստի յայտ է՝ ըստ մարգարէութեանն, Թէ զայս քակէր՝ այլ նոր առնէր, որպէս և դուք իսկ ձեզէն վկայեցէք:

Բայց և միւսումն ևս արարէք պատասխանի, Թէ ո՞ր իցէ որ զիշխանութիւն-

արն և զպետութիւնս խափանիցէ: Եւ եթէ դուք ոչ զիտիցէք յԱռաքելոյ՝ զի Բրիստոս խափանէ զիշխանութիւնան, և դնէ զամենայն Թշնամիս ի ներքոյ ոտից իւրոց: Եւ ոչ այն՝ զորմէ դուքն ասէք, որ չէն իսկ և ոչ արարեալ ինչ նորա, և ոչ առնէ. այլ Տէր մեր և Հայրն իւր, որք կարող են առնել զամենայն, և հնազանդեն զամենայն Թշնամութիւնս ընդ ոտիւք՝

ԺԱ. Եւ դարձեալ՝ Թէ ձեռնհաս ինչ որ էր օտարն, որպէս Մարկիոնն ասէ, ազատել զհոգիան ի տանջանաց անտի, ընդէր ոչ բնութեամբ իսկ ձեռն արկ և կորզեաց զոգիս տանջանաւորացն յինքն. այլ նախ Թոյլ տայր՝ զի տանջիցին, և ապա հանէր. և զայն ոչ համարձակութեամբ, այլ կասկածանօք և արեան զԸնոց գնելով:

Այլ, ասեն, վասն ողորմութեան արարտեսեալ զոգիս տանջանաւորացն նեղեալս ի դժոխս, առաքեաց զորդին իւր՝ փրկել զնոսա: Եթէ փրկեաց զնոսա, վերջինքն զի՞ գործիցեն, որ ի նոյն դժոխս անկանելոց են: Եթէ վասն ողորմութեան ա-

րար՝ զոր արարն, պահեալ իցիւզգալուսա որդւոյն իւրոյ մինչև ի վախճան աշխարհի, և ապա առաքեալ, զի ի վերայ ամենեցուն առնէր ողորմութիւն, և հանէր ի կեանս, քան փութացան և առաքեաց ի կէս դարին, և չիք հնար վերջնոցն՝ որ անկան անդր՝ Թէ ելանիցեն. քանզի այնուհետև զգուշացաւ նոցա տանջիչն:

Այլ յոյժ մոլորեալ են, և մոռացան զայն՝ Թէ չիք ծառ չար որ առնիցէ ըզպտուղ բարի. և ոչ քաղեն խաղող ի փշոց, և ոչ Թուզ ի տատասկէ. և իւրն զիւրն ընդունի:

Եւ միւսն ևս զոր ասեն՝ Թէ ոչ ընդունին դժոխք զկեանս, վասն այնորիկ ել ի խաչ, զի իջեալ իբրև զմեռեալ՝ ընկալցին զնա դժոխքն:

Իսկ արդ ոչ որ առաքիցի անդր կենդանի, կամ մարդիկ յանցաւորք, կամ սատանայ և դևք կենդանւոյն. Թէ այնպէս իցէ, և զնոսա ոչ ընդունին:

Կամ Յեսուն իբրև զմեռեալ յո՞ չոգաւ. մի Թէ ի գերեզման երկրի, զոր գիրք զԸժոխք կոչեն. և ահա անդ չեն ոգիք. և ոչ

հուրոր տանջիցէ զնոսա : Եւ եթէ ասիցեն,
 ի գեհննն չոգաւ իբրև զմեռեալ, չիբ մուտ
 բանիցն . զի ոչ տայ թոյլ Առաքեալ' Թէ
 երկուս մահս մեռաւ , այլ մի' զոր մար-
 մնովն կրեաց զխաչին , և հնազանդ եղև
 մահու խաչին : Եւ ոչ զնէ' Թէ այլ որ
 դատեաց զնա և արկ ի գեհնն , այլ Թէ
 Հայր ետ զնա ի մահ : Եւ դարձեալ , Թէ
 ինքն ետ զանձն իւր փրկանս փոխանակ
 բազմաց , մահուամբ մարմնոյ , և ոչ տան-
 ջանօք ողոյ :

ԺԲ. Այլ այնչափ , ասեն , հակառակ են
 օրէնք արդարոյն' շնորհացն Յետուայ , զի
 անդ երանութիւն մեծատանց տայ , և եղ-
 կութիւն աղքատաց . և աստ երանութիւն
 աղքատաց , և վայ մեծատանց : Անդ ասէ ,
 մի սպանաներ . և ասա ասէ , Թէ որ բար-
 կանայ ընկերի իւրում տարապարտոց ,
 պարտաւոր է գեհննի : Անդ ասէ , մի շնար .
 և աստ ասէ' Թէ որ հայի ի կին մարդ առ
 ի ցանկանալոյ , անդէն շնացաւ ի սրտի
 իւրում : Անդ ասէ , մի երդնուցուս սուտ ,
 այլ հատուսչիր Տեպուն գերդմունս բո . և
 աստ ասէ , ամենին մի երդնուցուր :

Եւ արդ զիմարդ իցեն օրէնքն և շնորհք
 միմեանց հակառակք : Զի Արրահամ վասն
 զօտարս և զաղքատս ընդունելոյ' բարե-
 կամ Աստուծոյ կոչեցաւ : և Քրիստոս
 ասէ' Թէ աղքատն ի գոգն Արրահամու
 չոգաւ , և մեծատունն ի տանջանս հրոյ :
 Քրիստոս աղքատաց երանութիւն տայ ,
 և ողորմածաց' Թէ ողորմութիւն դտանելոց
 են . և օրինացն աստուած այնչափ ցու-
 ցանէ ողորմութիւն , մինչև զգրաստու
 Թշնամուոյն անկանելոյ բեռամբ' չհրամայէ
 զանց առնել . Թէ և ի ժողովրդենէ որ իցէ ,
 և եթէ յօտար ազգաց . և զուլ ի մօր կամն
 չհրամայէ եփել , և ոչ զհաւ ի ձուոց
 կամ ի ձագուց վերայ նստեալ' ի մի-
 ասին միանգամայն առնուլ : Անդ ասէ ,
 սիրեսցես զընկեր բո իբրև զանձն բո . և
 աստ ասէ , սիրեսցես զՏէր Աստուած
 բո յամենայն սրտէ բումմէ , և սիրեսցես
 զընկեր բո իբրև զանձն բո . զի զայսց եր-
 կուց պատուիրանաց կախեալ կան օրէնք
 և մարգարէք . և ասէ , ոչ եկի լուծանել
 զօրէնս կամ զմարգարէս , այլ լնուլ
 զնոսա :

Արդ զիմարդ հակառակ օրինացն իցէ,
որ եկն ընու զօրէնս և զմարգարէս : Եւ
ասէր ցբորոտն զոր սրբեաց, Թէ երթ մա-
տո պատարագ վասն սրբութեանդ բոյ,
որպէս պատուիրեաց Մովսէս յօրէնան :
Եւ ցօրինականն, որ եհարց ցնա, Թէ զքն
ինչ արարեալ՝ զի զկեանս յաւիտենից
ժառանգեցից, ասէ. զպատուիրանս օրի-
նացն գիտես : Եւ հարցեալ կրկին՝ Թէ
զո՞ր պատուիրանս, ասէ. զմի շնարն, զմի
գողանար, զմի սպանաներ : Որով յայտ
արար՝ եթէ ոչ հակառակ օրինացն ուսու-
ցանէր, այլ նմին միաբան :

Դարձեալ, չբարկանալն չսպանանելոյն
ոչ եթէ հակառակ ինչ է, այլ կարի բաշ
միաբան. զի Թէ ոչ որ բարկանայցէ, և
ոչ զգործ սպանութեան մտարերէ : Նոյն-
պէս և ոչ ցանկանալն չշնալոյն ոչ եթէ
ընդդիմակաց ինչ է, այլ առաւել հաւա-
նագոյն. զի եթէ ոչ ցանկանայցէ, և ոչ
ի գործ շնութեան ժտի : Եւ ամենեկին
չերդնուլն՝ սուտ չերդնոյ ոչ եթէ ընդդեմ
ինչ է, այլ յոյժ ընկերակից. զի եթէ ոչ
սովորիցի որ ստէպ երդնուլ, և ոչ սուտ

երբէք երդնու : Անդ բանզի յանուն կոռ-
ցըն երդնուին, ասէ. հաստուչիր Տեսուն
զերդմունս բո : Ասէ. յիս երդնուցու՝ որ
կենդանի եմ, և մի ի կուտան՝ որ ոչ են
կենդանիք : Իսկ սատ զի կատարեալս
առնիցէ՝ Քրիստոս զիւր աշակերտեալսն,
ասէ. ամենեկին մի երդնուցուք, այլ եղի-
ցի ձեր այոն այո, և ոչն ոչ. և Թէ որ ինչ
աւելի է բան զայն, ի չարէ անտի է : Եւ
Թէ որ աւելի բան զայոն և զոչ է՝ ի
չարէ անտի իցէ, որչափ ևս առաւել որ
սուտ յահաւոր անունն երդնուցու :

Եւ զարձեալ՝ չբարկանալոյն և չցանկա-
նալոյն, զոր ուսոյցն՝ Յեսուս, այնչափ առ
աստուածս ունի զօրինացն աստուած,
զի զնորս ասացեալսն հաստատէ յաւե-
տարանի. և նորս մոլին Թէ հակառակ
ուսուցանէ նոցա Յեսուն : Նոյնպէս վասն
կերակրոց և ի հնունս և ի նորունս գտա-
նեմք, զի յԱստուծոյ տուեալ են ի դար-
ման : Անդ ասէ. զեն և կեր զամենայն

(*) ուսուցին.

անասուն և զԹռչունս ուտելիս . և աստ
ասէ՛ թէ ամենայն ինչ որ մտանէ ընդ բե-
րան մարդոյ, ոչ պղծէ զնա . այլ որ ինչ
ելանէ ի բերանոյ անտի, այն պղծէ ըզ-
մարդն : Եւ յամենայնէն իմեքէ մի ինչ և
միան է . և եթէ պիղծ ինչ էին կերակուրքն
նախ ինքն իսկ ոչ ճաշակէր ի նոցանէ,
և ապա այլոց հրաման տայր ճաշակել :

Իսկ եթէ ոչ ուրեք գտանեմք ասացեալ
նորա ի նորումս՝ թէ զայս ինչ մի ուտի-
ցես, յայտ է եթէ զխորութիւնս կերակ-
րոցն՝ որք ըստ օրինացն էին՝ դադարե-
ցոյց, այնու զի ընդ մեղաւորս և ընդ մաք-
սաւորս և ընդ փարիսացիս ուտէր և ըմ-
պէր : Եւ զգատկէն ասէր ցաշակերտսն՝
Թէ ցանկանալով ցանկացայ ուտել զզա-
տիկս զայս ընդ ձեզ : Մի թէ և զզատ-
կէն ասիցեն՝ Թէ ձուկն էր և բջ գառն .
քանզի Քրիստոս զամենայն կերակուրս
ուտէր անխտիր, որպէս յայտ է յաւե-
տարանին :

Իսկ թէ ասիցեն՝ Թէ Քրիստոս յետ յա-
րուծեանն եկեր զձուկն և ոչ զմիս, վասն
այսբրիկ և մեք զձուկն ուտեմք և ոչ ըզ-

միս, ասելի է՝ Թէ ապա և նորա այժմիկ
մի կերիցեն ձուկն, այլ ի յարուծեան
անդ, որպէս և նա յետ յարուծեանն կե-
րաւ ձուկն՝ զոր եզիտ առ ձկնորսսն :

Այլ զի և ձուկն միս է՝ այն ամենեցուն
յայտէ . զի որոյ մարմին և արիւն, ճարպ
և ոսկերք են, հարկ է՝ Թէ մտեղէն է և
կենդանի : Եւ է ձուկն՝ որոյ իբրև խոզի
պառակաց Թամբ ի վերայ կողիցն կայ
և արիւն այնչափ ելանէ, որչափ յոչխա-
րէ ոչ ելանէ . և կերակուրս ժանտս զայն
ուտէ, զոր և ոչ գազանք և անասունք ու-
տեն : Եւ զձուկն իսկ առաւել պարտ է
գազան կոչել, որ զիւր համազգիսն ան-
խըտիր ուտէ . և զի այնչափ սուրբ են
անասունքն քան զնա՝ զի ի նոցանէն զոհք
և ողջակէզք մատչին Աստուծոյ, և ի ձը-
կանց ոչ ինչ այնպիսի :

Այլ և ի խորհուրդ և յօրինակ մեծի
խորհրդոյն՝ որ յայտնելոց էր, ոչխար և
արջառ տպաւորէին, և ոչ ձկունք . որ-
պէս գառն՝ որոյ արեամբ փրկեցան ան-
դրանիկք որդւոցն Իսրայէլի յեզրիպտոս,
և խոյն՝ որ սպանաւ փոխանակ Իսահա-

Ֆայ, խորհուրդ էին ճշմարիտ գտնին՝ որ բառնայ զնեղս աշխարհի . և երինջն՝ զոր արտաքոյ բանտկին սպանանէին յողջակէզ, ըստ որոց օրինակի և Քրիստոս արտաքոյ բաղաբին չարչարեցաւ : Եւ Դաւիթ ասէ . հաճոյ եղիցի Տեառն իբրև զործ մատաղ, և ոչ իբրև զձուկն փափուկ, զի ձուկն Թէպէտ և զայ յառակ, ի գերեզմանի առակ զայ և ոչ ի կենդանութեան . ըստ այնմ զոր Տէրն ասէ՝ Թէ որպէս եղև Յունանն ի փոր ձկանն զերիս տիւս և զերիս գիշերս, նոյնպէս պարտ է որդւոյ մարդոյ մտանել ի սիրտ երկրի, և լինել անդ զերիս տիւս և զերիս գիշերս : Եւ այսպէս ոչ գտանեմք ի զիրս տարբս՝ եթէ զձուկն սրբեաց և ետ ի կեքակուր, և ի մտոյ հրաժարեցոյց իբրև ի պղծոյ և ի խոտանէ իմեքէ :

Այլ և յօրէնսն գրեալ է՝ եթէ կտուռտել ձեզ զանասունս և զժոռչունս իբրև զբանջար խոտոյ . բայց միայն մեռելոտի և արիւն մի ուտիցէք, զի շունչ անասնոյ արիւն իւր է : Եւ առաքեալքն ի Պղթին զոր յԵրուսաղեմէ յԱնտիոք գրե-

ցին, զնոյն հաստատեցին՝ Թէ պահել ձեզ յարենէ և ի հեղձուցելոյ և ի մեռելոտւոյ և ի պոռնկութենէ . և չասացին՝ Թէ ի մտոյ : Եւս և յօրէնսն զուտելի անասունսն սուրբս կոչէ և զչուտելիսն պիղծս իբր ոչ եթէ պիղծք ինչ բնութեամբ էին, այլ զչախորժականն մտաց մարդկան պիղծս կոչէ . զի զիտէր, Թէ է ինչ՝ զոր ասորժենն ուտել, և է ինչ՝ զոր ոչ ասորժենն ուտել . և ըստ նմին նմա օրէնս եզ :

Այլ զի չիք ինչ պիղծ ի կերակրոցն, գայն ի Տեառնէն լուիցուք . Թէ չիք ինչ որ մտանիցէ յորովայն մարդոյ՝ Թէ կարիցէ զմարդն պղծել . այլ որ ինչ ելանէ ի մարդոյ անտի, այն պղծէ զմարդն : Եւ Առաքելոյ յառաջագոյն հայեցեալ մարգարէութեամբ ի տարապարտ նպարտութիւն աղանդաւորացն, ասէ . կարճեն ըզկերակուրս, և արգելուն զամուսնութիւն զոր Աստուած արար ի միսիմարութիւն հաւատացելոց, որ գոհութեամբ վայելեն . զի սրբի բանիւ Աստուծոյ և այօժուք : Իբր ոչ եթէ պիղծ ինչ իցէ և սրբիցի . այլ որ նոցա պիղծն կառծէք վասն զոհելոյն :

Ա զայնմանէ ասէ Առաքեալ՝ Թէ սրբի
քանիւն Աստուծոյ և աղօթիւք: Վասն
որոյ ի միւսում Թղթին ասէ՝ Թէ յորժամ
կոչիցէ որ զձեզ յանհաւատից և երժայցէք,
զամենայն ինչ զոր դնիցեն առաջի ձեր,
կերիջիք՝ և մի խղճիցէք: Ուստի յայտ է
Թէ մի ինչ յամենայնէ միսն էր: Եւ դար-
ձեալ՝ Թէ որ ինչ վաճառիցի ի մակեղոնի,
որ է ի մաւաճառանոցի, կերիջիք. և
մի խղճայցէք:

Այլ ատեն, Թէ ասէ Առաքեալ՝ Թէ լաւ է
ոչ ուտել միս, և ոչ ըմպել զինի, և ոչ
որով եղբայրն իմ գայթակղեսցի. և դար-
ձեալ Թէ ոչ կերայց միս յաւիտեան, որով
եղբայրն իմ գայթակղիցի:

Ասասցուք. եթէ ձկամբն գայթակղիցի
եղբայրն, ապաքէն և զայն չիցէ պարտ
ուտել. քանզի վասն գայթակղութեան չէ
պարտ ուտել, և ոչ Թէ վասն զի պիղծ ինչ
կայցէ ի կերակրոցն: Եւ մանաւանդ զինևով
որով բազումքն իսկ զեղիսանան. և ոչ
այնչափ միսն յանցուցանէ, որչափ զինին
զեղծէ զըմպելիսն, և գայթակղեցուցանէ
զաեսողան: Եւ զիմորդ իցէ, զի ի մտոյ պա-

հեն և ի զինևոյ ոչ զգուշանան Մարկիոնքն.
զի բանն յերկոցունց վերայ կայ. ասէ ոչ
ուտել միս, և ոչ ըմպել զինի. և զնովիմբ
ածեալ զպատճառան, ասէ, Թէ և ոչ.
որով եղբայրն իմ գայթակղիցի կամ տը-
կարանայցէ: Որով ցուցանի՝ Թէ վասն
գայթակղելոյնն զայնպիսի միտս ի միջի,
և ոչ եթէ զկերակուրսն պիղծ համարէր,
որ ասէն՝ Թէ է որ հաւատայ ուտել զա-
մենայն ինչ: Թէ հաւատաս՝ ասէ՝ եթէ
բանիւ Աստուծոյ և աղօթիւք սրբին կերա-
կուրքն, կեր և մի խտրեր: Ապա եթէ
տկարացեալ ես հաւատովք և խղճես,
բանջար և եթ կեր, և մի գայթակղիր: Եւ
յորժամ ոչ հաւատասն ուտել զամենայն
իրբև զսուրբ, մի իշխեր դատել զայն
որ ուտէն. որպէս և որ ուտէն՝ ոչ պարտի
անգոսնել զքեզ իրբև զտկար, որ ոչդ հա-
ւատաս ուտել զամենայն ինչ իրբև ըզ-
սուրբ: Քանզի ոչ եթէ կերակուրքն կա-
ցուցանեն զմեզ առաջի Աստուծոյ, և ոչ
հանեն յերեսաց Աստուծոյ. այլ կամ հա-
ւատրն կամ խիղճ մտացն և գայթակղու-
թիւն:

ԺԳ. Իսկ ձեր ուխտաւորքն, ասեն, ընդէր են մասնատր:

Մեր ուխտաւորքն ոչ վասն այնորիկ հրաժարեն ի կերակրոց՝ եթէ զկերակուրսն պիղծս համարիցին և ի հիւղեայ իբրև ի չարէ իմեքէ: Եթէ վասն պիղծ ըզկերակուրսն համարելոյ ուխտաւոր էին, և ոչ ուխտաւորութիւնն նոցա յուխտաւորութիւն համարէր: Այլ կարճեն զանձինս ի կերակրոց, զի զսրբութիւնն՝ զոր ի մտի եղին պահել՝ դիւրաւ պահիցեն:

Յոր սակա և հարքն մեր սուրբ և պիսկոպոսք սահմանեցին կանոնս. եթէ որ հաւատացեալ միս ոչ ուտիցէ, և բանջար ընդ մտոյ եփեալ իցէ, և ի բանջարոյն ոչ կամիցի ճաշակել, նզովեալ լիցի: Ընդէր նախ՝ զի զԱստուծոյ տուեալ զկերակուրսն ոչ իշխիցէ խտտան համարել. և ապա՝ զի տարապարտ հպարտութեամբն ոչ վնասիցի, որպէս թէ այնու առաւել ինչ իցէ բան զայլ մարդիկ:

Նա և կուսանք սրբոյ եկեղեցւոյ ոչ վասն այնորիկ պահեն զկուսութիւն, եթէ զամուսնութիւնն տուեալ յԱստուծոյ՝ պղղ-

ծութիւն համարիցին, որպէս Մարկիոնն և Մանի և մծղնեայք. զի եթէ յայն միտս ուխտաւորք էին, ապա և կուսութիւնն չէր յանգարի կուսութեան. այլ վասն առաւել սիրելոյ զԱստուած, ի բարւոր արարածոց Աստուծոյ հրաժարեն. զի նմանեալք հրեշտակաց Աստուծոյ, ուր ոչ արուն է և ոչ էգ, ցուցանիցեն և յերկրի զնոյն առաքինութիւն. ըստ այնմ՝ թէ են ներքինիք, որ զանձինս իւրեանց արարին ներքինիս վասն արքայութեանն երկնից, լինել ի յարութեանն հաւասար հրեշտակաց: Եւ Առաքեալն՝ այր հաւատարիմ կոչէ զկուսանսն. բայց հայեցեալ ի բռնութիւնն՝ չիշխէ յայտ հրաման սալ, այլ ամենարկելով յծարեցուցանէ. որպէս և Տէրն ակնարկէ, այլ ոչ ստիպէ:

ԺԵ. Այս ամենայն վասն Մարկիոնաց պղանդին ասացաւ, որք զամուսնութիւն և զմտակերութիւն խոտեն. և ուխտաւորեալք հանդերձ աշխարհականօքն ի կուսութիւն, ստեն ուխտեն: Զի առ չժուժալոյ ցանկութեանն, արկունեն միւսանգամ զնոսա ընդ ապաշխարութեամբ:

Արդ եթէ օրինաց ոչ հաւատայցեն, որ ասէ՛ եթէ թողցէ այր զհայր և զմայր իւր և երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ, և եղիցին երկոքին ի մարմին մի, Յետուայն ընդէ՛ր ոչ հաւատայցեն՝ որ զնոյն հաստատէ, և յաւելլու՛ թէ զոր Աստուած զուգեաց, մարդ մի մեկնեացէ: Արդ հաւատացելոց՝ որ զճշմարտութիւնն կամիցին ցուցանել՝ նախ գործ այն է, զի զիրսն՝ որպէս և իցեն՝ նոյնպէս խոստովանիցին. և ապա թէ այրընտիր լինիցին յառաքինութիւնսն այն ընդունելի է: Եւ ոչ որպէս նորա, որք մեծապէս կոտորեն՝ թէ մեք անդատին իսկ յաւազանէն ուխտաւորիմք ի մակերութենէ և յամուսնութենէ. և ապա լուծանեն զուխտն, և զան մտանեն ընդ ապաշխարութեամբ:

Եւ եթէ հարցանես՝ եթէ տանջանք զոն բարոյն. ասեն. ոչ զոն: Եւ եթէ ի տանջանաց կասկած չիցէ, ապաշխարութիւն առ իմ իցէ. ոչ ապաքէն յայտ է՝ թէ ի տանջանաց ոչ երկնչին, և ի մեղսն անխըտիր են: Բայց որոյ տանջանք չեն, յայտ է՝ թէ նորա և պարզեք չզոն:

Այլ մեք, ասեն, յայն սակա փախեար յարդարոյն, զի ահագին սպառնալիս ըսպառնայ յօրէնսն իւր՝ թէ հուր վառեալ է ի բարկութեանն իմում, և այրիցէ մինչև ի դժոխս ներքինս. և թէ այս ամենայն պահեալ էր ի զանձի իմում. և այլուր՝ թէ հրով դատի Աստուած:

Ո՛րանմիտք և մոլորեալք. թէ վասն ահագին սպառնալեացն փախչիցիս յօրինացն Աստուծոյ, յորժամ Յիսուս ևս աւելի սպառնալիս քան զայն սպառնայցէ, հուր անշէջ և որդն անմահ և տանջանա յաւիտենականս, յո՛ւ ունիցիս փախչել: Եւ յորժամ ի հնում և ի նորումս՝ զնոյն սպառնալիս և զնոյն խոստմունս բարութեանց գտանեմք, ո՛չ ապաքէն յայտ յանդիման ցուցանի՛ թէ մի տուիչ է հնոյն և նորոյս:

ԺԵ. Այլ և յարութեան մարմնոց չհաւատալ ուստի՛ իցէ Մարկիոնի և Մանեայ և այլոցն նոյնպիսեաց:

Ասեն. Առաքեալ ասաց՝ թէ մարմին և արիւն զարքայութիւնն Աստուծոյ ոչ ժառանգեն, և ոչ ապականութիւն զանա-

պականութիւն. և դարձեայ՝ թէ ելանել
ի մարմնոյս ցանկացեալ եմ և ընդ Տեառն
լինել: Որով յայտ է, ասեն, թէ վասն զի
ի հիւղեայ է մարմինս, յայն սակս չառնի
արժանի յարութեանն:

Եւ թէ վասն զի ի հիւղեայն է մարմին՝
չառնիցի արժանի արքայութեանն, ապա՝
և վասն զի յարդարոյն են ոգիքն՝ մի լի-
ցին արժանի արքայութեան բարւոյն:
Այլ յանդիմանէ զնոսս նոյն Առաքեալ՝
անդէն ինմին տեղոջ. որոյ իբրև մատամբ
ցուցեալ զմարմինն, ասէ՝ թէ սարտ է
ապականութեանս այսմիկ զգենուլ զա-
նապականութիւն, և մահկանացուիս տոյս-
միկ զգենուլ զանմահութիւն: Ուստի յայտ
է թէ ոչ զոգիսն կոչէ ապականացուս և
մահկանացուս, այլ զմարմինսն: Եւ ի
միւսում թղթին ասէ՝ թէ ամենեցուն մեզ
յանդիման լինել կայ առաջի բեմին Գրիս-
տոսի, զի ընկալցի իւրաքանջիւր որ իւ-
րով մարմնով զինչ և զործեաց յառաջ,
եթէ բարի և եթէ չար: Տեսանես զի մար-
մնով հանդերձ ասէ կրել զբարիս կամ
զչարիս, և ոչ միայն ոգւով:

Այլ ասեն. ասաց Առաքեալ՝ թէ ապա-
կանութիւն զանապականութիւն ոչ ժա-
ռանգէ:

Ո՛վ բանաբաղ Մարկիոն. որ զմին լսէ
և զմիւսն ստոնգանէ: Եթէ ուղիղ մտօր
լսէր զայն՝ թէ ապականութիւն զանապա-
կանութիւն ոչ ժառանգէ, կարէր կալ ի
վերայ ճշմարտութեանն: Զի Առաքեալ
այնչափ ստուգէ զյարութիւն մարմնոյ,
մինչ զի և բազում օրինակս ի մէջ բերէ:

Նախ առաջին և բուն Գրիստոսի յա-
րութիւնն՝ եթէ Գրիստոս մեռաւ ըստ զը-
րոց և ծաղեցաւ և յարեաւ յաւուր երրոր-
դի: Եւ զետեղեալ անդէն զտեղեան, բա-
զում հանգամանս ցուցանէ վասն յարու-
թեանն հաստատութեան. և առաւել զայն
զոր իբրև յունկանէ Մարկիոնի և Մանեայ
ազաղակէ և ասէ. եթէ մեռեալք ոչ յառ-
նեն, զինչ զործիցեն այնոքիկ որ վասն
մեռելոցն մկրտեցան: Դուք, ասէ, ասէք
թէ մարմինք վասն զի ի հիւղեայն են,
ոչ յառնեն. եթէ մարմինքն մահկանա-
ցուք ոչ յառնիցեն, հոգիքն կենդանիք
վասն մարմնոցն մեռելոց ընդէր դուանի-

ցեն . և կամ մարմինքն մահկանացուք
ընդ ոգւոցն կենդանեաց վասն էր մկրտի-
ցին , Թէ որպէս ասէքդ՝ չիցեն յառնելոց
մարմինքն մահկանացուք :

Այսպէս իմանալի է բանս , և ոչ որպէս
Մարկիոնն դանդաչէ՝ Թէ փոխանակ երա-
խայի մեռելոյ , պարտ է կենդանելոյն
մերձաւորի իւրում մկրտել . զի անդ նմա
համարիցի : Զոր և առնեն իսկ Մարկիոն-
քըն : Այլ յանդիմանէ զնոսա բանն տէրու-
նական , որ ասէ՝ Թէ որ ոչ ծնցի վերստին՝
ոչ կարէ տեսնել զարքայութիւնն Աս-
տուծոյ . և դարձեալ . եթէ որ ոչ ծնցի ի
ջրոյ և ի հոգւոյ , ոչ մտցէ յարքայութիւնն
երկնից : Որով յայտ է Թէ իւրաքանչիւր
ումեք պարտ է մկրտել , և ոչ այլում
ընդ այլոյ :

Եւ դարձեալ ի սերմանեացն առտկէ
յայտնի ցուցանի յարութիւն մարմնոց .
Թէ որպէս զսերմն , զոր սերմանես , ոչ
այլ ընդ այլոյ գայ , Թէպէտ և բազմապա-
տիկ վայելչութիւն զգենու . այլ ոչ երբէք
սերմանեցեր զգարի և հնձեցեր ցորեան .
և ոչ սերմանեցեր կորեակ . և հնձեցեր

հաճար . այլ զոր սերմանեցեր , զնոյն հըն-
ձեցեր . ըստ նմին օրինակի , ասէ . և մար-
մինն որ անկաւ՝ նոյն և յառնելոց է :

Դարձեալ , և մարմին և արիւնն ասել
Առաքելոյն՝ Թէ զարքայութիւնն Աստու-
ծոյ ոչ մառանգէ , և ոչ ապականութիւն
զանապականութիւն ժառանգէ , ոչ յայն
միտս իմանալի է , յոր Մարկիոնն առնու
Թէ վասն զի ի հիւղեայն են մարմինքն ,
ոչ յառնեն . այլ յայլ երկուս օրինակս :

Մի յայն՝ Թէ մինչ դեռ ի մարմնոյ խոր-
հուրդս և ի գործս իցէ մարդն , շնչաւոր
է և մարմին և արիւն . և զի ըստ մարմնոյն
ևեթ խորհի և գործէ , չէ արժանի մտա-
նելոյ յարքայութիւն երկնից : Որպէս և ի
միւսում Թղթին գրէ Առաքեալ առ աշա-
կերտեալսն՝ Թէ որ մարմնովն են , զմար-
մնոյ խորհուրդս խորհին . բայց դուք ոչ
էք մարմնով , այլ հոգւով : Մի Թէ յարժամ
զայս գրեաց առ աշակերտեալսն՝ կէսք
էին ի մարմնի , և կէսքն չէին : Ուստի
յայտ է Թէ ի մարմնի ամենեքեան էին ,
այլ ի գործս մարմնոյ և հոգւոյ ոչ բոլորե-
քեան :

Դարձեալ ի միւս ևս միտս խմանալի է, եթէ ոչ շաղղով և արեամբ ուռուցեալ յառնեն մարմինքն, այլ նորոգեալք յարութեամբն՝ ապականացուք զանապակաւունքիւն ժառանգեն: Որպէս և ածէ իսկ զնովիմբ՝ Թէ փող հարկանի, և մեռեալք՝ որ ի Գրիստոս յառնեն անապականացուք և մեք նորոգիմք:

Որով ցուցանի՝ Թէ մարմինք նորոգեալք յարութեամբն, ազատացեալ յամենայն կարեաց՝ յառնեն: Եւ ընկղմիմանի փպտրտութիւն, յորժամ ապականեալքն զանապականութիւն զգենուցուն, և մահկանացուքս զանմահութիւն, և սերմանեալք տկարութեամբ՝ զզօրութիւն, և վարեալք անարգութեամբ՝ զփառաւորութիւն: Եւ չիք մարմին՝ որ ի հող մնայցէ. այլ իւրաքանչիւր ոգւոց զանձնիւք՝ մարմին զգեցեալ, յախան քմմել՝ կայցեն առաջիահեղատենին, ոմանք ի կեանս յաւիտենականս և ոմանք ի պատիժս դատաստանի:

ԺԶ. Մարկիոնս այս ի պոնտացւոց աշխարհէ՝ անտի եղեալ էք, որդի եպիսկոպոսի: Եւ ապականեալ զկոյս մի, զը-

ևաց փախտական վասն մերժելոյ զնա՝ Եկեղեցւոյ՝ իւրոյ իսկ հօրն: Եւ երթեալ է Հռոմ խնդրել ապաշխարութիւն յայնմ ժամանակին, և չհասեալ այնմ՝ զրգոեցաւ ընդդէմ հաւատոց: Եւ եղեալ երիս առաջս, ուսուցանէ զբարւոյ և զարդարոյ և զչարէ: Եւ զնոր կտակարանս օտարոտի համարի ի հնոյն. և յայնմանէ, որ ի նմայն խօսէր, զյարութիւն մարմնոյ արհամարհէ: Եւ մկրտութիւն ոչ մի միայն տայ, այլ և երիս յետ յանցանելոյ. և փոխանակ երախայից մեռելոց՝ այլոց ստիպէ առնուլ կնիք: Եւ այնչափ յանդգնեալ՝ մինչև կանանց հրամայէ մկրտութիւն տալ՝ զոր ոչ որ իշխեսաց յայլոց աղանդոցն առնել. ոչ կնիք կրկին և երեքկին տալ, և ոչ զկանայս առ քահանայս ունել:

Նա և նմա իսկ ուստի իցէ քահանայութիւնն, որոյ ապականեալ զկոյս՝ տարագիր եղև յեկեղեցւոյ յիւրմէ հօրէ, մինչև ապաշխարութեան ևս հասանել ոչ եղև արժանի: Եւ յիրաւի չեղև արժանի, զի ի պատգամս Հոգւոյն սրբոյ իշխեսաց ձեռն արկանել, զկէսն հս տանել ընկենուլ իր-

րև զխտան, և զկէսն ընտրել առնուլ
 իրրև զպիտոյս : Եւ զայն ոչ զիտէ՝ Թէ
 յորժամ ի մարմնոց մատն մի կտրիցէ առ-
 նուցու, զամենայն մարմնոյն վկայէ՝ սա-
 կաւ ինչ մասնն կարեալ : Առաւել ևս
 յանդիմանէ զնա կատարիչն օրինաց, որ
 ասէր՝ Թէ ոչ եկի լուծանել զօրէնս և ըզ-
 մարգարէս, այլ ընուլ զնոսա . և Առա-
 քեալն, որ ասէ՝ Թէ Քրիստոս է խաղաղու-
 Յիւնն մեր, որ արար զերկոսին ի մի :
 Դրում փառք յաւիտեանս յաւիտենից .
 ամէն :

ՎԵՐՁ

Ե Զ Ն Կ Ա Յ Վ Ա Ր Դ Ա Պ Ե Տ Ի

Խ Բ Ա Տ Ի

Աշտուածասէրն յիւր կամացն որպէս
 ի Թշնամոյ զգուշանայ :

Լաւ է յստակ խորհրդով ննչել, քան
 պիղծ խորհրդով աղօթս մատուցանել, և
 վարձս ոչ առնուլ և ի զուր աշխատել :

Միտեա զմարմինդ նեղութեամբ, և զսիր-
 տըղ երկեղիւն Աստուծոյ, զի աներկեղ
 լիցիս ի մահաբեր նետից սատանայի :

Որ զերկեղածն սիրէ, սիրոյ արձան
 կանգնէ առ Աստուած, և անհաշտ Թշնա-
 մութիւն առ սատանայ :

Զսէր և զերկեղ բնութիւն արա քեզ. որ
 խարէութեամբ չաշխատիս :

Որչափ զրկիս և աշխատիս և նեղիս,
 և համբերես, անապական զանձ պատ-
 րաստես քեզ յերկինս. ապա Թէ տրտըն-
 ցես և նեղասրտիս, ի զուր աշխատիս և
 անվարձ ելանես :

Զօգրացիր չարչարանօքն Քրիստոսի, և

համբերեա վասն նորա, զի վայելեացես
յանանց բարութիւնսն :

Որ գարուն ի հանգստեան կայ, ձմեռն ի
սովոյ և ի սառամանեաց սատակի :

Որ աստ զմարմինն պարարէ, ի յաւի-
տենական հանգիստն ոչ մտանէ :

Հնազանդեա սիրով, աղօթեա յուսով,
աշխատեա հաւատով, և պայծառացիս
յերկնային հարսանին :

Ձոր ինչ Աստուած քեզ շնորհ տայ, ի
պէտս կարօտելոցն սպասաւորեա. զի
շնորհքն աղբիւրացին, և դու փառաւո-
րեսցիս :

Կրօնաւոր մարմնասէր՝ խոզի նման է,
ի ծովացեալ մեղացն հեղձնու :

Արտասուա լուացումն է մեղաց, և յոգ-
ւոց հանելն ապաշխարութիւն. ապա որ
զամենայն ժամանակս կրօնաւորական
կարգօք անցուցանէ՝ ի սուզ և ի տրտմու-
թիւն, նա գորպիսի գերանական զփառսն
ժառանգէ :

Կեղծաւոր կրօնաւոր՝ պատրուակ է
սատանայի. ընդ իւրեաւ ունելով զսա-
տանայ՝ զզարութիւն անդամոցն ծածկէ :

և նկարակերպ պատրուակօք պատրէ ըզ-
տեսօղսն : Սորա են գայլք գառնզգեստք՝
որոց սպառնացաւ Քրիստոս ընդ անհա-
ւատսն դասել :

Որ զեղբայր իւր տեսանէ և տրտում
կայ, յաղթեալ է ի կեղծաւորութենէ. որ
առանձինն նստի և զուարթ կայ, գերեալ
է ի սատանայէ :

Բերանք մեր հոտեալ են ի պահոց, և
լեզուք մեր ընդարմացեալ ի սաղմոսեր-
զութենէ. և զոր Աստուած խնդրէ՝ զայն
ոչ ունիմք, զսէր և զխոնարհութիւն. շըր-
ձամբք սիրեմք զԱստուած, և ի զուր աշ-
խատիմք :

Զմիս անաւնոյ ոչ ուտեն, և զեղբայրն
անյագարար ուտեն. գինի ոչ ըմպեն, և
զհոգին արեամբ շաղախեն. զամուսնա-
ցեալսն տտեն, և պիղծ խորհրդով հանա-
պազ պոռնկին. զգեստ գյուին զգենուն,
և ազահութեամբն այրին. յայնպիսեացն
արժան է փասչել, և ոչ հաղորդութիւն
ունել :

Զպայծառութիւն աչաց շլացուցանէ
ծուխ, և զպարծանս կրօնաւորի ընտե-

չուծիւն մանկանց. եթէ զերկինս բանայ,
մի մտաներ. եթէ հրեշտակական վարձ
ունի, մի հաւատար:

Մանուկ կրօնաւոր, որ ոչ է առ ոտս
ծերոց, անշան որս է սատանայի:

Մանկագոյն կրօնաւորի մի ասեր զծա-
ծակն քո, զի մահ է նորա:

Կրօնաւոր ուրախամիտ զև է զերգե-
սացի:

Մի սիրեր զյագուրդ կերակրոց կամ
զըմպելեաց. ապա թէ ոչ՝ զմարմինդ բա-
ղաք պոռնկութեան շինես և ամբոց սա-
տանայի:

Գինի զբազմութիւն ախտից զարժու-
ցանէ, և զերկիւղն Աստուծոյ հալածէ:

Մի սիրեր զեղբայրն փախուկ կերա-
կրովք կամ ըմպելեօք կամ պատուական
հանդերձիւ կամ դատարկութեամբ, զի
մի զկայենին ժառանգեացես զպատիմն:

Մի տրտմեցուցաներ զօր, և մի տըլտա-
միր յումերէ:

Մի բարկանար աշակերտի մեղուցելոյ,
զի հիւանդն ոչ թէ յիւր կամաց հիւան-
դանայ:

Աստուածսիրութիւն է առանձինն յան-
դիմանել:

Մի թիւնամաթ լինիր յեղբայրն խրա-
տու պատճառաւ:

Զվէրն՝ կակուղ զեղն բժշկէ, և զախտս՝
բարեգործութիւնն:

Աշխատութիւն գսնութեամբ՝ առանց
պսակի ոչ լինի:

Կրօնաւոր պճնող ասպնջական է դի-
ւաց:

Որ մարմնական ընչից ցանկայ, պոռն-
կութիւն է:

Եթէ վասն Աստուծոյ հալածիս, մի
խէթ պահեր:

Յօրժամ աղօթես՝ ընտրես զխորհուր-
դըդ, և ապա սաղմոսես:

Թէ թշնամեոյն չաղօթես որպէս բեզ,
ապա լաւ է չաղօթել:

Եթէ առնուս ինչ յումերէ, յաւելի սո-
վորական աղօթմն:

Դևք յինչսն ժողովին, և հրեշտակք ի
բաշխելն:

Ընչասիրութիւն լծակցութիւն է կոա-
պարտութեան:

Ածք ի սուրբ սրտէ զպատարագի
փրկութիւն գործէ :

Մի խնդրեր զհամեղութիւն կերակրոց:
ԶՔրիստոս նա տեսանէ, որ զինչսն
ատէ :

Կրօնաւորի բերդ ամուր է անզբաղու-
թիւն :

Նղբայրասէր կրօնաւոր ազգակցութիւն
ունի առ Քրիստոս :

Խաղաղասէր կրօնաւոր ջան պայծառ
է եղբայրութեանն :

Որ ոխս ունի ընդ եղբօրն, զաշնաւոր է
սատանայի. որ խեծիւ ննչէ՛ բարկացու-
ցանէ զԱստուած :

Երկիւնն, երբ ի մահիման ելանեալ, հա-
մարեա՛ թէ ի գերեզման ես իջեալ :

Թող գխորհուրդս և զբանս՝ որ սնտփս
ընծանան, և բեռեալ զքեզ ընդ երկիրն
Աստուծոյ, և ած զմտաւ զօրն դատաս-
տանին :

Որ զեղբայրն ի մարմնաւոր կերակրոյ
զրկէ, չէ ցանկացող սեղանոյն Քրիստոսի :

Որ փութայ առնուլ ինչ յուրեքէ, ոչ
ունի յոյս առ Քրիստոս :

Եթէ խնդրէ որ ի քէն և տաս, զոհացիր
զԱստուծոյ՝ զի դու առաւել շահեցար
քան զնա :

Մի լինիր ծաղրածու և կատակեր-
գակ, զի մի ժառանգեսցես զանվախճան
զլացն :

Խոնարհութեամբ և յուսով հնազանդել,
և գիտութեամբ աշխատել՝ կատարելու-
թիւն է :

Այլ են առաքինութիւնք, և այլ ընտրու-
թիւնք :

Զհաց աւուրն քրտամբք հրամայեաց
քեզ ուտել, և դու զկեանան յաւիտենից
բնով կամիս ժառանգել : Եւծանասուն
ամ է կարգեալ զկենաց բոց, և զայն ցա-
ւօք և հեծուեմամբ. դու զհազարամեայ
օրն առանց ցաւոց կամիս ժառանգել :

Աշխատելոցն հրամայեաց զհանգիստն,
և ոչ որդիսպարար մարմնասիրացն :

Նահանջեա զտրտօղ բարսդ չորակե-
րութեամբ, և զխստութիւն սրտիդ կակղեա
տընութեամբ, և զգիծութիւն մարմնոյդ
ցամաքեցո աշխատութեամբ, և ապա կա-
րես բառնալ զխաջն Քրիստոսի : Ուսո և

զսիրտ քո՝ սիրել զեղբայրն . և այնպէս սիրեա զմարմին քո, որպէս զնենգաւոր եղբայր :

Որ գերկիղածն առէ, և զաներկիղն սիրէ, մի չարիք են :

Եթէ ցաւակցութեամբ չսիրես զեղբայրն, մի կար ընդ նմա :

Նեղեա զմարմինդ զիտութեամբ գրոց վկայութեամբ :

Են առաքինութիւնք՝ որ ոչ են հաճոյ Աստուծոյ, և այն չարին խաբէութիւն է :

Զփափկութիւն և զհանգիստ առեա :

Որ պէտս ունի յեղբարցն, նմա տուր :

Վաղիւն երթալոց ես ի հայրենիսն, անդ հանգիր :

Յորժամ աղօթես, ծանիր Թէ ընդ ում խօսիս, կամ զինչ խնդրես . և զխորհուրդդ ի քեզ հաւաքեա :

Յորժամ առաքէ քեզ Աստուած փափուկ կերակուր, կամ մարուր հաց, կամ միրգ, զՔրիստոսի մասն կարօտեալ եղբօրն տուր նախ քան զքո ճաշակելն, զի Քրիստոս քեզ սեղանակից լինի :

Յորժամ նստիս ի սեղանն, խոնարհեցո

զգլուխդ . մի այլ ինչ տեսաներ, բայց միայն զքեզ . և ճաշակեա զոնութեամբ :

Մի խնդրեր զհամեղութիւն կերակրոց և զյաղենալն, այլ միայն՝ որ զվտանգն բառնայ :

Հանդերձ քո մի լիցի առ ի պճնել, այլ միայն առ ի պէտս մարմնոյդ, որպէս զայն՝ որ զմեռեալն ծածկէն : Ապա Թէ զաւելորդն և զանպատշաճն սիրես, զրկիս յերկնաւոր զարդուէն :

Եթէ հիւանդ ես կամ աշխատեալ, մի իշխանութեամբ վարիր :

Եթէ առնեն քեզ սէր, գոհացիր զԱստուծոյ : և եթէ ոչ առնեն, մի տրանջեր, և մի տրամեցուցաներ զանձն ուրուք . այլ նեղեա զքեզ սակաւ մի լուծեամբ . զի որ պատերազմի, ժուժկալութեան պէտք են :

Զմտաւ ած զօր դատաստանին, զոր պատրաստեալ է Աստուած :

Այս կեանքս պատերազմ է :

Որ լաւն է, և զուարթ երեւի :

Զայն խնդրեսցուք, զոր Քրիստոս խոս-

տացաւ տալ՝ թէ ուր եսն եմ, անդ և պաշտօնեայն իմ եղիցի :

Ծերուծիւն և հիւանդուծիւն պատերազմ է ժամանակեայ. զի մարմնոյ զօրուծիւն պակասեալ է, վտանգն բազմացեալ, և հանգիստն սակաւ. և կամ բնաւ իսկ ոչ. և սատանայ բորբոքէ զբոց ցասմանն, և ատել տայ զկարգն, հայհոյել զառաջնորդն, տրտնչել զեղբարցն. աստ պէտք են սիրոյ և զՊուծեան, երկայնամիտ լինել, և զմարտիրոսական առնուլ պսակ :

Որ բարկանայ եղբօրն, և չէ վասն Աստուծոյ, հրեշտակ անողորմ հանդիպի նմա :

Որ ի սաղմոսեւն ծիծաղի, կամ մարմնական խօսք բերէ ի մէջ, արտաբոյ լիցի սրբութեանցն՝ մինչև առողջացցի :

Լաւագոյն է զձեռսն համբառնալ առ Աստուած. յորժամ աղօթեսցէ. բայց առաւել կարևոր է, որ ի պէտս եղբարցն սպասաւորեսցէ :

Զձեռս յորժամ յաղօթս համբառնաս

հանդէպ երեսացդ կալ, և զգուշացիր յօտար խորհրդոց :

Եթէ հաւատացեալ ես յեղբայրն, հնազանդեա նմա. ապա թէ ոչ, ի սովորակաւնէն մի ելաներ :

Պարտ է կրօնաւորին արեամբ չափ հակառակ կալ ընդդէմ մարմնական ցանկութեանց. և այնպէս պատարագ լինել Աստուծոյ :

Քրիստոս ասաց. ես եմ ճանապարհ և ճշմարտութիւն և կեանք. և որ կամի զառիս, ուրացի զանձն իւր, և առցէ զխաչ, և եկեսցէ զկնի իմ: Եւ որ ոչ ուրանայ զանձն իւր, ոչ կարէ բառնալ զխաչն Քրիստոսի, և չէ ի ճշմարտութենէն. և որ ոչ է ի ճշմարտութենէն, չկարէ ժառանգել զկեանսն յաւիտենից, այլ ի ստուերի կայ և ի խաւարի շրջի :

Իւ որ զիւր կաման պաշտէ, զաշխարհական գործ ոչ կարէ վճարել, Յող թէ զհոգևորն, թէպէտ և մեծական վաստակօք անցուցանէ զիւր զկեանսն, չկարէ հասանել կրօնաւորական կարգի: Իսկ հնազանդն՝ թէպէտ և պղերդ և ծոյլ, կրօ-

հաւոր է, ծառայութեամբ ի տան Աստու-
ծոյ է :

Անգործ մեղու՛ լաւ է քան զժիր
գլխակ :

Որ զինքն ուրացեալ է, և ի լուծ պա-
տուիրանին մտեալ՝ բառնալով զխաչն
Քրիստոսի, չէ պարտ ընտրողութիւն առ-
նել հրամանաց առաջնորդին՝ այլ անսալ
երկիւղիւ . զի և Պետրոս չօգտեցաւ ինչ
ընտրութեամբն : Եւ եմէ թերի ես յառաջ-
նորդն, մի կար ընդ նմա . զի կորուսանես
զօգիդ բո : Երբեմն տրտնչես, երբեմն նը-
զովես, երբեմն դիմաբանես, առ այլա
չարխօսես, զսէր և զհնազանդութիւն
բառնաս յեղբարցն, զամենեսեան յամ-
պարշտութիւն ուսուցանես . այնպիս-
ւոյն միաբանութիւնն դատապարտու-
թիւն է :

Տգէտ և անընտրող առաջնորդ՝ ի բժըշ-
կելն խոցէ, և յուղղելն խորտակէ . ի սիրոյ
տեղ՝ ատելութիւն ցուցանէ, և յատելու-
թեան՝ զսէր . և խառնալինդորելով զեղ-
բարսն անվաստակ հանէ :

Որ սիւն եղեալ է և զբոլոր շինուածն

չինքն հաստատեալ, եթէ խորտակի՝ զա-
մենեսեան ի վայր կործանէ : Այսպէս և
առաջնորդն, թէ ոչ ըստ կամացն Աստու-
ծոյ վարի, զամենայն եղբայրութիւնն սա-
տանայի մատնէ . և վտխաւակ առաջ-
նորդութեան՝ կորստեան պատճառ լինի :
Մեծ հերձուած և անբժշկելի չարիք է
այնպիսի առաջնորդութիւնն . զի մարդիկ
յօրինակն առաւել հային, քան ի ճշմար-
տութիւնն :

Որ զմի որ ի փոքրկանց զայժազեցու-
ցանէ, չէ արժանի գերեզմանի . խակ որ
բազմաց կորստեան պատճառ լինի, զնա
զինչ ասես . ոչ ապաքէն զօրծակից եղև
սատանայի, և ընդ նմա տանջելոց է ի
գեհեննին :

Հոգևոր առաջնորդ՝ աստուածային հուր
է, զապականարար ախտն այրէ, և զգի-
նութիւն ցամաքեցուցանէ, և կրօնաւորա-
կան հանդիսիւ փորձէ որպէս զոսկի ի
բովս, և անաղտ սրբութեամբ զեղբարսն
Աստուծոյ ընծայէ . և ինքն ըստ հաւա-
տարիմ ծառային թագաւոր է ի վերայ
տասն բաղաբաց :

Առաջնորդ ազան, որ է կուսպաշտ,
աւազակապետ է : Աւազակը բազումք
կան յաշխարհի, և չեն ամենեքեան սպա-
նողք . իսկ նա յամենայն աւուր սպա-
նուծին գործէ : Ոչ զմարմինն միայն
սպանանէ որպէս զաւազակն . այլ սատա-
նայի գործակից և զհոգին կորու-
սանէ՝ որ նմա հաւատացաւ : Նա զամե-
նայն չարիս դիւրաւ գործէ, և զբարին
ոչ երբէք :

Եթէ ամենայն եղբարցն հիւանդուծիւնն
քեզ ոչ ցաւէ, մի լինիր առաջնորդ :

Եթէ զանարժանն ըստ պիտոյիցն ոչ
յադիմանես, մի լինիր վարդապետ :

Զվարդապետն քաջասիրտ սուրբ վարքն
առնեն :

Քաղցր է մեղր, բայց ախտալից մարմնոյ
վնաս առնէ . օգտակար է խրատ և յան-
դիմանուծիւն, բայց որ զդէմս յարեւուտս
է հաստատեալ՝ նմա անօգուտ է :

و ا ح ج

تونی قول

△

△
△
△

→

چو

کلی

146

6 - 21